

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 6.

Torsdagen den 16 januari, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen (Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg, som anförde: Herr talman, mina herrar! Sparsamhet är ett ord, som återkommer på flera ställen i årets statsverksproposition, och alldeles särskilt inom sjätte och nionde huvudtitlarna. Det är så mycket mer att beklaga, som detta är de huvudtitlar, där anslagen för produktiva ändamål beviljas. Särskilt att man dragit in anslagen till inlandsbanan, synes mig vara illa gjort gentemot Norrland, ty det kommer att hindra dess utveckling i mycket hög grad. Likaså är den inknappning av sju miljoner kronor, som gjorts på jordbrukets huvudtitel, av den art, att den icke gärna kan mottagas med någon glädje av dem, som önska en utveckling av vårt näringsliv. Inom fjärde och femte huvudtitlarna däremot har man varit måttlig med sin sparsamhetsiver. Man finner på fjärde huvudtiteln till exempel ett anslag på 1,653,500 kronor till frivilliga skytteväsendet. Jag hade annars trott, att vi nu borde vara framme vid den tiden här i landet, när de, som vilja öva sig i vapnens bruk, kunde kosta på sig det nöjet själva. Detta vore en besparing som vi kunnat göra.

Det förvånar mig verkligen, att herr Lübeck, som är en praktisk man, kunde tala om ett starkt försvar, när det ändå är på det sättet, att Sverige med uppbudande av det yttersta av sina krafter icke blir annat än en liten mygga gentemot en stormakt. Vad betyder väl en hel eskader av våra små torpedbåtar och torpedjagare och usla gamla pansarbåtar, ställd mot till exempel ett av Förenade staternas nyaste slagskepp på 33,000 ton, framdrivet med elektricitet och bestyckat med 12 fjortonlumskanoner och 22 femtumskanoner samt så bepansrat, att det är praktiskt taget osänkbart. Det är nonsens att tala om, att Sverige skulle kunna försvara sig emot

Vid remiss av statsverkspropositionen. en stormakt, och av de små makterna behöva vi ju icke befara något överfall.

(Forts.)

Man kan ju icke kasta bort sju à åtta hundra miljoner kronor på militarismen under den korta tiden av 3 à 4 år, som man gjort här i landet, utan att det på det allvarligaste skall rubba grundvalarna för vår ekonomi. När man då till detta lägger, att de klasser, som hava en fördel av att framställa statsdriften som något skadligt för samhället, systematiskt sabotera kommissionsväsendet, så att det utmynnar i sådana karikatyrer som bränslekommissionen, är det icke så underligt, att statsfinanserna börja ligga på ett mycket svårt plan. Jag har hört sägas — jag vet icke, om det är riktigt — att den svenska staten för närvarande skall ha 500 miljoner kronor upplånade hos privatbankerna efter en ränta av 7 1/2 procent, vartill kommer, att dessa banker dessutom skola hava tilltvingat sig åtskilliga andra fördelar. Det är ju något så fullständigt vanvettigt, att jag tycker verkligen, att det kan vara på tiden, att regering och riksdag komma överens om att företaga en aktion, i stil med den som Karl XI företog mot adeln, som roffat åt sig den svenska jorden, d. v. s. gentemot banker och penningmän, som oävent landets nöd för att tillskanska sig oerhörda värden.

Herr Trygger i första kammaren drog i förmiddags fram de ryska sedelpressarna som något mycket farligt och fruktansvärt, men vad är det annat än en annan form av användning av sedelpressar, när man verkställer gratisemissioner av aktier i den utsträckning, som skett här i landet, eller när man genom statsbeslut pressar upp priset på veden på rot till 4- à 5-dubbelt mot vad som är riktigt? Det är icke annat än ett systematiskt sänkande av penningvärdet, som skett, och jag instämmer helt och hållet i den karaktéristik av kristidsocialismen, som herr Engberg drog upp här i förmiddags. Det är väl ändå på det sättet, att man icke kan i längden låta det löpa efter de gamla bolinerna, utan man får försöka att få litet förnuft i vår nationella hushållning.

Det var ett yttrande av herr Räf, som jag fäste mig vid. Han var mycket indignerad över att det fanns personer, som ansågo, att det under vissa omständigheter kunde vara tillåtet att taga en annan persons liv. Det var något fariseiskt över hela herr Räfs anförande, men på den punkten var det i alldeles särskilt hög grad fariseiskt, ty var det icke på det sättet, att herr Räf hade två söner i den svarta Finlandsbrigaden förliden vinter? Jag förstår, att de äplena icke fallit så långt från trädet.

Härpå yttrade:

Herr Hagman i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Under den urtima riksdag, som nyss var samlad, likaväl som i det trontal, som hölls för några dagar sedan vid denna riksdags högtidliga öppnande, angavs, att bland de ärenden, varom vi hade att vid denna lagtima riksdag motse proposition, var även frågan om be-

gränsning av arbetstiden genom lagstiftning, särskilt för arbetarna inom industrien och närbesläktade arbetsområden. Då denna fråga om en i lag stadgad arbetstid sedan ett trettiotal år tillbaka i högsta grad intresserat arbetarklassen i vårt land, vill jag begagna tillfället att framföra några synpunkter på detta spörsmål vid remissen av den nu föreliggande statsverkspropositionen.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Av alla de spörsmål, som uppstått under industriens utveckling i vårt land, lika väl som i hela världen för övrigt, intager frågan om arbetstidens förkortning ett av de allra främsta rummen. Vid alla förstamajdemonstrationer ha vi framfört detta krav. Vid alla de förhandlingar, som i tusental och åter tusental årligen föras mellan arbetare- och arbetsgivarorganisationerna i vårt land, sedan numera den förhandlingsordning, som följt med de kollektiva avtalen, kommit till stånd, har denna fråga om arbetstidens förkortning ingående ventilerats, men det har mött oerhört stora svårigheter att komma fram på frivillighetens linje. Särskilt var ju detta förhållandet under arbetarrörelsens tidigare verksamhetsår, då organisationerna voro svaga och splittrade. Vi måste och kunna emellertid konstatera, att det arbete, som på denna väg nedlagts för att få till stånd en förkortning av arbetstiden, ingalunda varit förgäves, ty det har ju lyckats att nedbringa den förutvarande arbetstiden, som i ett tidigare stadium utgjorde ända till 12 å 14 timmar om dygnet till först och främst 10 timmars arbetsdag samt vidare från och med föregående år, särskilt inom byggnadsindustrien, till 9 timmars arbetsdag, vilken för närvarande därstädes är fördelad på det sättet, att man arbetar 9 timmar under fem dagar och 6 timmar på lördagen.

Men oaktat dessa påtagliga framgångar på vissa arbetsområden, då det gällt arbetstidens förkortande, har det dock hittills icke varit möjligt att få till stånd denna åttatimmarsarbetsdag, som alltid varit målet för den organiserade arbetarklassens strävanden. Orsakerna härtill äro ju mångahanda, men framför allt torde arbetsgivarernas farhågor för industriens bärighet, särskilt med hänsyn till de industrier, som ha att räkna med en internationell konkurrens, bära skulden härför. På en hel mängd andra arbetsområden, där förutsättningar ej funnits för skapandet och sammanhållandet av fackliga kamporganisationer, har det även erbjudit synnerligen stora svårigheter att följa med i denna utveckling och att, då frågan gjorts till den maktfråga, som den för närvarande är, bibehålla uppnådda positiva resultat. Det har därför, ur synpunkten av att på detta viktiga område få till stånd en fast och enhetlig ordning, alltid varit arbetarklassens varmaste önskan att få arbetstiden reglerad genom lagstiftning samt att få densamma fastställd till högst åtta timmar per dag.

När nu, som jag hoppas, detta snart skall ske, har man härigenom fått avförd en tvistefråga mellan arbetare- och arbetsgivarorganisationerna, som allt emellanåt givit anledning till hårda och svåra strider, och för industriens arbetare i vårt land innebär ju en

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

reform i angiven riktning stora och betydande fördelar. Ingenting kan nämligen vara ägnat att så nedstämna sinnet, förhindra alla tillfällen till fysisk vila eller andlig utveckling som en lång och uppsplitande arbetstid, som kanske till på köpet skall användas till utförande av ett i och för sig jäktande och enerverande arbete. Det är ju nämligen så, att den moderna maskintekniken ställer synnerligen stora fordringar på nutidens i fabriker och verkstäder sysselsatta arbetare, och en reform, som genomför en begränsning av arbetstiden, skall därför jämte andra fördelar även medföra den, att man helt säkert kan räkna med en betydligt minskad olycksfallsfrekvens. Den högt uppdrivna arbetsintensiteten och det numera över allt förekommande ackordsarbetet inom storindustrien äro nämligen faktorer, som med nödvändighet kräva en kortare arbetstid än den, som hittills på frivillighetens väg kunnat genomföras.

Men det är icke endast den dagliga arbetstiden i och för sig, som tarvar reglerande bestämmelser genom lagstiftning. Inom en del fack florerar ett nattarbete, som helt säkert kan i en del fall skarpt begränsas och i andra fall helt avskaffas, varjämte det på sina håll som bekant förekommer en skiftsindelning med tolvtimmarsskift, som måste betecknas såsom fullkomligt förhindrande för dessa arbetargrupper att erhålla både vila och de tillfällen till andlig utveckling, som numera borde tillkomma alla.

De försök, som tidigare gjorts i vårt land att genom riksdagens medverkan få till stånd enhetliga bestämmelser i fråga om arbetstiden, ha hittills icke lett till önskad framgång. Vid många tidigare tillfällen hava det socialdemokratiska partiets representanter motionsledes påyrkat, att åtgärder i detta syfte skulle vidtagas, men som bekant hittills utan framgång. Denna fråga har, såvitt jag kan se, fått en stöt framåt, på samma sätt som vår författningsfråga förut fick det genom de händelser, som nu tima runt omkring oss ute i världen, och detta bär på sitt sätt vittnesbörd om att även denna fråga om lagstadgad reglering av arbetstiden ingalunda är att räkna till dem, som måste betraktas såsom olösliga. Jag vill i korthet i detta sammanhang erinra om, hurusom man i Tyskland torde komma att införa och fastställa just denna arbetstid av åtta timmar och hurusom man i Finland redan förut haft densamma genomförd, ehuru där på grund av kända förhållanden för närvarande undantagsbestämmelser i fråga om dess tillämpning äro utfärdade. I våra grannländer Danmark och Norge pågå för närvarande förberedelser för införande av åttatimmarsarbetsdag. Vi ha ju exempel på, hurusom vi själva inom vårt eget land på begränsade områden av statens egen verksamhet ha infört denna arbetstid. Dagens tidningspress meddelar också, hurusom man inom Englands maskinindustri överenskommit om att i betydande utsträckning genomföra just denna arbetstid, och man uppgiver där speciellt, att ett av de motiv, som föreligga för fastställande av denna arbetstid, är att man tänker sig kunna på denna väg motverka en befarad arbetslöshet.

Jag är vidare för min del också övertygad om att, allteftersom denna fråga internationellt får sin lösning efter dessa linjer, skola även alla befarade och påstådda svårigheter försvinna. Det värde, som arbetarklassen överallt och särskilt i vårt land sätter på att få en reform till stånd på detta område, kan helt enkelt icke överskattas. Jag vill vidare erinra om en annan sak. Under de rörelser, som kommo till stånd i vårt land dels under den svåra livsmedelsbristen på våren 1917 och dels under författningsstriden i landet föregående år, vad var det för ett krav, som alltid återfanns på de tusentals resolutioner, som strömmade in till den politiska och fackliga arbetarrörelsens huvudledningar här i Stockholm? Jo, bland alla andra krav återfanns alltid kravet på förkortning av arbetstiden till åtta timmar.

Vårt lands arbetarklass förväntar nu, att denna fråga skall vid innevarande års riksdag lösas på ett tillfredsställande sätt jämte de övriga spörsmål, som härmed stå i ett intimt sammanhang. Vi hälsa därför för vårt vidkommande med tillfredsställelse en dag som denna, då vi haft ett tillfälle att från regeringen få bekräftelse på att förslag härom skall föreläggas riksdagen, och jag tror för min del, att en god lösning av detta spörsmål skall tillsammans med de författningsändringar, som dels redan äro genomförda och dels skola vid denna riksdag genomföras, bidra till att för vårt lands arbetarklass vidkommande bibehålla den hittills intagna ståndpunkten, att önskade reformer kunna på laglig väg och genom parlamentariskt arbete genomföras.

Jag skall till sist be att få säga ett par ord om ställningen på arbetsmarknaden i allmänhet, och jag vill då erinra om, hurusom under en kristid som denna med starkt fallande penningvärde och stegrade varupriser det är helt naturligt, att alla, som arbeta för lön, måste tillse, att denna lön stegras, alltefter som dyrtiden tilltager. Inom de fackliga organisationer, som äro anslutna till landsorganisationen i vårt land, hava ju också arbetsavtalen i betydande omfattning varit föremål för uppsägning och förhandlingar om nya ha förts och det har lyckats att här uppnå överenskommelser för den närmaste tiden. Emellertid pågå just nu trenne konflikter av rätt svårartad beskaffenhet. Det vore ju synnerligen önskvärt, om dessa på ett eller annat sätt kunde biläggas, och vi kunna väl hoppas, att en av dem nu skall komma att bli avvecklad. Av dessa tre konflikter är det särskilt en — jag syftar här på telegraf- och telefonarbetarkonflikten — som direkt berör statens eget arbetsområde, och det vore enligt mitt sätt att se särskilt önskligt, om man här kunde på något sätt från regeringens sida medverka till att denna arbetskonflikt kunde avvecklas. Jag skall för min del icke här ingå i några detaljer rörande denna omfattande arbetskonflikt, som visat tendenser till att breda ut sig över hela vårt land, då jag icke är tillräckligt informerad beträffande alla de detaljer, som med denna sak stå i sammanhang, utan jag skall nöja mig med att uttala en förhoppning om — och jag är också viss om att så kommer att

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ske — att från regeringens sida alla åtgärder vidtagas, som kunna hava till syftemål att så fort som möjligt få till stånd en avveckling icke allenast av denna utan av samtliga de konflikter, som nu pågå.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! När högerens ledare i båda kamrarna i dag funnit anledning att tala om folkens förbund, kan det knappast hava varit för att inge vårt folk förhoppning om att vi genom detta folkförbund skulle kunna komma fram till bättre förhållanden nationerna emellan och därmed till förhållanden, som möjliggöra för folken att inom sina egna landamären avskaffa institutioner, som under våldsperioden varit nödvändiga. Det förefaller mig, som om högerens ledare i stället fört saken på tal för att få tillfälle att peka på de mörka sidor, som världsbilden ännu företer, och för att sålunda få tillfälle att motivera den gamla högerståndpunkten, att man, såsom herr Trygger uttryckte det i första kammaren, icke skall vara njugg mot försvaret. Jag skall givetvis icke här upptaga någon diskussion om, huru det internationella läget kan te sig för den ene eller den andre. Jag skall inskränka mig till att påpeka, att detta läge dock företer även ljusa sidor, och att dessa ljusa sidor äro av en sådan betydighet, att man kan känna sig stå på en ganska god grund, då man vägrar att följa högern i dess svartmålningar.

Till dem, som se mörkt på det internationella läget i framtiden — jag konstaterar det med en viss överraskning — har även vänster-socialisternas ledare för år 1919 i denna kammare anslutit sig. Fabian Månsson förklarade nämligen i sitt anförande, att hans parti med icke så liten tveksamhet ser strävandena för Ålands förening med Sverige, detta närmast på grund av ögruppens utsatta läge vid internationella konflikter. En annan betänklighet var, att införlivandet av Åland med det svenska moderlandet skulle kunna bliva utgångspunkten för nya militaristiska krav. Betänkligheterna må gälla vad de kunna. I vad mån man delar dem, sammanhänger givetvis med den tilltro, man hyser till demokratiens kraft att tygla imperialistiska och militaristiska strävanden. Jag tillhör dem, som se mera ljust på demokratiens möjligheter även i detta avseende. Våra åländska stamförvanterns önskan om en återförening med moderlandet har även inom det socialdemokratiska partiet mötts med sympati och vävilja. Vi ha därvid utgått ifrån, att Ålandsfrågans lösning borde ske i samförstånd med Finland. Från den förutsättningen synas oss också regeringens åtgärder i Ålandsfrågan hava vidtagits. Den varsambet och klokhet, som präglat dessa åtgärder, synas utgöra en borgen för att vanskligheterna icke skola förbises, och att Sveriges stöd åt ett rättfärdigat strävande icke skall behöva på något sätt äventyra det goda samförståndet med våra grannar eller ett fullföljande av den freds- och neutralitetspolitik, som är det demokratiska Sveriges ära.

Men om man, såsom Fabian Månsson, skulle, tro att världsbilden i framtiden skulle få ett inslag av den mörka natur, att man redan nu måste stå tvökande, huruvida vi skulle hälsa våra åländska

stamförvanter välkomna, därest de genom en allmän folkomröstning uttala sig för en anslutning till Sverige, då är det givetvis också på det sättet, att man måste se mörkt på våra möjligheter för en avveckling av militärväsendet. Det är också ganska anmärkningsvärt, att från vänstersocialistiskt håll icke mycket yttrats på den punkten under denna debatt. Dock synes det mig föreligga en mycket god anledning att vid remissen av denna Kungl. Maj:ts proposition särskilt uppehålla sig vid fjärde och femte huvudtitlarna. Icke därför att dessa huvudtitlar i år skulle förete samma bild, som under de närmast föregående åren, av ständigt svällande summor, utan därför att vi befinna oss i ett statsfinansiellt läge, där den ytterligaste sparsamhet är av nöden, och då folk i allmänhet menar, att man i första hand bör på det kraftigaste spara på de militära huvudtitlarna. Det skall gärna erkännas, att dessa huvudtitlar präglas av en allvarlig strävan hos försvarsministrarna att bringa budgeten nedåt, och framförallt måste man konstatera, att det från de civila försvarsministrarna sagts ett bestämt nej till dessa militaristiska försök, som även nu framträtt att, som om ingenting hänt, endast öka på och öka på de militära bördorna. Man finner sålunda på fjärde huvudtiteln, att krigsministern avböjt icke mindre än 15 miljoner kronor för nya intendenturbehov, 65 miljoner kronor för artilleri-behov och över 12 miljoner kronor för fortifikationsbehov. Men trots denna sparsamhet förefaller det mig dock som om man borde hava från kanske några andra utgångspunkter, än som tillämpats vid statsbudgetens uppgörande, kommit till ytterligare högst väsentliga nedsättningar i militärutgifterna för år 1920. Försvarsministrarnas utgångspunkt har varit den, att vi icke kunna i det nuvarande internationella läget upptaga hela frågan om en slutlig revision av vårt försvarsväsende. Det framhålles emellertid med styrka, att under den tid, som återstår till den stora revisionen, måste avsevärda inskränkningar göras, och det har då gjorts sådana inskränkningar framförallt på punkter, där ett uppskov med eller avskaffandet av en utgift icke skulle, såvitt jag förstår, kunna på något vis inverka på själva organisationen av försvaret.

I viss mån har budgeten fått en provisorisk karaktär. Försvarsministrarna hava icke kunnat taga en avgörande ståndpunkt till frågan om värnpliktsövningarna, i vilken utsträckning dessa skola pågå eller om över huvud taget de värnpliktsövningar, det här gäller, skola bedrivas. I denna punkt yttrar chefen för lantförsvarsdepartementet: »Dessa frågor, såväl angående de uppskjutna övningarna med 1918 års värnpliktiga som angående övningar med årsklassen 1919, är det min avsikt att underställa den förutnämnda, av Kungl. Maj:t tillsatta försvarskommissionens prövning, och torde sedermera propositioner i dessa spörsmål böra till riksdagen avlätas. Det är sålunda icke möjligt att för närvarande taga definitiv ståndpunkt till de anslag på 1920 års stat, som bero av den sistnämnda frågan om övningarna med årsklassen 1919.» Genom detta uttalande får man först konstaterat, att det är regeringens avsikt att framlägga till riksdagens prövning frågan även om övningstiden för årsklassen 1919.

Vid remis. av
statsverke-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Att frågan om övningstiden för årsklassen 1918 i år skulle komma före genom en särskild kungl. proposition, har redan vid urtima riksdagen av chefen för landförsvarsdepartementet ställts i utsikt. Uttalandet visar vidare, såsom jag förut påpekat, att budgeten blivt i viss mån provisorisk. Ty uppenbarligen bero i mycket hög grad de olika anslagsposterna på, huruvida man inställer militärövningarna eller icke. Man skulle kanske utan större överdrift kunna säga, att nästan samtliga anslagsposter inom försvarsbudgeten böna inverkan av denna frågas lösning i den ena eller andra riktningen.

När emellertid på detta sätt frågan om övningstiden blivit berörd, finnes det anledning att i avvaktan på Kungl. Maj:ts proposition i ämnet uttala vissa önskemål. Jag skall då tillåta mig först att något yttra mig om värnpliktsövningarna 1918.

Vid den debatt, som hölls under den urtima riksdagen, tillät jag mig framhålla beträffande de inkallelser, som skulle ske endast för att få nödigt manskap för att vårda material, hästar o. dyl., att det vore nödvändigt, att de utfästelser, som i detta avseende gjordes från regeringsbanken, icke to'kades allt för militaristiskt. Därmed menade jag, att dessa inkallelser verkligen skulle inskränkas till det strängt nödvändiga, så att icke de sålunda inkallade bleve använda till annat ändamål än denna vakttjänst. Jag tror mig hava anledning att upprepa detta i dag. Jag har trots allt det intrycket, att dessa inkallelser ändå omfatta ett större antal än vad som är nödvändigt. T. ex. används alltjämt, medan man nu strävar efter en så ringa inkallelse som möjligt, manskap till paradtjänst här i Stockholm. Det förefaller mig vara onödigt. Det förefaller mig, som om man, då det yppat sig svårigheter att få alla de nödvändiga på frivillighetens väg, bort överväga, om icke ytterligare inskränkningar kunde ske. Jag skulle kunna tillägga, att jag tror, att riksdagens ledamöter icke skulle känt sig på något särskilt sätt sämre till mods, om vi sluppit en del av Karl XII:s-männen där uppe i rikssalen under det högtidliga öppnandet. Folk kan i våra dagar företaga sig nyttigare saker än att stå och varadera på det sättet.

Detta gäller nu övningarna i allmänhet. Det är emellertid vissa värnpliktsövningar, som icke alls, såvitt jag förstår, rönt något inflytande av regeringens löfte att endast inkalla det absolut nödvändiga antalet värnpliktiga. Jag tänker här närmast på de värnpliktiga studenterna. Det har försports på senare tiden från deras håll ett mycket starkt missnöje med att, under det man befriar andra värnpliktiga från övningar, fortgå dock studenternas värnpliktsövningar, som om ingenting för deras vidkommande inträffat, som kunde möjliggöra en lindring. En av dessa värnpliktiga studenter har skrivit ett brev till mig och där erinrat om att man håller dem fortfarande inre samt yttrar: »Dessa — d. v. s. de värnpliktiga studenterna — ha legat inne sedan den 26 juli, fullgjort sin rekrytskola, snart även halva tropschefsutbildningen och gå nu att möta vinterutbildningens färor. Varför har icke något vidtagits för att lindra vår hårda lott?» Jag tycker, att frågan är alldeles berättigad. Jag kan icke förstå att, om man anser sig kunna inskränka eller kanske

till slut alldeles inställa övningarna med vanliga värnpliktiga, det skall vara nödvändigt att i samma utsträckning som hittills öva dessa, som äro avsedda att i viss mån fylla befälsuppgift. Det förefaller mig, som om man i samma ögonblick, som man inskränker värnpliktsövningarna för de övriga, borde det vara möjligt att också taga någon hänsyn till dessa kategorier och se till, att deras övningstid också förkortades på samma sätt som övningstiden för övriga värnpliktiga.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

Forta.

Det finns en annan grupp, som jag föranledes att fästa uppmärksamheten på. Det står i berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit en rad, som lyder: »Landstoms- och kaderövningar hava varit anordnade.» Det kan ju sägas, att landstomsövningarna äro av mycket kort varaktighet, och att utkallandet av dessa landstomsmän sålunda icke vållar vare sig staten eller den enskilde alltför stora påfrestningar. Det bör dock ihågkommas, att de, som sålunda utkallas till landstomsövningar, kanske i högre grad än de, som utkallas till vanliga värnpliktsövningar, rubbas i sin dagliga näring, och de hava kanske svårare mången gång att vara borta den korta landstomsövningstiden, än vad den värnpliktiga ungdomen har att ligga ute på längre övningar. Därtill kommer, att jag under den närvarande situationen finner dessa övningar fullkomligt ändamålslösa, och jag anser därför, att man borde på samma gång som man har inskränkt värnpliktsövningarna för de yngre årsklasserna också borde hava befriat landstormen från dessa övningar.

Beträffande kaderövningarna har det ju för mindre än ett år sedan förts en kamp om dem här i riksdagen, där chefen för lantförsvarsdepartementet utgick som segrare. Han har använt sig av möjligheten att anordna sådana övningar, och han har i årets statsverksproposition upptagit anslag för fortsättande av dem för år 1920. Jag är icke övertygad om att, med den förändring i sinnesstämningen, som har inträtt både ute bland folket och här i riksdagen, chefen för lantförsvarsdepartementet skall i år lika lätt segra på den punkten, som han gjorde under fjolåret. Jag räknar också den sortens övningar som orödiga, och jag skulle vilja tillägga, att efter mitt sätt att se, bör i samband med förkortningen av värnpliktsövningarna också kunna ske en viss omläggning utaf olika skolor och kurser för att möjliggöra inbesparandet av en hel del kostnader.

Nu gäller emellertid här icke längre frågan om det skall ske en förkortning, utan frågan kommer slutligen att ställas på det sättet, huruvida man icke kan skrida till den rationella åtgärden att helt och hållet inställa värnpliktsövningarna. Det skall naturligtvis mot detta resas många invändningar. Man skall förklara, att så länge icke frågan om vårt försvarsväsendes utseende i framtiden är avgjord, så länge det internationella läoet icke klarnat, skall det dock bliva nödvändigt att ge vår värnpliktiga ungdom någon vapenövning. Jag skulle ju mot detta kunna invända, att det är dock icke alldeles säkert, att de skäl, som hava förelegat hittills för uppskov med värnpliktsövningarna, hava försvunnit längre fram på detta år. Men även om så vore fallet, tror jag att om man någon gång skulle kunna skrida

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

till ett inställande av militärövningarna för att få arbetskraft till det produktiva arbetet och för att bespara staten utgifter, är det just nu. Även om man — i olikhet med mig — står på den ståndpunkten, att det internationella läget icke har klarnat på ett sådant sätt, att man kan hoppas på avväpning, även om man räknar med att det i framtiden kan behövas ett försvarssystem, kan man väl med det största skäl säga, att just nu är överallt ute i världen krigströtheten så stor, att man icke under de närmaste åren har att befara några konflikter, som skulle nödvändiggöra uppbåd av landets värnpliktiga ungdom. Under sådana omständigheter tror jag mig våga säga, att, alldeles oavsett vilka synpunkter man lägger på möjligheten av att avväpna i en snar framtid, bör man kunna förena sig därom, att läget nu kan tillåta ett fullkomligt inställande utav militärövningarna såväl för år 1919 som för år 1920.

Jag tror mig här kunna säga, att detta blir utgångspunkten för den socialdemokratiska riksdagsgruppen vid bedömande av de anslag, som äro äskade för försvarsändamål. Från den utgångspunkten tror jag, att man bör komma fram till mycket betydande prutningar på anslagen utöver dem som hava gjorts redan i regeringspropositionen. Man bör för det första kunna väsentligt inskränka anslaget till de värnpliktigas avlöning. Man bör kunna väsentligt begränsa mathållningsanslaget. Man bör kunna väsentligt begränsa anslaget till skolorna, och man bör kunna på en hel del andra områden få möjligheter att göra avsevärda besparingar.

Jag skall givetvis icke här upptaga några särskilda detaljer i de militära huvudtitlarna till granskning. Jag vill emellertid i likhet med en föregående ärad talare fästa uppmärksamheten på en post, som det förefaller mig mycket förvånande, att man vågat höja i år på fjärde huvudtiteln. Det är posten: Anslag till den frivilliga skytterörelsen. Man kan i allmänhet ställa sig tveksam, huruvida överhuvudtaget anslag till försvarsändamål böra användas att tilldelas en på detta sätt frivillig organisation, men man borde icke vara tveksam därom, att det är, då man allvarligt ställes inför frågan om begränsning av de militära utgifterna, det icke kan komma i fråga att öka detta anslag. Det förefaller mig i stället, som borde man i första hand se till att det sparas på den punkten genom att anslaget fullständigt indrages.

Det är endast en punkt ytterligare, som jag skulle vilja särskilt uppehålla mig vid, och det är frågan om kasernbyggnaderna. Jag tror, att den frågan i närvarande ögonblick avsevärt intresserar folk både utom och inom riksdagen. Vi hade vid fjolårets riksdag anledning att diskutera, huruvida arbetet med vissa kasernbyggnader borde fortsättas eller inställas. Socialdemokraterna i statsutskottet jämte vissa liberaler ville, att man där skulle iakttaga återhållsamhet, särskilt beträffande kasernbyggnaderna i Skåne. I den stämning, som då rådde, ville icke ens andra kammaren lyssna till våra synpunkter. Jag tror emellertid, att det nu finnes bättre jordmån för vad man redan då ville från vårt håll vinna. Jag vill endast uttala, att hade riksdagen då velat lyssna litet mera till de röster, som från vårt håll

höjdes, skulle vi i detta ögonblick när man är tveksam om huruvida vi i framtiden behöva kasernbyggnader av samma omfång, som man då ansåg sig behöva, haft mycket bättre möjlighet till besparing, än vi nu ha. Beträffande kasernerna kan det ju vara av intresse att påpeka, huru kolossalt kostnaderna ha stigit. Det är ju ett gammalt tema, men det skadar icke, att det gång efter annan slås fast. För dessa kaserner till 15 infanteriregementen anslags som bekant år 1906 21,700,000 kr., sedan har riksdagen ytterligare anslagit 16 miljoner kr., och nu anmäles det från vederbörande myndigheter att ännu ytterligare 16 miljoner kr. äro nödvändiga för fullbordande av dessa byggen. Härav anser kasernbyggnadsnämnden 9 miljoner nödvändiga för år 1920 och krigsministern föreslår för sin del 6 miljoner kr.

Krigsministern yttrar i detta sammanhang: »Beträffande det läge, vari arbetena å de särskilda byggnadsplatserna befinna sig, tillåter jag mig hänvisa till den redogörelse, som härutinnan lämnas uti berättelsen om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit. Då byggnadsarbetena, med undantag av vid Södra skånska infanteriregementets kasernetablissemang, fortskridit så långt, att ett inställande av desamma knappast lärers vare sig ur ekonomisk synpunkt eller med hänsyn till arbetarpersonalen få anses tillrådligt, torde, trots de högst avsevärda ökade kostnader byggnadsarbetenas fullföljande under nu rådande kristid medföra, arbetena alltjämt böra, utom möjligen vid nyssnämnda regemente, fortgå enligt den härför uppgjorda planen.» Den enda möjligheten sålunda, som enligt krigsministerns mening skulle finnas för en inställelse i fråga om kasernbyggnader, skulle vara byggnaderna i Lund, och där vågar han för sin del icke gå längre, än att han uttalar, att *möjligen* skulle det kunna inställas.

Jag är icke övertygad om att, trots att man varit synnerligen ivrig med kasernbyggnandet under det sista året på de håll, som har dessa saker om hand, det icke skulle förefinnas möjligheter att spara även på annat håll än vid Södra skånska infanteriregementets kasernbyggnader. Om vi gå till berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit, skola vi där finna — jag har bara som hastigast tagit ett par exempel — att beträffande etablissemangen för Första och Andra livgrenadjärregementena i Linköping framhålles rörande arbetenas läge, att »inom Första livgrenadjärregementets etablissemang är grunden för kasernhuset I A färdig, grunden för kasernhuset I B i det närmaste färdig och grunden för underofficersbyggnaden mellan dessa kasernhus fullbordad till hälften.

Inom Andra livgrenadjärregementets etablissemang äro grunderna för kasernhusen II A, II B och III B samt för underofficersbyggnaden mellan kasernhusen II A och II B färdiga och grunden för kasernhuset III A utförd till hälften. Murningsarbetena ovan grundnen pågå å kasernhusen II A och II B och omfatta såväl tegel- och betongväggar som fasadbeklädnad med gråstensnubbsten.»

Man skulle ju utav detta få draga den slutsatsen, att egentligen är på dessa etablissemang endast grundläggningsarbetet utfört, och man skulle sålunda kunna ifrågasätta, huruvida med byggnandet icke

Vid remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tills vidare kunde anstå. Jag är emellertid rädd för att det skall svaras, att sedan denna berättelse skrevs, hava arbetenas läge i väsentlig grad förändrats. Man har väl alltid hunnit med att få upp någon vägg, och då är det nödvändigt att bygga det andra också. Då är det icke ens här möjligt att göra några besparingar. Jag vill emellertid på denna punkt säga, att det förefaller mig, som borde här snarast möjligt framläggas en plan om arbetenas ställning för dagen, så att det blir tillfälle att pröva, huruvida det finnes möjlighet till besparingar i fråga om kasernbyggnaderna på andra håll än i Lund.

Beträffande kasernbyggnaderna i Kristianstad upplyser också denna berättelse om ett sådant läge, att man skulle att döma av detta, hava möjlighet i varje fall att låta anstå med vissa byggnaders uppförande.

Det har till den tillsatta försvarskommissionen remitterats ett ärende rörande kasernbyggnandet vid Södra skånska infanteriregementet. Det synes mig, som borde denna kommission, om den skall pröva ett av dessa ärenden, också bliva satt i tillfälle att pröva hela frågan om kasernbyggnadsarbetenas läge och möjligheterna att avstanna arbetena och göra besparingar. Jag skulle därtill vilja foga, att även i sådana fall, där kasernbyggnaderna blivit uppförda, kan det ifrågasättas, om icke dock med inredningsarbetena borde anstå. Om man räknar med möjligheten att kasernerna icke skola tas i anspråk för sina ursprungliga ändamål utan möjligen i framtiden komma att omändras för användning till andra ändamål, är det givetvis önskvärt, att om icke inredningen redan är gjord, vi låta anstå därmed till dess det definitivt kan bestämmas om byggnadernas användning, så att de från början kunna inredas med hänsyn till de ändamål, vartill de verkligen en gång skola tagas i bruk. Beträffande arbetena i Lund får man hoppas, att där icke på något sätt våra möjligheter att eventuellt inställa dem saboteras genom forcerat arbete därnere. Läget därnere är, att man till en kasern lagt grunden och till en annan börjat grundläggningen, och det förefaller mig sålunda, som skulle det vara möjligt att inställa hela den kasernbyggnadsverksamheten, och det kanske då också skulle vara möjligt, hoppas jag, att rädda vad vi vid förra riksdagen kämpade för — en del av Skånes bästa jord från att bli lagd till övningsfält.

Med dessa påpekanden har jag endast här velat uttala, att det förefaller mig, som om det måste bli riksdagens uppgift att vid behandlingen av fjärde och femte huvudtitlarna se till, långt ifrån att följa herr Tryggers paroll, att icke vara njugg mot försvaret, att vara så njugg som möjligt mot de militära anslagen och komma ner så långt som möjligt i fråga om de militära utgifterna. Därmed skall det kanske bli möjligt dels att undvika den osympatiska ytterligare förhöjningen av postportot och kanske också att undvika den särskilda spritbeskattning, som behåddats i statsverkspropositionen, och som finansministern själv idag i första kammaren förklarar vara för honom mycket osympatisk. Jag tror, att ett stort antal av denna kammar-ledamöter skola instämma i detta finansministerns omdöme och gärna se, om man kunde genom ytterligare besparingar på de mili-

tära utgifterna undvika en sådan skatt och undvika en förhöjning af postavgifterna.

*Vid remiss af
statsverks-
propositionen*
(Forts.)

Herr Magnusson i Skövde: Att kristidskommissionerna äro ganska litet älskade, vet litet var, och ett mycket övertygande bevis därom fann jag för min del ligga däri, att herr Engberg använde sitt sannerligen icke ringa ordförråd till att inpränta, att de icke voro några socialdemokratiens barn utan något annat. — vad kunde jag icke utfinna av hans mycket långa anförande. Men däremot var det tydligt och klart för mig av vad han sade, att han var fullkomligt beredd att uppsäga regeringsalliansen, sådan den nu förefinnes. lika väl som han också fann tiden vara inne att sätta en murbräcka mot den privata äganderätten. Det gäller, enligt vad han yttrade, »att få undan murarna, som ställa sig mellan folket och äganderätten till produktionsmedlen». Man bör ur vissa synpunkter vara herr Engberg tacksam för detta uttalande, det bör i alla fall visa oss, som fortfarande våga hysa den meningen, att produktionsmedlen icke böra förstatligas eller den privata äganderätten upphävas, att det är nödvändigt, att vi å vår sida nu bereda oss att värna denna, som vi anse fundamentala sak i samhället.

Emellertid, då även jag ingår på att vidröra den allmänna önskan, som genomgår vårt folk, nämligen att så fort som möjligt bliva kvitt kristidskommissionerna, så vågar jag göra det oaktat jag erkänner och värderar de löften, som givits, att de skola så fort som möjligt avvecklas. Till förmån för det hela bör förvisso denna avveckling ske ganska snart.

Om man framfört någon kritik mot kristidskommissionerna, särskilt folkhushållningskommissionen, har man jämt och ständigt från kommissionernas sida mötts med ungefär det resonemanget: Ja det går nog an att säga så där och resonera, att lättvindligt kritisera för den enskilde i landet, att påpeka fel och misstag, men man får en annan syn på saken, när man sitter och som vi ser över det hela. Jag fruktar dock verkligen, att kommissionerna hava råkat sitta så högt, att avståndet till bondbyn varit så betydligt, att de icke hava sett vad som varit praktiskt och genomförbart därnere hos bönderna och därför hava också förhållandena blivit sådana de äro. På annat sätt kan man svårigen förklara, att mycket har verkat så förfelat, så inabsurdum, som fallet varit. Visserligen har vi nu sluppit fläskregleringen, och det har föröbådats, att vi skola slippa några andra regleringar av sekundär art, och det vore väl, om avvecklingen kunde ske i betydligt hastigare tempo, mycket missnöje skulle därmed dämpas, många svårigheter undanröjas och väsentliga besparingar ske.

Emellertid, det har i dag talats om åtskilliga saker beträffande dessa regleringar, och jordbruksministern var inne på frågan om potatisregleringen, som i dessa dagar alldeles särskilt har dragit uppmärksamheten till sig på grund av det rent fabulösa potatispris, i vilket man kommit upp i Stockholm och som är så högt, att jag tror, att icke ens den djärvaste jobbarfantasi kunnat drömma om ett sådant pris eller av ungefär 50 kronor för gammal tunna. Nu har jord-

Vid remiss av
stataverks-
propositionen.
(Forts.)

bruksministern som ett försvar för potatisregleringen sagt, att i fjol, då det icke var någon reglering, blev det brist på potatis. Ja, det är sant. Men en av orsakerna och den väsentligaste till denna brist, låg väl ändock däri, att man då hade ett orimligt lågt maximipris å potatis som direkt motverkade potatisens bringande i marknaden. Och det torde knappast låta sig förneka, att om vi icke nu hade haft denna reglering, skulle näppeligen priset gått så våldsamt i höjden, som det gjort. Och det ser verkligen ut, som om all reglering till trots det skulle bliva potatisbrist även i år. Vad är då vunnet med regleringen? Detta torde emellertid ändock, om något, visa svårigheten, för att icke säga omöjligheten av en varudistribution, som skötes av det allmänna.

Det har förr från visst håll talats mycket om »fördyrandet genom mellanhänderna». Men på den tiden, då det fanns flera sådana mellanhänder, förelåg ju möjligheten för den enskilde att undvika den mellanhand, som alltför mycket bidrog till varufördyringen. Nu har man icke kunnat undvika den enda mellanhand, som funnits, det allmänna, och denna har fördyrat varorna mycket mera än någon föregående mellanhand har gjort, ett det starkaste bevis för den allmänna varudistribuerings olämplighet.

Det skall gärna erkännas, att man inom folkhushållningskommisjonen har haft och har ett mycket stort arbete, men å andra sidan tror jag att mycket skulle kunna förenklas i fråga om dess arbete och mycket kunnat borttagas, som förorsakat onödigt dryga kostnader. Vi genomförde förlidet år bl. a. en organisation, vars omkostnader gå löst på omkring miljonen, jag syftar här på de s. k. odlingsnämnderna. När de frampå sommaren fingo i uppdrag att verkställa en uppskattning av grödan, vet jag, att detta väckte tillfredsställelse på många håll inom lantbruket, man resonerade ungefär som så: då av oss valda personer skola värdera grödan i och för leveransplikten, så skall det väl bliva en skälig och tillförlitlig värdering. Men vad inträffade. När leveransplikten skulle fullgöras, visade det sig, att man vid uträkningen av densamma icke alls följt odlingsnämndernas uppskattning utan gått efter helt andra grunder, och följaktligen blev hela leveransplikten mera en »sinkadus» än en på brukarens verkliga skördemöjligheter grundad beräkning. Det blev icke någon verklig rättvisa, någon tillbörlig hänsyn tagen till verkliga skörderesultatet. Det synes mig dock, att man åtminstone borde kunna taga någon hänsyn till denna skördeuppskattning under den inspektion, som sedan pågått och pågår i bygderna, en inspektion som förorsakade åtskillig berättigad ovilja och mycket stora kostnader. När man finner, att odlingsnämnden på ett småbruk — jag känner själv till fallet — uppskattade skörden av såväl höstsäd som vårsäd till fullkomlig missväxt, där man icke hade utsikt att skörda ens utsädet, men inspektören ändock besökte detta ställe, där han givetvis intet kunde finna av det enkla skälet, att intet skördats, då måste man säga, att det icke är väl använda pengar som kostats på denna inspektion. Eller om exempelvis, som det inträffade bl. n. i vårt län, en inspektör, en f. d. elektrisk montör som

självt leende erkände, att han platt intet begrep av jordbruk, reste omkring för att kontrollera såningen, eller när inspektionen tillgår så, att inspektören på morgonen reser några mil ut på landet och endast besöker två gårdar under dagen, hur nära de än ligga till varandra, och på kvällen vänder åter till utgångspunkten, då måste det sägas, att detta är oerhört slöseri med allmänna medel, som borde kunna snarast begränsas. Jag vågar verkligen hemställa, huruvida icke nu, då leveransplikten i stort sett är fullgjord, tiden vore inne att inskränka eller om möjligt helt avskaffa denna inspektion, som åstadkommit icke blott åtskillig berättigad förargelse, utan också förorsakar onödiga och dryga kostnader.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det kunde ju vara frestande att framdraga åtskilliga andra av kommissionernas synder. Det har emellertid talats på mycket därom innevarande dag och kommer kanske att talas åtskilligt därom ännu, att jag icke skall onödigt förlänga debatten. Jag vill endast till sist göra en vördsam men enträgen hemställan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han verkligen måtte försöka att icke blott av hänsyn till allmänheten, som lider under kommissionsväsendets tryck, utan även av hänsyn till rent statsfinansiella förhållanden, av hänsyn till de stora och delvis onödiga kostnaderna göra allt vad göras kan för att effektivt och snarast möjligt minska kommissionsväsendet.

Men då jag talar om detta, vill jag vidröra en annan sak, som mig veterligen icke påtalats i den offentliga diskussionen, och som berör jordbruksministern dock ej direkt innehavaren av ämbetet utan rättare själva jordbruksministerämbetet.

Då vi inrättade jordbruksdepartementet, var det i syfte att vid konungens rådsbord få en förespråkare för jordbruket, vilken hade att där främja dess intressen. Ingen kunde väl då tänka sig, att sådana förhållanden skulle inträffa, som nu rått och ännu råda. Man kunde ingalunda beräkna, att det skulle komma i fråga att jordbruksministern skulle hava till uppgift icke blott att företräda jordbruket och jordbruksproduktionen utan också att sköta *fördelnningen* av livsmedel och dylikt. Det torde nog vara konstitutionellt fullt riktigt och ofrånkomligt, att dessa två fullkomligt skilda uppgifter hava sammanförts under en person men å andra sidan vill jag säga, att det nog är två uppgifter i och för sig så oförenliga, att det icke varit till nytta och lycka, att de varit sammanförda på en mans hand.

Nu kan man ju säga: vi äro snart igenom den värsta kristiden, och sedan kommer sådana tider icke åter. Ja, det är möjligt. Men jag tror, att ingen vågar med någon som helst säkerhet hoppas, att, så blir förhållandet. Och det torde därför vara skäl tänka på, huruvida icke en ändring borde ske därhän, att, om det verkligen änvo skulle inträffa förhållanden sådana som de gångna, man hade skilt på dessa båda uppgifter, som det sannerligen icke varit till nytta att ha sammanförda under en hatt.

I tidningen Socialdemokraten för tisdagen fauns införd en artikel i ett ämne, som har vidrörts här i kammaren i dag och som för närvarande är synnerligen aktuellt ute på landsbygden. Den hand-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

lade nämligen om konstgödselmedlen. Artikeln ifråga var, såvitt jag kunde finna, redaktionell. Den andades en viss avvoghet mot lantbruket och gjorde gällande, att lantbrukarna mycket väl kunna betala de priser å gödselmedel, som nu äro ifrågasatta och dock ha god vinst. När artikelförfattaren stöder detta omdöme på beräkningar, som utgå ifrån de nu rådande priserna på jordbruksprodukter och spannmål, vågar man däri se ett varsel, att man från den tidningens sida verkligen kommer att framdeles biträda nu gällande priser å jordbruksprodukter och verka för att hålla dessa priser uppe, utan vilka det ställer sig nog så vanskligt att betala de ifrågasatta priserna å gödselmedel? När den bindande beställningen av konstgödsel skedde i höstas, var det icke alls fråga om så höga priser. Kan man nu, när man säger, att jordbrukarna kunna betala dessa höga priser på konstgödsel, icke blott garantera dem normal skörd, vilket man i artikeln räknat med, utan också garantera, att de få in denna skörd välbärgad, så att de få full inkomst av densamma? Och har man räknat med de oerhört ökade arbetskostnaderna som sannemligen icke komma att minskas därigenom, att vi stå inför stora omvälvningar på arbetsmarknaden särskilt beträffande arbetstiden.

Innan jag lämnar denna fråga om gödselämnen, tager jag mig friheten här vidröra ett ämne, som kanske är ägnat att hos en och annan väcka löje, men som nog torde vara av den art, att det borde kunna talas om och kanske också borde föranleda åtgärder. Vi veta, att det talas mycket och har varit rent av populärt att tala om tillvaratagandet av den naturliga gödseln. Man har också gjort åtskilligt för att åstadkomma ett bättre tillvaratagande därav vid lantgårdarna. Men det är en annan närliggande omständighet, som jag skall taga mig friheten tala om, nämligen det oerhörda slöseri med den naturliga gödseln, som förekommer i våra städer och större samhällen. Det skickas lass på lass av jordbruksprodukter till städerna, men ingenting därav kommer åter till lantbruket i form av gödsel. Den spolats bort och förstör våra vattendrag. I vårt torvrika land borde det icke vara omöjligt att åstadkomma ett mera nationalekonomiskt tillvaratagande av denna stora gödselmängd. Den som anser detta projekt fantastiskt och omöjligt att förverkliga, vill jag erinra om, att exempelvis holländarna, som är kända för att vara ett praktiskt folk, ett folk, som håller på ordning och snygghet. Där har det i städer på flera tiotusental inneväpnare lyckats att med användning av torvströ tillvarata i städerna uppkommande gödselmedel till gagn för landets jordbruk och till gagn även för städernas ekonomi. Denna omständighet talar för att det kanske bör göras något från det allmännas sida i detta avseende även i vårt land. Det är förvisso stora värden, som nu på känt sätt förspillas.

Då herr Engberg talade om, att det gällde att sätta en murbräcka mot äganderätten till produktionsmedlen, så är det givet, att ett så viktigt produktionsmedel som jordbruket kommer i åtanke. Man må därvidlag säga, att det gäller främst de stora egendomarna, godsens, och det är faktiskt klokt, att först endast tala om dessa för att icke väcka den sovande björnen, icke väcka den stora jordbrukare-

allmänheten att taga vård om sin egendom. Ty mot bönderna lär det bli svårt socialisera jorden.

Detta ger mig anledning att framföra några reflexioner om jordvärdet, därför att det i våra dagar talas icke minst om de uppjobbade jordvärdena. Jag är den siste att älska jordjobbarna eller försvara dem. Men jag vill betona, att de som kanske varit de värsta jobbarna icke varit jordbrukarna själva utan andra, som kommit från annat håll. — Jag vill tillåta mig en fråga: kan man verkligen säga, att exempelvis ett värde på odlad jord av 8—1.200 kronor per tunnland är något uppjobbat värde? Ja, det kan givetvis bli det, i fall jordbruket genom sjunkande produktpris icke kan förränta detta kapital. Men jag vill fråga: borde detta icke vara ett ganska skäligt värde på jorden? Är det verkligen riktigt, att jordvärdet skall vara så lågt, att det skall ligga betydligt under andra produktionsvärden? När man betänker, vilket värde detta viktiga produktionsmedel, jorden, borde hava, tror jag icke, man kan säga, att det av mig angivna värdet är för högt. Och jag tror också, man borde taga någon hänsyn härtill, då det gäller framtida jordbrukspolitik. Om man vidare tänker, att penningvärdet sjunkit med minst hälften, ligger ju i en fördubbling av jordens pris egentligen ingen värdestegring alls.

Med hänsyn till förhållandena i framtiden må det tillåtas mig att med ett par ord även vidröra en fråga, som synes bliva aktuell vid innevarande riksdag, nämligen frågan om normalarbetsdag. Man betraktar ju denna fråga från en del håll som en mogen frukt, färdigt att utan vidare skördas. Jag skall icke här nu ingå på något uttalande för eller emot densamma. För ögonblicket vill jag endast nämna, att genom dess införande kommer jordbruket att bliva ohjälpligt handikapat i konkurrensen om arbetskraften. Det är tillräckligt många lockelser ändå, som draga arbetskraften ifrån jordbruket till städerna. Och säkert är, att om inom andra näringsgrenar arbetstiden blir väsentligt mycket kortare, kommer detta att påverka jordbruket i dess konkurrensmöjligheter och inverka på dess produktionskostnader. Jag vågar säga, även med risk att bliva motsagd eller icke förstådd av lantbrukarna själva, att det skulle vara en fördel, om åttatimmarsdagen kunde genomföras även för jordbruket, ty då bleve det jämnställt med andra näringsgrenar. Men säkert är, att om jordbrukarna skola kunna bestå i konkurrensen, så blir det också nödvändigt att tänka på att ge jordbruket en sådan ställning, att det är möjligt att driva det med ekonomisk vinst under de nya förhållandena. Jag vill tillägga, att om en lösning av jordbruksarbetarefrågan skall komma till stånd, måste vi komma ihåg, att en tillfredsställande sådan icke gärna är möjlig under andra förhållanden än att jordbruket verkligen lämnar en skälig ekonomisk behållning så att ekonomisk förutsättning för en lösning förefinnes. Och detta är någonting, som det sannerligen är skäl att tänka på då man söker bedöma vårt jordbruks framtidsställning.

Vad vårt jordbruk och vårt land i stort sett behöver under tider, som stunda, det är lugn och arbetsro. Jag tillåter mig säga detta,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

därför att det på sista tiden framkommit åtskilligt, som varit ägnat att äventyra detta lugn, arbetsron och tillförsikten för framtiden. Och det är också åtskilligt, som från vänsterhåll förebådats, vilket i hög grad är ägnat att störa den arbetsro vi så väl behöva. Jag syftar på de uttalanden, som gjorts från vänsterhåll, nämligen att vi skulle ha att vänta icke blott de ordinarie valen, nämligen till landstingen i mars, utan även en, ja, kanske två, upplösningar av andra kammaren. Att jag för min del — och min uppfattning delas av många — icke är glad åt något sådant, beror ej därpå, att jag på något vis darrar i knäveckan inför valen, då jag nämligen näppeligen tror, att regeringsblocket efter valen komme tillbaka med en så stor majoritet i riksdagen, som det nu har, utan det är därför, att jag är av den mening — och jag vet, att den delas även långt in på vänsterhåll inom landet — att vi behöva göra någonting annat och nyttigare än syssla med oupphörliga valstrider. Det skall bliva intressant att se, huruvida man från liberalt håll vågar i detta fall uppträda mot »stora bror» och lyckas driva sin vilja igenom, så att man kan undvika dessa ständigt återkommande val.

Vi veta, att vi nu stå inför den allmänna rösträtten i kommunerna; vi stå även inför allmän *kvinnlig* rösträtt inom kommunerna, och det är bebådadt, att vi skola få även den kvinnliga politiska rösträtten. Jag kommer visserligen icke att avgiva min röst därför, men den kommer nog min bön förutan. — Men är målet endast det att med största möjliga fart föra fram största möjliga antal mindre kunniga, mindre tränade och mindre vana valmän, ja, då är det sannerligen mycket brått att ordna det så, att den kvinnliga politiska rösträtten kommer snart till utövning. Men är det så, att det behövs mognad och insikt i det allmänna, om det är nödvändigt och önskligt, att man sätter sig in föreliggande frågor, som påverkas av röstningen, då vågar jag verkligen säga, att det är svårt att inse, varför man icke skulle kunna vänta den jämförelsevis korta tid, som nu återstår till de ordinarie valen. Det vore bättre, att vederbörande finge begagna sig av denna tid till att sätta sig in i de samhälleliga spörsmålen och vinna nödig övning, insikt och träning för deltagandet i lösandet av samhällsspörsmålen och sedan i vanlig tid få utöva sin rösträtt. Jag tror, att detta är en omständighet, som förtjänar påpekas, och jag vet, att åtminstone då man talar enskilt med åtskilliga omdömesgilla personer inom och utom riksdagen, långt ute på vänsterhåll, dessa avgjort äro av den åsikten, att vi borde få förskonas från alla dessa upprivande valstrider.

Herr Thore: Herr talman, mina herrar! Vid inkörsporren till det nya demokratiska skede, vi nu gå till mötes, ha vissa händelser på arbetsmarknaden ägt rum, vilka sannerligen icke kunna ses såsom lyckobådande tecken. Inträffa flera av dessa omotiverade och bryskt iscensatta arbetsinställelser, misstänker jag, att det affektionsvärde, för att begagna ett uttryck från den 17 december föregående år, varmed någon påstod att demokratiska reformer här i

landet omfattades av de djupa lagren i vårt land, att detta affektiossvärde, säger jag, ganska snart kommer att förblökna.

Den arbetsoro, som nu givit sig till känna, berör ganska vitala delar av vårt samfunds- och näringsliv, nämligen landets kommunikationer till lands och vatten, och härigenom uppstå betydliga olägenheter för folkförsörjningen, vilka drabba medborgare inom alla samhällslager och icke minst dem, som stå lägst på den ekonomiska skalan. I den mån som dessa rubbningar i samhällsmaskineriet äro omoliverade genom för högt uppdrivna löneanspråk — så är t. ex. förhållandet med den nu pågående arbetsinställelsen inom sjömansyrket — tonde de omfattas med synnerligen små sympatier bland allmänheten. Det vore skäl för vederbörande att bibringa det strejkande sjöfolket den uppfattningen.

Jag kan dock icke undertrycka en viss förståelse, en viss sympati för de sjömän, vilka nu, tvärt emot sina verkliga intressen, lockats in på arbetsinställens farliga vägar. Mina sympatier och min förståelse gå dock tydligen icke i den riktning, att jag på något vis kan godkänna deras tillvägagångssätt. Men det är dock så, att under dessa fyra år ha våra sjömän i oändligt mycket högre grad än landets övriga innebyggare fått vidkännas krigets ödeläggande inverkningsar. Jag vill påpeka, att under vissa skeden i detta krig och på vissa router ha farorna till sjöns faktiskt varit lika stora, lika överhängande för de neutrala fartygens besättningar, som om dessa befunnit sig i de krigförandes skyttegravar. Förlustsiffran för sjömän å svenska fartyg har uppgått till mellan 7 å 800, däri inberäknade även sådana förluster, som måhända icke inträffat på grund av krigsorsaker. Och dock har man bland våra sjömän knappast i något fall märkt någon slappnande pliktökänsla eller någon ovilja att gå dessa faror till mötes. Ekonomisk ersättning har också lämnats i skäligen mån, men på officiell ort, varmed jag menar hos det högsta forum, som finnes i vårt land, nämligen regeringen, har man icke, såvitt jag finner, givit sjömännen något beröm och några eloger, någon så att säga ideell erkänsla för deras goda förhållande under de faror, som varit rådande till sjöss. Hade ett sådant erkännande kommit vid rätt tidpunkt och på lämpligt sätt, så är jag övertygad om, att det avbrott, som nu äger rum i våra sjökommunikationer, hade kunnat undvikas. Sjöfolk äro i många fall som stora barn, ger man dem litet uppmuntran och litet beröm och gör man någonting för dem, så visa de sin erkänsla, om de nämligen få vara i fred för olämpliga påverkningar. Jag vill påminna om, att man i trontalet till norska stortinget en om icke två gånger har understrukit de norska sjömännens landsgagneliga och plikttrogna insatser under kriget, men här i landet har icke något sådant kommit fram; ehuru väl jag tror, att våra sjömän varit lika plikttrogna som sina skandinaviska bröder.

Jag skul'e icke dragit fram en sådan sak i remissdebatten som denna arbetsinställelse, om den icke vore så viktig, som den är. Fartyg ligga lastade med varor färdiga att upplaga sina router och bringa våra exportvaror till främmande hamnar. För var dag, för

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

varje vecka eller kanske för varje månad, som avfärden försenas, kommer det att taga precis lika lång tid, innan importvarorna komma oss tillhanda, och jag behöver icke gå in på de olägenheter, detta måste medföra. Alla vilja, att normala förhållanden på näringslivets områden skola återkomma så fort som möjligt, och därför skulle jag för min del vilja lägga regeringen särskilt på hjärtat att göra vad på den ankommer för att regelbundna förhållanden på arbetsmarknaden till sjöss måtte återinträda och våra sjöförbindelser åter komma igång.

Den tonnagepolitik, som förts här i landet under krigsåren, har så tillvida varit tillfredsställande, att vi vid krigets slut stå med mindre krigsförluster än övriga neutrala nationer, speciellt våra skandinaviska grannar. Till jämförelse må nämnas, att den svenska handelsflottans krigsförluster utgör cirka 200,000 bruttoton, vilket är 17 % av tonnagebeståndet före kriget, under det norska handelsflottans förluster uppgått till icke mindre än 1,200,000 bruttoton eller cirka 45 % av tonnagebeståndet före kriget. Även den danska handelsflottans krigsförluster äro såväl absolut som relativt sett större än våra.

Under sådana förhållanden och under antagande, att den före kriget till sjöss rådande näringsfriheten återupprättades borde vår sjöfart gå goda konjunkture till mötes. Emellertid tyda en del tecken på att det ingalunda kommer att bli några fria samfärdsel-förhållanden till sjöss, utan de neutrala ländernas sjöfart blir underkastad restriktioner, mer eller mindre hämmande för deras verksamhet. I den mån som dessa band på den fria näringsverksamheten till sjöss betingas av politiska och ekonomiska maktförhållanden, så torde det knappast vara möjligt för oss att göra något åt den saken; men vår utrikesrepresentation får ingalunda förtröttnas i att framhålla våra befogade rättsanspråk, och såvitt meningens är, att det folkens förbund, på vilket alla ställa så stora förhoppningar, skall tillämpa principen: rätt åt alla, orätt åt ingen — och detta är ju förbundets strävan och bärande idé — så bör man kunna förvänta, att rättmätiga krav, även om de komma från nationer, vilka icke förmå att sätta makt bakom ordet, dock i längden icke kunna bli obeaktade.

Om alltså vår sjöfart i den internationella samfärdseln får dragas med hinder och restriktioner, vilka det måhända icke står i vår makt att nu förhindra eller avlägsna, så synes mig desto mera nödvändigt att lätta på de bördor, som vi själva pålagt sjöfarten och som det alltså står i vår makt att delvis avlyfta.

För någon tid sedan förekom i en bekant tidning på västkusten. Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, en enquête, innehållande uttalanden från en del sjöfartsmän här i landet rörande önskemål från sjöfartens sida. Som en röd tråd genom alla dessa uttalanden går en samstämmig önskan att få avlyftade de restriktioner, som verka hämmande på tonnagets fria rörelse, och dessutom anser man i likhet med industriens och handelsmäns allmänhet, att de höga skatteerna, krigskonjunkturskatterna, i möjligaste mån och så snart

som möjligt måtte avvecklas. Jag tillåter mig att uppläsa ett uttalande från en mera bekant skeppsredare, nämligen direktören för Transatlantisk herr Gunnar Carlsson. Han framhåller, att den viktigaste åtgärd, som från det allmännas och statens sida bör vidtagas för att underlätta sjöfarten i den stundande hårda konkurrensen är: »att snarast möjligt efter ett definitivt fredsslut gå i författning om slopandet av de restriktioner i avseende på tonnageets fria rörelse, som under de senaste åren varit gällande». Och han säger vidare: »Nödvändigheten av dessa restriktioner under krigsåren, dels för att möjliggöra vår import av livsmedel och andra förnödenheter och dels för att utnyttja den styrka vårt land ägde i sin handelsflotta såsom kompensationsobjekt vid avtal rörande nämnda import, erkännes nog allmänt även av sjöfartens målsmän. På samma gång ha dock allvarsamma klagomål från redarehåll framkommit över det alltför byråkratiska och många gånger opraktiska sätt, varpå licenseringen omhänderhafts, varigenom direkta olägenheter och svårigheter försökskats rederinäringen, utan att motsvarande fördelar i annat avseende erhållits.»

»Skulle däremot statsmakterna även efter fredsslutet enbart av hänsyn till eventuellt lägre fraktkostnader för importerade varor fortsätta på den inslagna vägen, torde obotlig skada komma att tillfogas framför allt vår reguljära linjefart, såväl den europeiska som den transmarina.»

»Om däremot vår rederinäring får tillfälle att fri och obunden kunna fortsätta arbetet på den utveckling, som ägt rum under det senaste decenniet, torde vi efter den konsolidering, som ägt rum inom i varje fall våra större rederibolag under krigsårens högkonjunkturer, med ganska lugn tillförsikt kunna möta den kommande fredliga kampen.»

»Frihet från restriktioner från statsmakternas sida och därmed följande möjligheter för det privata initiativet att göra sig gällande är därför — — — huvudvillkoret för att kunna bestå i den stundande hårda konkurrensen på världsmarknaden.»

Mig synes det, med anledning av dessa uttalanden och önskemål, att det skulle vara lämpligt för regeringen att konferera med sjöfartsmännen för att av dem erhålla definitiva förslag med avseende på lättandet av krigstidsrestriktioner, varigenom sjöfarten och varuförmedlingen mellan Sverige och utlandet kunde gagnas.

Det har av ett par föregående talare pekats på den avskrivning av vårt militärförsvar, som tycks komma att äga rum. Försätter det på det sättet, så förefaller det mig, som om av vårt försvar endast den administrativa formen skulle stå kvar, men blottat på effektivt innehåll. Jag vill icke närmare gå in på den saken, men det är en sak, som jag vill påpeka, när herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet är närvarande, vilken rör hans budget och som jag anser vara värd uppmärksamhet. Jag syftar på den nedläggning av budgeten, som skett med avseende på säkerhetsanstalterna för sjöfarten, alltså inom lots- och fyrväsendet. Det förefaller mig mycket egendomligt, att det ekonomiska läget verkligen är så-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

dant, att man icke kan behörigen underhålla säkerhetsanstalterna för vår sjöfart. På det sättet komma ju dessa att gå sitt förfall till mötes. Det bör påpekas att i lots-, fyr- och båkavgifter under de sista åren inbetalts åtskilliga miljoner till statsverket och att dessa penningar faktiskt äro sjöfartens penningar, och därför är det icke för mycket begärt, att säkerhetsanstalterna för sjöfarten behörigen vidmakthållas och förbättras.

Det egentliga syftet med mitt uppträdande i remissdebatten var att föra fram det nu sagda, men jag kan icke underlåta att med anledning av ett par anföranden, som förekommit i denna debatt, beröra ett par andra synpunkter. Jag vänder mig då mot den uppfattning, som framträtt hos min ärade vän, herr Månsson i Hagaström rörande Ålandsfrågan. Herr Månsson i Hagaström underlät visserligen icke att kraftigt understryka, att ålänningarna hade berättigade krav att få ansluta sig till den svenska statsbildningen och att dessa krav i möjligaste mån borde bli tillgodosedda, men han förmenade, att det för vår egen skull måhända icke vore ofarligt att, vid framtida internationella komplikationer, Åland tillhörde Sverige. Mig förefaller ett sådant resonemang ganska underligt för att icke säga ägnat att leda till betänkliga konsekvenser. Tror då herr Månsson icke, att om den framtida gränsen mellan Sverige och Finland lägges på andra sidan Ålandsgruppen mellan Åland och Åbo skärgård, denna gräns kommer att betraktas som lika naturlig och lika mycket uppuren av folkmeningen här i landet och lika mycket erkänd av utländska makter som vilken som helst annan landgräns eller sjögräns, som vi nu äga? Varthän skulle det för övrigt leda, om vi av fruktan för att besittningen av ett stycke av våra nuvarande landamären skulle medföra otrygga politiska förhållanden i framtiden, ville avhända oss detta? Skulle vi då kanske lämna ifrån oss Gottland eller malmfälten i Norrland etc., därför att deras besittning möjligen i framtiden kunde leda till internationella komplikationer? Herr Månsson söker skydd för vårt framtida bestånd däri, att han vill, att vi göra oss så små och så obetydliga som möjligt, och detta i en tid, då sammanslutningen och föreningen av splittrade delar av samma nationaliteter ju är tidens lösen. Det är självbevarelse tanken för Sverige och svenskheten, som ligger bakom vårt krav att snarast möjligt få Åland över till oss, och denna självbevarelseinstinkt borde herr Månsson minst och sist av alla motsätta sig eller finna underlig.

Och så vill jag säga ett par ord med anledning av herr Engbergs utläggning av de socialdemokratiska riktlinjerna. Herr Engberg hör ju till dem, som hålla de socialdemokratiska principerna högt och som icke tillåter att de på något sätt förvanskas genom det minsta borgerliga inslag. Och vi äro helt säkert alla tacksamma för att på detta sätt få den rena socialdemokratiska tanken och aktionslinjen avspglad i herr Engbergs uttalande. Men tiden måste vara ond, då man som herr Engberg anser sig vara tvungen att på ett så markant sätt, som förhållandet var, taga ett bestämt avstånd från nu rådande statliga reglerings- och kommissionsväsende,

som dock enligt uppfattningen i var mans mun, både i fråga om sina bärande principer och sin praktiska tillämpning är så likt de gängse socialdemokratiska doktrinerna som ett bär är likt ett annat. Herr Engberg förnekade emellertid varje frändskap och bekantskap mellan *sin* socialism och den statliga regleringsordning, som nu är rådande. Och han förnekade det icke såsom Petrus tre gånger utan tre gånger tre gånger, och denna förnekelse tror jag, att man kommer att få höra landet runt bland socialdemokraterna. Så illa trodde jag dock icke att ställningen var på det statliga kommissionväsendets område.

Jag vill påminna mig, att herr Engberg hade en företrädare på redaktionsstolen i tidningen Arbetet i Malmö, som hette Daniels-son. Av denne framskjutne man inom det dåvarande socialdemokratiska partiet finner man en skildring av den framtida socialdemokratiska staten, som är nog så belysande för vad man då ansåg vara det centrala i det socialdemokratiska problemet, och detta var just fördelningen av samhällets ekonomiska tillgångar. I denna skildring omtalas ett samhälle, där penningen som betalningsmedel är avförd och personer gå omkring med av staten utfärdade kuponger och utfå åtskilliga goda saker. Jag förmodar, att denna lära om den statliga fördelningen och regleringen av förhandenvarande tillgångar var en mycket hållbar socialism på herr Danielssons tid. Nu är den emellertid en mycket dålig socialism enligt herr Engbergs åsikt. Vi vänta med intresse på nästa fas av den socialdemokratiska utvecklingen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag ber att få lämna en replik till den föregående ärade talaren i två hänseenden.

Den ena frågan rörde säkerhetsanstalterna till sjöss. Jag förstår icke riktigt, vad herr Thore menade, när han nämnde, att vi underlåtit att underhålla säkerhetsanstalterna till sjöss. Det var givetvis en överdrift. Men jag kan å andra sidan förstå hans anmärkning, därför att det är första gången i år på rätt länge, som här en verklig begränsning sker i arbetet på nya säkerhetsanstalter till sjöss, detta med hänsyn till det finansiella läget. Men jag kan försäkra den ärade talaren, att jag givetvis härvid gått till väga med den yttersta omsorg och icke vidtagit någon inskränkning utan efter samråd med generalotsdirektören. Och om herr Thore något närmare studerar siffrorna, skall han säkerligen finna, att hans anmärkning varit oberättigad.

Det är 295,800 kronor, som äro indragna, om jag så får uttrycka mig. Men av dessa är det 100,000 kronor, som endast skulle utgöras av medel, vilka i år skulle avsättas för att senare användas till ett nytt maskineri på Svenska Björn. Jag tycker icke det är lämpligt att just nu fondera medel under statskassans närvarande tillstånd. Vidare är det 60,000 kronor till aga-belysning. Det väsentliga ändamålet härmed är att få en besparing för lotsverket. Ty fyrarna lysa ju, även om det icke är aga-ljus. Dessutom är det

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

29,000 kronor till boningshus, som också skulle indragas. Tillsammans blir alltså detta 189,000 kronor av de 295,800, och jag undrar, om icke herr Thore skall själv säga sig, att det var en ganska stor överdrift i vad han nämnde.

Men i det andra avseendet, som jag ville yttra mig om, tyckte jag, att min ärade vän var något orättvis. Jag hörde honom säga, att från regeringens sida ingen tillstymmelse till erkännande lämnats åt vårt sjöfolk för dess hårda arbete. Jag hade äran att vara närvarande i herr Thores sjöstad, inbjuden dit vid invigningen av den stora flytdockan därstädes, och jag höll då ett anförande å regeringens vägnar. Det var för mig en kärkommen anledning att, som jag säger, å regeringens vägnar då göra ett uttalande, och jag försökte att skildra, huru hela vår sjöfartsnäring hade på ett sätt som aldrig förut vuxit in i nationens medvetande. Svenska folket har känt sig beroende av sjöfartsnäringen som aldrig förr. De fartyg som ha avgått — vi ha följt dem med vaksam oro över havet; när de kommit tillbaka, ha vi med tillhjälp av telegrafens spritt bud om deras ankomst, låtit notera deras laster och med stor omsorg försäkrat fartyg och last. Vidare ha vi med verklig stolthet i pressen och i övrigt lämnat ett erkännande åt den dristiga gärning, som sjöfolket bedrivit, och givit uttryck åt vår beundran för det mod, som det visat under utövandet av sitt farliga yrke.

Ja, herr Thore, ungefär så där föllo mina ord, och jag vill tillägga, att det var med verklig känsla, med verklig insikt om betydelsen av denna yrkesutövning, som jag då talade.

Jag vill gärna med vad jag nu sagt ha åter igen strukit under, att detta är den uppfattning som Sveriges regering i denna tid har beträffande den gärning, som sjöfolket bedrivit, och ha dessa ord varit ägrade att än en gång giva ett uttryck åt denna tacksamhet, så må gärna herr Thores inlägg i den delen ha varit på sin plats.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Jag blev verkligen häpen, när herr Lindman på förmiddagen talade om produktionslust bland Sveriges lantmän, naturligtvis framkallad av folkhushållningskommissionen. Tidigare har visserligen från visst håll påståtts detsamma, men jag trodde icke, att en politiker av herr Lindmans rang skulle komma med denna rena agitationsfras. Ty det är ju alldeles tydligt, att det har lönat sig vida bättre under dessa senaste år att producera än tidigare. Finnes sålunda denna produktionslust, och herr Lindman har satt sitt ord i pant därpå, då måste den hos dessa hans vänner, för vilka han tydligen ömmar, också ha funnits långt tidigare. Jag är för min del säker på, att åtminstone i Skåne herr Lindman skall få leta mycket länge efter någon sådan produktionslustig individ. Och finnes någon, måste det vara en synnerligen trilsk herre.

Från auktoritativt håll har framhållits det önskvärda i att kommissionerna och ransoneringsväsendet så fort sig göra låter avskaffas, och jag är övertygad om, att regeringen kommer att göra allt vad den kan för att få en så snabb avveckling som möjligt, början är re-

dan gjord, vadan den knappast torde behöva alla de många påminnelser, som från olika håll beståtts densamma i dag. Jag tror också, att regeringen i det fallet kan stödja sig på en synnerlig enhällig folkopinion.

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Den enda, som numera tyckes vilja ha folkhushållningskommission och statsreglering kvar, synes vara bondeförbundet, att döma av dess motion, att staten skulle inköpa även 1920 års skörd. Ty det skulle vara en förolämpning mot dessa motionärer att ifrågasätta, att de icke vore fullt medvetna om, att ett sådant statsinköp och naturligtvis statsförsäljning av 1920 års skörd förutsätta, att staten har organ som kunna sköta om denna kommers. Och det skulle väl då icke finnas någon förnuftig mening i att avskaffa folkhushållningskommissionen, som åtminstone har någon erfarenhet på detta område, och skapa hux flux ett nytt organ i stället.

Jag tycker emellertid, att de, som främst ha anledning önska kommissionsväsendets avskaffande och särskilt kommissionshandelns överlåtande till de verkliga affärsmännen, äro konsumenterna, ty de lida värst, kan man säga, av detta system. När herr Lindman med all rätt påpekade det orimliga uti att under det att maximipriset på potatis är 12 kr., så har försäljningspriset här i Stockholm föreslagits till 41 kr. Med anledning därav tyckte herr Lindman, att de lantmän skulle vara bra underligt funtade, som skulle finna sig i sådant. För min del vill jag säga, att det är vida underbarare, att konsumenterna finna sig häri. Då jag har resonerat med mina yrkesbröder i Skåne om dessa förhållanden, har jag icke träffat en enda, som tyckt, att ett pris av 14 kr. per 100 kg., vilket erhålles om man inberäknar lagrings- och nedläggningskostnader, är för lågt, men alla tycka, att stadsborna, konsumenterna, få betala alldeles orimliga pris. Och i det stycket ger jag dem fullkomligt rätt. Det är på varudistribueringsområde, som tydligen folkhushållningskommissionen och dess underlydande krisorgan ha sitt mest påtagliga misslyckande, och därför är jag övertygad om att det ligger i alla parter intresse, med undantag möjligen för bondeförbundet, att döma av dess av mig förut berörda motion, att snarast möjligt komma till en annan ordning.

Men då jag emellertid konstaterar, att folkhushållningskommissionen misslyckats som affärsman, vill jag därför icke alltför starkt klandra kommissionen. Den har nog gjort sitt bästa, och i spetsen har den haft synnerligen insiktsfulla och på olika områden dugande män. Och jag tror absolut icke att de, som skarpast klandra kommissionerna, skulle lyckats bättre, i fall de själva fått sköta under ansvar de ärenden, som folkhushållningskommissionen haft att handlägga. Kommissionen har från början varit dömd att i vissa stycken misslyckas på den grund, att den haft att brottas med nära nog olösliga problem och dessutom icke haft någon föregående erfarenhet att bygga eller stödja sig på. Vad oss jordbrukare beträffar, har jag alltid tyckt, att vi i alla händelser icke haft det värre, än att vi med jämnmot kunnat bära vår andpart av kristidsbördorna. Det finnes verkligen andra, som haft det värre än vi.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag har emellertid icke begärt ordet för att säga detta, utan därför att det i remissdebatten blivit en sed att tala om våra bekymmer. Och vad jordbruket och stora grupper av dess idkare beträffar, är det icke nuet utan framtiden, som bekymrar mig. Det är alldeles otvivelaktigt, att det stora flertalet av landets jordbrukare under världskriget förbättrat sin ekonomiska ställning, vilken dessförinnan i stort sett var ganska skral. Denna förbättrade ekonomi har haft det goda med sig, att den satt jordbrukarna i stånd att modernisera sin drift, att anskaffa tidsenliga maskiner och redskap m. m. Men medaljens fränsida är den osunda jordspekulationen, som åstadkommit ett abnormt högt jordvärde. Den lag, vi antogo förra året till hejdande av denna osunda jordspekulation, tycks icke ha gjort någon vidare effekt, man bryr sig helt enkelt icke om att anmäla affärerna för länsstyrelserna. Det är enligt min mening synd om alla unga duktiga män, som de senaste åren skaffat sig jordbruk. Det är icke nog med de höga jordpriserna, priset på levande och döda inventarier har även varit i hög grad uppskruvat, och därför har dessa lantbrukare måst sätta sig hårt i skuld.

Jag är övertygad om, att om något år skola de, vilka nu som högljuddast jämra sig över kristidsransoneringarna och restriktionerna, se åren 1914—1918 och kanske något annat år därtill, i ett helt annat ljus än nu, trots det statsförmynderskap om vilket så mycket talats. Löntagareklasserna ha haft det svårt under krisåren, men jag är övertygad om, att rollerna snart bli ombytta. De högre priserna på jordbruksprodukter måste överallt i världen framkalla ökad produktion, så snart de olika folken hinna ordna sig för fredligt arbete. Å andra sidan blir säkert en av krigets följder den, att konsumtionen kraftigt avtager. Många miljoner invalidfamiljer skola nödgas leva på en liten statspension, som nätt och jämt täcker existensminimum, och många industriella företag få svårt att reorganisera och på nytt igångsätta sin drift. Penningvärdet kommer helt säkert att stiga, och ju mer det stiger, desto svårare blir det för dem, som skaffat sig stora skulder under krisåren. Härtill kommer, att lantarbetarefrågan kräver rationella åtgärder, om ej arbetarbristen skall alltför mycket försvåra jordbruksdriften. Jag tror det varit lyckligt, om en del av de förtjänster under krigsåren, som investerats i jordvärdet med därav följande framtida svårigheter, i stället hade använts att förbättra arbetarnas villkor.

I frontalet har bebådats en reglering på lagstiftningens väg av arbetstiden för industriarbetarna. Det må nu vara gott och väl med hänsyn till det enformiga och ofta osunda fabriksarbetet, men jag tror, att även lantarbetarefrågan är förtjänt av allra största uppmärksamhet från statsmakternas sida, ty i annat fall går det därhän, att endast mindervärdig och otillräcklig arbetskraft blir över för jordbruket. Frågans kärnpunkt är dock ej att lagstadga en maximal arbetstid, ty arbetet på landet är friskare och arbetstiden måste variera med årstiden.

När jag nu med några ord går att beröra lantarbetarefrågan och särskilt statares och torparens ställning, undantar jag skogs- och blan-

dade skogs- och jordbruksdistrikt, där förhållandena i väsentlig grad skilja sig från de rena jordbruksdistrikten.

För folknärningen spela de större godsens en mycket stor roll genom det betydande överskott på livsmedel, som de tillförsäkra marknaden. De på dessa gods fast anställda arbetarna, statarna, utföra ett i högsta grad samhällsgagneligt arbete, och man tycker, att enbart detta borde berättiga dem till en åtminstone medelmåttig försörjning. Men var och en, som nere i Skåne en kulen och regnig dag den sista veckan i oktober har skådat deras flyttlass och funnit hur torftigt deras bohag är, han har också fått klart för sig, att han har en synnerligen fattig arbetaregrupp framför sig. Och ändå arbeta dessa människor varje dag året runt och förstöra intet på nöjen. De flesta ha nog knappast besökt en biograf.

Oftast är en statarefamiljs historia historien om två unga människor, som gift sig utan att ha medel till en egen torva eller ens bostad, och så blir mannen statare. Familjen växer hastigt, ty ifråga om barn äro statarna oftast väl försedda, — jag har inom parentes sagt ofta förvånat mig över att våra specialister på folknativitetens höjande icke ägnat ett dugg uppmärksamhet eller omvårdnad åt de i detta avseende så duktiga statarna. Men specialisternas i fråga huvudintresse tycks vara inriktat på att barn födas, ej på att föräldrarna erhålla möjlighet att någorlunda uppfostra barnskolorna. Statarnas liv har åtminstone förr i världen varit som en natt utan morgon med i de flesta fall fattighuset såsom livets sista slutstation. Staten går åt huvudsakligen till det egna hushållet, och då lönen i de flesta fall ända tills de senaste åren varit 300 kronor kontant, säger det sig självt, att när kläder och alla tusentals småting i hushållet blivit betalda, så har det icke varit möjligt att göra några besparingar.

På de större godsens, har man ju gott om jord. Jag har därför ofta undrat över, varför statarehusen i Skåne oftast icke äro försedda med den allra minsta trädgårdstäppa och jag tror icke det skulle ruinera en godsherre med exempelvis 500 eller 1,000 tunnland åker, om till ex. ett par tunnland i närheten av statbyggnaderna upplätes åt statarna för plantering med träd och buskar. Men man har tydligen icke unnat dem denna lilla trevnad, har icke brytt sig om att söka väcka deras skönhetssinne.

Det har gjorts gällande, att statarna haft det bra under krisåren, — att de förut haft det dåligt, förneka numera icke ens godsägarna själva — ty tack vare de höga priserna på livsmedel, har statens värde ökats i hög grad. Det är sant ifråga om livsmedlen, men alldenstund den kontanta penningeinkomsten icke har ökats i proportion till den allmänna fördyringen — priset på en arbetsblus t. ex. har ökats från 3 till 12 kronor — kan ju ingen nämnvärd förbättring ha inträtt i statarnas villkor. Förhållandet har i regel varit det, att statarnas kontanta löner varit avsevärt mindre, knappast mer än hälften än vad de ogifta drängarna haft hos bönderna. Jag har ofta förvånat mig över detta märkliga fenomen. Men förklaringen är antagligen den, att under det godsägarna och patronerna haft en arbetsgivareförening, som sammanträtt och bestämt vad statarnas lön skall bli, så ha sta-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tarna icke haft någon motsvarande förening. Det är därför lätt att förstå, att det icke kunnat bli några nämnvärda löneförbättringar, i all synnerhet som statarna på förut angivna grunder haft synnerligen svårt att flytta ur den bostad de haft vid gården, beroende på att de med sina många barn näppeligen kunnat finna annan bostad i stället.

Men det är icke nog med att arbetsgivarna haft sin förening, för att möta alla eventuella lönekrav, man har även tagit till import av galiziska arbetare å vissa gårdar för att vara rustad för alla eventualiteter. Betodlarnas ordförande, som är en energisk man, har även i det stycket varit en föregångsman. Med anledning av några tyska gruvägares import för några år sedan av negrer för gruvarbete innehöll den tyska tidningen National-Zeitung en flammande protestartikel under rubriken »Schwarze Gespenster» det vill säga »Mörkrets andar». Jag hade verkligen anledning tänka på den rubriken, när jag några dagar senare på en gård såg galiziska körkarlar.

En annan mycket betydande lantarbetaregrupp äro torparna, och som den befinner sig i stadigt utdöende, kan det vara på tiden, att något göres för att bevara densamma. Det finnes ju en massa kronodomäner, och för de många torparna på dessa domäner har tidigare mycket litet blivit gjort. I regel har det varit så ordnat, att torparen fått betala största delen och ibland hela arrendet för huvudarrendatorn. Nu är det något annorlunda i detta avseende, torparna få i regel friköpa sina lägenheter, och om icke så sker, bestämmes vanligen, hur högt arrende torparen skall betala till huvudarrendatorn. Men ännu kan man träffa på alldeles nya arrendekontrakt, där dylika förbehåll beträffande torparen icke blivit gjorda.

Jag hade anledning att för någon tid sedan i officiellt uppdrag besöka en större kronodomän i Östergötland. Arrendet på denna kronodomän hade förnyats förra året och gällde sålunda från och med år 1918. Det utgjorde 4,000 kronor. Nu behövde staten få tillbaka detta sitt kontrakt för att kunna disponera egendomen för en statsanstalt, men arrendatorn begärde 160,000 kronor i avträde med den motiveringen att han förtjänade 20,000 kronor om året på arrendet. Denna arrendator hade sålunda ett synnerligen förmånligt kontrakt, att döma av kravet på 160,000 kronor i avträde för en statsegendom vilken med kapitalisering av arrendet i 4,000 kronor efter 5 % endast skulle vara värd 80,000 kronor, och han ville icke slå av ett enda öre på denna summa. Det fanns emellertid på gården ett par torpare. De hus, dessa bebodde, ägdes av arrendatorn. Domänintendenten hade icke fastställt något arrende för dem, utan detta hade överlämnats åt arrendatorns gottfinnande. Följden hade också blivit ett arrende fyra eller fem gånger högre, än det arrendatorn själv betalade. Dessutom hade han kontrakt med torparna om mycket låg dagsverkslön. De skulle utföra dagsverke på vintern mot 1:50 kronor per dag och på sommaren mot 2:50 på egen kost.

Jag tror sålunda, att lantarbetarfrågan bör ägnas den största uppmärksamhet från statsmakternas sida. Vad jordbruket vidkommer, är det värsta som kan hända inga arbetare alls, och blir skillnaden

mellan industriarbetarnas och jordbruksarbetarnas levnadsförhållanden alltför stor, så lämnar allt duktigt folk jordbruksnäringen. Att frågan är allvarlig, visar sig för övrigt därav, att Sveriges lantbruks-sällskap tagit upp densamma till undersökning, men med den toppledning, som detta sällskap äger, är icke alltför mycket att hoppas av de åtgärder sällskapet kan komma att förordas.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Carlström: Detta års remissdebatt har i likhet med föregående års i viss mening blivit en kristidsdebatt. Jag skall icke söka förlänga diskussionen i det avseendet, helst som jag icke tror, att det utträttas synnerligen mycket med allt detta debatterande. Sveriges folk har hört talas om kommissionseländet så länge, att man tröttnat på det också. Under urtiman voro kristidskommissionerna föremål för överläggning i två dagar, men det medförde icke något synnerligt resultat. Om jag icke missminner mig, höjdes mjölkpriset i hela landet ett par dagar därefter. Det verkar sålunda icke i den rätta riktningen, att man *talas* om kristidskommissionerna och de olägenheter, som dessa medföra. För övrigt tror jag, att fastän kommissionerna kunna anses som ett ont, så äro de ett nödvändigt ont, och jag tror också, att när denna tids historia skall skrivas, man skall erkänna, att det var underligt, att vi verkligen här i landet lyckades komma fram såsom vi gjort. Vi skola komma ihåg, att som herr statsministern vid urtiman yttrade, det varit *bristen*, som frambesvurit kristidens olägenheter, och det har icke från något håll dragits upp några bärande linjer för att på annat sätt avhjälpa kristids-svårigheterna. Jag tror också, att, då regeringen lovat att så snart som möjligt avskryva dessa kommissioner, vi kunna lita på, att den håller sitt löfte.

Det var emellertid icke om detta jag skulle tala, utan jag tänkte säga några ord om den tid, vi gå till mötes. Det är ju så, att litet var gör sig den frågan, vad denna tid skall innebära, då de nya medborgarrättigheter träda i kraft, som beslötas av urtima riksdagen och som denna lagtima riksdag skall fullända. Vi, som icke blott här i riksdagen medverkat till denna frågas lösning utan även ute i bygderna sökt föra fram den och övertyga folket om det berättigade häri, hoppas och tro, att denna reform skall bli till lycka för landet och göra det rikare. Jag vågar säga detta därför, att de medborgarrättigheter, som stora grupper av den förut utestängda delen av folket, framför allt kvinnorna, nu skola få, äro byggda på en förmögenhet, som heter människovärde, och om detta är den största förmögenhet man har att räkna med, måtte staten bli rikare i samma mån detta värde får göra sig gällande.

Då kan den frågan framställas sig: vad utgör då människovärdet? Jag skulle vilja definiera det så, att människovärdet beror å ena sidan av inre goda egenskaper hos människorna och å andra sidan av den nytta individen gör åt samhället och staten, som ju består av individerna.

Jag tror sålunda, att om vår framtid skall kunna bli lycklig, måste vi inrikta oss på att försöka att i ännu högre grad än förut

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

uppamma dessa goda egenskaper d. v. s. viljan till det goda och kärleken till arbetet. Men, säger någon, arbete är ju egentligen ett ont, som man skulle söka komma ifrån så mycket som möjligt, och det tycks verkligen vara så, att det finns på vissa håll här i landet och i andra länder med f. ö. folk, som resonerar så, att ju mindre man behöver arbeta, dess bättre är det. Jag anser dock arbete vara ett gott, något av det bästa som finnes i livet, men fastän det är så, kan man få för mycket av det goda.

Regeringen ärnar ju, väl med tanke på det senare, under innevarande år framkomma med förslag om lagstadgad arbetstid för industrien och vissa näringar. Jag ställer mig icke avvisande häremot, ty jag unnar gärna industriens arbetare den förkortade arbetstid, som möjligen kan beslutas, och jag tror också, att man kanhända med en kortare arbetstid kan arbeta intensivare i vissa näringsgrenar, så att samma arbetsresultat uppnås. Men jag skulle vilja på samma gång säga, att då regeringen framlägger detta förslag, bjuder måhända konsekvensen, att man tager under övervägande, huruvida icke också för landsbygdens arbetare en förkortad arbetsdag kunde åstadkommas. Jag vet och erkänner, att det möter stora svårigheter, men om 8-timmars dagen genomföres inom industrien, blir det nästan nödvändigt, att någonting göres i denna riktning beträffande jordbruket, ty det är väl ändå så, att det kommer att bli svårare att hålla folket kvar vid jorden, om man får en kortare arbetsdag inom industrien. Landsbygdens ungdom drages in till städer och samhällen, där man har en kortare arbetsdag och ett lindrigare arbete. Och så blir detta ett nytt plus till landsbygdens avfolkning.

Jag tänkte också tala något om sparsamhet vid detta tillfälle. Det kan ju låta som ett hån att tala om sparsamhet i en tid, då det råder brist på allting utom biografier, men i alla fall är det nog så, att skola vi kunna i framtiden hålla det hela flytande, måste individen och staten iakttaga en större sparsamhet än hittills. Jag erkänner, att regeringen i årets statsverksproposition sökt i görligaste mån tillämpa sparsamhetens principer, särskilt då det gäller fjärde och femte huvudtitlarna. Jag är synnerligen tacksam för de åtgärder, som i detta fall vidtagits, om jag än skulle önskat, att man gått ännu längre. Visserligen ha ju från det håll, som herr Lübeck representerar, framkommit klagomål över det ingripande regeringen gjort, då han sade, att det var lättsinnigt att tänka på att under nuvarande förhållanden nedbringa försvarskostnaderna. Jag tror emellertid icke, att detta kan betecknas som lättsinnigt, utan jag skulle tvärtom vilja säga, att det tillstånd, som förut varit rådande i de olika länderna med deras kapprustning, kan karakteriseras som ett lättsinne, vilket fört till det krig, som nu övergått världen. Herr Lübeck sade, att då vi nu ha en anständig försvarsorganisation i landet, vore det icke skäl att minska densamma, men jag tror, att i alla fall största delen av folket anser det vara anständigt, att det blir en viss nedskrivning av försvarsbördorna, och att den icke går i alltför sakta tempo.

Det är även på andra områden, som vi kunde tillämpa sparsam-

het. Jag tänker särskilt på rusdrycksfrågan. Man säger, att denna ligger illa till för oss förbudsvänner, och det kan synas så, men jag tror ändå, att det kanhända icke är så illa ställt, som man vill låta påskina från visst håll. Jag skulle varit herr finansministern mycket tacksam, om han kunnat på något sätt spara in de 20 milj. kronor, som han nu föreslagit skola uttagas genom spritaccis. Det är för oss nykterhetsfolk icke trevligt att binda oss fast genom en sådan beskattning, och jag vill säga, att det är viktigt, att man icke släpper denna fråga ur sikte. Genom den reform, som vi snart tänka genomföra, då vi få kvinnorna med oss, tror jag, att vi förbudsvänner skola kunna vinna målet. Det är kvinnorna, som kanske lida mest genom spritdryckerna. Visserligen är det sant, att »en slav är den, som usla lustar jaga, om kedjan aldrig skramlat kring hans fot». De män, som äro slavar under rusdryckerna, ha det förfärligt svårt, men deras kvinnor ha det ännu värre. Jag är säker på, att det i abetarhem och andra hem, som under kristiden i någon mån bevarats från spritdryckernas inflytande, finnes kvinnor, som en gång, om spritdryckerna släppas lösa igen som förut, skulle önska sig tillbaka till kristiden hellre än att spritdryckerna på nytt skall göra deras män till slavar. När man går att genomföra demokratien, så böra vi betänka, att det också är demokratiskt att frigöra dem, som icke kunna begagna sin frihet i detta fall.

Och då det gäller frågan om avrustning, tror jag också att vi skola få kvinnorna med oss. Jag tror nämligen, att kvinnorna i vårt land så väl som i den övriga världen icke, ifall det står i deras makt att inverka härpå, skola vara med om en sådan sak som att världskriget ånyo upprepas.

Det är sålunda arbetsamhet, sparsamhet och fridsamhet som borde vara den nya tidens uppgifter. I denna riktning måste demokratien arbeta om den skall bli till lycka för vårt land och folk.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! I årets trontal bebådades, att man vid denna riksdag har att emotse en reglering av arbetstiden inom industrien, och det är klart, att ett sådant utalande skall hälsas med glädje och tillfredsställelse, då man härigenom fått visshet om, att denna fråga, som har varit en de organiserade arbetarnas livsfråga, nu verkligen kommer på riksdagens bord. Men det finns, som här förut av ett par talare påpekats, en annan grupp arbetare, som också vänta på att få lagstadgad arbetstid, nämligen lantarbetarna. Den gruppen har fått stå tillbaka, den har icke kunnat göra sig hörd på samma sätt som industriarbetarna, därför att den varit oorganiserad och sålunda icke haft möjlighet att ställa någonting bakom sina krav. Vi ha anledning hoppas och tro, att när nu en gång industriarbetarnas arbetstid kommer att regleras, man i en snar framtid får motse, att denna även för lantarbetarna så viktiga fråga kommer att tagas upp till behandling. Kravet härpå har börjat växa sig starkt, och man visar förståelse härför även inom kretsar, där man knappast kunnat vänta någon sådan. Jag syftar härmed närmast på det uttalande,

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som gjorts av Sveriges allmänna lantbrukssällskap. Men det finns å andra sidan mycket stor oförståelse för denna fråga. Jag kan anföra ett exempel härpå från Sörmland. Förliden sommar samlades där en del lantarbetare till ett möte, och de beslöto ingå till arbetsgivarna med anhållan att få arbetstiden förkortad på lördagarna, så att de skulle få sluta kl. 4 för att kunna få någon tid att ägna sig åt sina egna angelägenheter och slippa att, som de nu få göra, använda söndagen för att verkställa de arbeten, som de måste utföra för sitt eget behov. Men deras begäran möttes av ett bleklagt nej i de flesta fall och särskilt från de arbetsgivare, som tillhöra de sörmländska lantmännens arbetsgivarförening. Följden blev, att de två lantarbetare, som anordnat mötet, blevo avskedade från sina platser, och trots att de sökte arbete vid alla arbetsförmedlingsanstalter inom Sörmlands län, var det icke möjligt för dem att få någon plats, därför att de blivit uppförda på svarta listan. De måste då söka sig utom länets gränser. Den ene är nu i Västmanland och den andre i Uppland. Detta sätt att behandla arbetarna är icke uppmuntrande, och det visar, att det icke finns någon annan väg att gå än att staten ingriper och reglerar arbetsförhållandena för dessa arbetare.

Ett annat önskemål, som från lantarbetarhåll framförts och som jag vill här föra på tal, då ingen annan talare varit inne på den saken, är avskaffande av den gamla, omoderna tjänstehjonsstadgan. Det är fullkomlig ironi att i ett land som Sverige, där man nu sent omsider givit även tjänaren människovärde och politiska rättigheter, man skall ha en sådan arbetsavtalsform som den nuvarande tjänstehjonsstadgan, vilken omöjlig kan följas vare sig av arbetare eller arbetsgivare. Denna tjänstehjonsstadga måste bort. Det är en skam för Sverige att ha den kvar, och det är förnedrande för Sveriges lantarbetare att vara bundna av en sådan föråldrad och för längesedan utdömd stadga, en kvarleva från den tid, då husagan ännu tillämpades. Riksdagen skrev förlidet år och begärde tjänstehjonsstadgans avskaffande, och det vore på tiden, att vi så fort som möjligt finge bort denna skamfläck, som sätter sin prägel på vårt lands tjänare. Det synes mig också vara ett verkligt livsintresse för jordbruket, att lantarbetarfrågan i hela dess vidd toges upp till granskning, och att det snart göres någon-ting för dess lösning, ty i annat fall komma jordbrukets arbetare att söka sig ifrån landsbygden, och jordbruket står utan arbeidskraft. Det bör vidare skapas möjlighet för de arbetare, som så önska, att få en torva av Sveriges jord att brukas. Hur har man skött denna sak under gångna tider i Sverige? Jo, man har låtit det värdefullaste vi ha, det mänskliga materialet, gå utom landets gränser för att i Nordamerikas förenta stater och Kanadas urskogar skapa sig nya hem, under det miljoner tunnland svensk jord fått vänta på odlare. Det måste även på detta område göras någon-ting, så att icke jordbruksarbetarna i alla tider skola förbli jordlösa i ett land, som har så god tillgång på jord.

Jag skall nu övergå till att med några få ord beröra ett par andra saker. Att kristidskommissionerna under remissdebatten i år skulle komma på tal kunde man nästan förutse, ty det har blivit lika säkert som prästens amen i kyrkan, att det icke kan föras någon debatt här, utan att man måste slå ner på kristidskommissionseländet. Jag trodde annars, att den förklaring, som gavs från statsrådsbanken under urtima riksdagen, skulle verka lugnande, när det uttalades, att kommissionerna icke skulle vara kvar en enda dag längre än nödigt var. Även de, som kanske icke sätta så stor tro till vad som från den nuvarande vänsterregeringen säges, borde bli övertygade, när de i trontalet hörde Hans Majestät Konungen själv säga ett kungsord om, att kommissionerna skulle avskaffas så fort omständigheterna det medgäve. Men man är emellertid icke nöjd, och det kan måhända vara ett visst intresse för åtskilliga här i vårt land, att kommissionsväsendet icke tar ett alltför hastigt slut. Såsom en ärad partivän förut påpekat, ser det ut, som om man åtminstone i högerpressen och delvis även i den liberala pressen tänkte utnyttja denna sak i den kommande valstriden. Det tycks vara en rörande enighet i det fallet.

Herr Magnusson i Skövde var inne på kapitlet om de förfärliga socialdemokraterna, som skulle göra så stora angrepp på äganderätten. Jag antar, att han läst en tidningsartikel, som gått genom den svenska högerpressen och vilken jag här har i min hand. Jag skall icke läsa upp den i dess helhet utan blott litet redogöra för vad den innehåller. Där kör man fram med att det nu som vanligt är fråga om äganderätten och att socialisterna vilja taga jorden från bönderna. Sedan säges det, att denna socialism icke är så farlig, då det gäller storkapitalet, ty, heter det, det finns socialister, som äro miljonärer, och så talas det om att socialisterna ha understöd från vissa kapitalister. Vidare kommer man med en uppmaning till alla jordbrukare, de må vara högermän eller liberaler, att ena sig vid de förestående valen mot kommissionseländet, ty vid det här laget borde litet var ha lärt, att »frihet är den bästa ting, som sökas kan all världen kring», men segra socialdemokraterna, säger man, så få vi bereda oss på att ha eländet kvar och, vad värre är, vi få bereda oss på ett kommissionselände sjufalt värre.

Jag har aldrig kunnat tänka mig, att livsmedelsregleringen har det minsta att göra med socialismen, och det är väl nästan för hårt att säga, att de män, som sutto i Sveriges regering vid den tid, då kommissionerna infördes, voro socialister. Jag tror, att den dåvarande regeringschefen, herr Hammarskjöld, själv skulle protestera, om man påstode, att han var socialist därför att dessa kommissioner kommo till stånd under hans statsministertid. Lika litet tror jag, att den efterföljande regeringen, den Swartz-Lindmanska, som också åtskilligt sysslat med dessa kommissioners tillkomst, vill gå under den beteckningen. Jag tvivlar på, att herr Lindman är villig underskriva, att han är socialist, eller att han varit med om att införa något socialistiskt system. Det kommissionsväsende, vi ha,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

har tillkommit och utvecklat under de två föregående högerregeringarna, och den nuvarande regeringen har fått övertaga det som ett arv. Jag är alldeles övertygad om, att den kommer att göra allt vad göras kan för att avveckla detta system, och jag tror icke, att det finns någon, som vill ha det kvar längre än absolut nödvändigt. Men att vi socialdemokrater funnit oss i detta system och icke rest någon vidare opposition emot dessamma beror därpå, att vi ansett det vara oundvikligt. Det var enda räddningen, ifall icke stora lager av vårt folk skulle svälta ihjäl. Vad det gällde var icke att reglera överflödet utan att fördela det lilla förråd, som fanns, när vi voro avspärrade från alla möjligheter till import, så rättvist som möjligt för att det även skulle kunna bli något litet åt dem, som icke hade möjlighet att själva producera livsmedel.

Man har klagat från jordbrukarhåll, men det synes mig, som om det icke varit någon särskild anledning för oss jordbrukare att klaga under denna kristid. Visserligen ha icke jordbrukarna, det medger jag, haft samma goda chanser som industrien, men jag vågar dock säga, att jordbrukarna stått sig tämligen bra och fått relativt väl betalt för sina produkter, och, mina herrar, den tiden kan komma, då jordbrukarna råka i svårare ekonomiskt läge än de funnit sig i under de senaste åren.

Det parti, som tillkommit, kan man säga, på grund av det missnöje, som varit rådande bland jordbrukarna i anledning av kristidsregleringen, nämligen bondepartiet, synes numera vara kanske det enda, som håller på denna reglerings fortfarande bestånd. Herr Lindman önskade, att den skulle vara slut vid nästa årsskifte, men om man ser på en partimotion, som framkommit från bondeförbundet, finner man, att däri kräves, att staten skall inköpa av odlare under år 1920 skördade partier brödsäd, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1921. Man har då svårt att förstå, att avvecklingen skall kunna ske redan 1919. Jordbruksministern förklarade på förmiddagen, att någon avveckling icke kunde ske nu under detta år, därför att staten gjort vissa utfästelser. Skall den nu göra ytterligare utfästelser beträffande 1920 års skörd, då betyder detta, att regleringen måste fortsätta icke allenast 1919 och 1920 utan till och med 1921. Det är en märkvärdig företeelse, att kravet på statsingripande i detta fall framställs av det parti, som hela tiden fört till torgs den trosläran, att regleringarna äro överflödiga och av ondo, och som ute i landet och här i kammaren höjt ropet: bort med kommissionerna i ett enda drag!

För övrigt tror jag icke, att det går i längden att genom konstlade medel uppehålla de nuvarande priserna på jordbruksprodukter, när importen blir fri. Redan nu gör staten förlust. Den svenska spannmålen sällas sig högre än den importerade, och jag tror aldrig, att den konsumerande allmänheten en gång, när vi kunna importera utländsk spannmål och sälja rågmjöl för 25 öre kilot, är nöjd med att betala för mjöl, tillverkat av den spannmål, som odlas i Sverige, låt mig säga, 50 öre. Jag tror, att det är absolut omöjligt att upp-

rätthålla ett sådant system, att staten för all framtid skall garantera producenterna ett visst pris, och om bondeförbundet reflekterar på något dylikt, vet jag ingen annan råd, än att det får hoppa över till den ståndpunkt, som angives i en socialdemokratisk motion, vilken för några år sedan frambars i andra kammaren av nuvarande sjöministern, herr Palmstierna, och vari föreslogs statsmonopol på importerad spannmål. Förslaget mötte bestämt motstånd i denna kammare, men kanhända bondeförbundet nu tar upp tanken. Detta är ju, efter vad det självt förklarar i sin deklaration angående utskottsvalen, ett hoppande parti, som hoppar dit, där det för tillfället har de största chanserna. När nu förbundet vid utskottsvalen hoppat in i högerfällan, har det nog hamnat i det rätta fadershuset, men när man vill ha statsreglering och kommissionsväsende kvar i tre år till, har man nog hoppat i galen tunna, ty det finns icke många av Sveriges folk, och knappast bondeförbundare ute på landsbygden, som vilja vara med om att behålla kommissionerna ytterligare tre år framåt. På talarlistan står partiets chef uppförd, och jag skall därför be att få en upplysning om på vad sätt man tänkt sig, att statsregleringen av spannmål skall ordnas, om det icke finns något kommissionsväsende här i landet. Detta förslag, som framburits av bondeförbundets ledande män, vittnar i varje fall icke om någon stor politisk slughet. Det finns häri icke ett enda drag av den bondslughet, som var utmärkande för det gamla lantmannapartiet i dess välmakts dagar.

Till sist ett par ord om försvarsfrågan. Jag vill på den punkten uttala min tillfredsställelse över de nedprutningar, som av försvarsministrarna vildtagits, och beklagar blott, att man icke gått ännu längre, vilket synes mig ha varit möjligt. Jag tror för övrigt, mina herrar, att tiden snart är inne, då vi få upptaga till verklig diskussion inom riksdagen, huruvida vi längre i framtiden skola ha den allmänna värnplikten som sådan i detta land. Mig synes, som om den frågan behöver tagas upp, och jag vet, att det är många ibland Sveriges folk, som stå bakom detta krav: bort med allmänna värnplikten. Skola vi ha ett försvar, låt oss hålla det inom så rimliga gränser, att det kan tillgodoses på annat sätt än genom den allmänna värnplikten, vilken är, om jag så får säga, en mara, som trycker landet och som sätter medborgarnas frihet i stor fara. Jag hoppas, att den dag skall komma, då vi i kammaren få diskutera frågan om värnpliktens slopande och ersättande av något annat. Vi få väl tro, att rättstanken ute i världen skall växa sig så stark, att garantier skola vinnas för, att tvistigheter folken emellan kunna slitas på annan väg än det råa våldets väg.

Herr Karlsson i Sandviken: Herr talman! Jag har velat begagna detta tillfälle för att säga några ord om två saker som nyligen inträffat. Men först ber jag få yttra ett par ord som replik till herr Thore. Han framhöll, att det varit regeringens skyldighet att kraftigt ingripa i sjömanskonflikten och mana sjömännen till att tänka på de fattiga i samhället, när det gäller import av livsfrönödenheter, och

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

tillika att det varit nödvändigt, att statsmakterna i någon mån skänkt däckfolket beröm och uppmuntran för att därigenom kunna lugna detsamma. Jag är herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet mycket tacksam för det meddelande han gjorde, att han i Göteborg givit denna uppmuntran åt sjömännen. Därigenom komma herr Thores ord om den uppmuntran, som skulle dämpat striden, i sin rätta belysning. Det är icke endast uppmuntran som behövs. Jag hyser sålunda tvivel om det sanningsenliga i herr Thores påstående.

Att det är mer än nödvändigt att någonting göres beträffande sjömans- och telefonmannastrejkerne torde var och en inse, men ingripandet får icke ske på det sätt, som hittills ägt rum från regeringens sida. I den kommuniké, som regeringen utsände med anledning därav, att en deputation från sjömansunionen uppvaktat civilministern, heter det, att de förutsättningar, vilka ur allmänna synpunkter ansetts nödiga för ett ingripande från regeringens sida, icke för närvarande föreligga. Då kan man fråga sig, vilka dessa allmänna synpunkter äro, som gjort, att regeringen icke kunnat ingripa i sjömanskonflikten. Man får reda på dem, när sjömännen förklara, att de icke kunna under några villkor förbehållslöst häva strejken. Man förstår, att då regeringen fordrat, att de utan vidare skulle upptaga arbetet och häva blockaden, är detta ett krav, som från deras sida omöjligen kan godtagas.

Vad beträffar telefon- och telegrafstrejken, framgår det också av tidningarna, att telegrafstyrelsen i sitt meddelande till telefonmannaförbundet utgår från den fasta förutsättningen, att den icke vill upptaga förhandlingar, förrän arbetet blivit återupptaget och strejken hävd. Med hänsyn till vad regeringens meddelande till sjömansunionen innehåller är det troligt, att regeringen står bakom även detta meddelande, som utgått från telegrafstyrelsen. Är det så, att regeringen ingriper i en konflikt, endast under förutsättning att strejken häves, vill jag säga, att det är en princip, som icke kan från fackföreningshåll godkännas. Skulle sjömännen upptaga arbetet och häva blockaden och sålunda för att få medling till stånd mönstra på och gå ut, är det icke möjligt för dem att utöva sådan påtryckning på förhandlingarna, som om de fortsätta att strejka. Regeringens ståndpunkt innebär att den tar ställning som part i denna fråga, men man bör ovillkorligen från regeringens sida fordra full opartiskhet. Sak samma beträffande telefonstrejken. Jag anser, att regeringen icke under några förhållanden bör tillåta, att telegrafstyrelsen ställer sådana krav till telefonmännen, att blockaden först skall hävas, innan förhandlingar upptagas. Jag tror icke, att det är lämpligt, att regeringen försöker hålla på en sådan princip vare sig under nuvarande situation eller i fortsättningen. Det är en gammal princip, som man vid alla tillfällen sökt slå in på, och det har lyckats i en del fall, men jag tror icke, att det skall gå för sig hädanefter.

Därtill bör påpekas att de personer, som regeringen tillkallar för att medla, böra givetvis vara fullt opartiska och icke bundna genom föregående medlingsförslag i de arbetskonflikter, som nu skulle lösas. Jag hoppas sålunda, att regeringen icke fortsätter på den inslagna

vägen utan försöker få medling till stånd mellan de stridande parterna med frångående av det förut uppställda villkoret. Ty fasthåller man vid detta, kommer givetvis strejken att fortsättas ännu längre än annars. Ett kraftigt ingripande bör göras från regeringens sida, men på ett sådant sätt, att det blir rättvisa för båda parterna och icke rättvisa för den ena och orättvisa för den andra.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)*

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Då jag ser, att en hel rad av kammarens ledamöter efter mig begärt ordet, skall jag försöka begränsa mitt anförande så mycket som möjligt. Det är närmast ett par saker, som dels herr Lindman och dels herr Fabian Månsson yttrade, som föranlett mig att begära ordet.

Jag lyssnade uppmärksamt till herr Lindmans anförande i synnerhet till början av detsamma, när han ägnade sin uppmärksamhet åt kommissionsväsendet här i landet, åt kommissionernas avveckling etc. Det kunde naturligtvis icke annat än glädja mig, att han liksom jag och kanske nästan alla av oss, med glädje hälsa den dag, då kommissionerna komma att upphöra med sin verksamhet. Han delade ävenledes den åsikt, som jag senast i november månad från denna talarestol framhöll, att utan tvivel kommissionsväsendet har fått utbreda sig alltför mycket här i landet. Jag kan endast beklaga, att icke herr Lindman som minister på sin tid själv insåg detta och hindrade, att ett av vårt kommissionsväsendes olycksbarn, bränlekommissionen, någonsin kom till stånd. Men herr Lindman berörde ett par punkter rörande kommissionernas verksamhet, som enligt min uppfattning äro väl värda att vid ett sådant tillfälle som detta debattera. Den ena frågan var: huru böra kommissionerna lämpligast avvecklas? Den andra var: när bör avvecklingen ha ägt rum? Då framhöll herr Lindman — jag vet icke, om det var med rätt eller orätt — att det var på uppdrag av den nu sittande regeringen, som vissa personer till exempel inom folkhushållningskommissionen hade fått sig anförtrott att utarbeta förslag till kommissionens avveckling. Det är mig bekant, att några av folkhushållningskommissionens medlemmar enligt uppgift i tidningar svsselsätta sig med ett sådant arbete. Och jag måste därvidlag ställa mig liksom herr Lindman, om jag icke missuppfattade honom, minst sagt tveksam, om det är rätta sättet att gå tillväga, att just personer, som under årtal svsselsatt sig med arbetet inom kommissionerna, få detta uppdrag. Jag tror, att det skulle vara till lycka för det hela, om praktiska män finge detta uppdrag, som kunde göra övergången så mjuk som möjligt och se till, att avvecklingen skedde icke allenast på det mest praktiska och lämpliga sättet utan även så snabbt som möjligt. Det är den ena frågan.

Den andra frågan, som herr Lindman berörde var den: när bör avvecklingen ha ägt rum? Herr Lindman uttalade en förhoppning, att den borde åtminstone vara avslutad — om jag icke missminner mig — före utgången av år 1919. Jag delar till fullo den förhoppningen, men om detta skall vara möjligt, så är det alldeles nödvändigt, — det antager jag herr Lindman giver mig fullständigt rätt i

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

— att icke riksdagen binder regeringen i framtiden genom sådana beslut, som föregående riksdagar ha gjort, nämligen att garantera vissa minimipris för den ena eller den andra artikeln, ett förslag som märkvärdigt nog i år har kommit fram från en grupp inom denna kammare, bondeförbundet, som vid föregående tillfällen annars har i debatten velat framhålla, att detta partis ledamöter vore speciellt intresserade av restriktionernas borttagande, kommissionernas avskaffande o. d. Men, mina herrar, skulle riksdagen bifalla en sådan motion, då skulle riksdagen just bidra till att restriktionerna kvarstå och kommissionerna även under år 1920 fortsätta sin verksamhet. Ju förr riksdagen inser, att den bör låta bli att blanda sig i en dylik sak, desto förr är det möjligt att kunna avskaffa kommissionsverksamheten. Och det är därför, som åtminstone jag i det arbete, jag haft rörande produktionen av vissa jordbruksalster, har föreslagit och därigenom sökt i min ringa mån förmå regeringen att fastställa sådana maximipriser, varigenom i förväg merkostnaderna för det följande årets produktion i största möjliga utsträckning uttagas. Så var fallet t. ex. beträffande regeringens beslut om maximipris på socker förra året, då priset var byggt på en kalkyl, vari merkostnaden för 1918 års betskörd i huvudsak voro upptagna, en betskörd ur vilken det socker produceras, som konsumeras i år 1919. Så är även större delen av 1919 års merkostnader upptagna i detta års förslag, som föranlett regeringen att nu fastställa engrospriset på krossad melis till 1 kr. Det är enligt mitt förmenande den rätta vägen att gå fram och att statsmakterna därigenom försöka medverka till att kommissionsväsendet icke bör existera en dag längre, än som är oavvisligen nödvändigt.

Men det är icke allenast detta, som kan vara en orsak till, att det är nödvändigt att bibehålla kommissionerna, utan herr Lindman framhöll även en annan sak, som mig veterligen har diskuterats bra litet offentligt. Det är nämligen den frågan, om man önskar ha kommissionerna kvar, för att de genom sin prispolitik skola kunna förhindra, att staten respektive folkhushållningskommissionen, industrikommissionen eller någon annan kommission gör stora förluster till följd av gjorda inköp. Det är ju helt naturligt, att folkhushållningskommissionen och övriga kommissioner, som sysselsatt sig med inköp för statens räkning av olika viktiga produkter, ha nödgats iakttaga all möjlig försiktighet och i mycket god tid se till att skaffa behöfliga varor för konsumtionsåret 1919. Det var icke gott att inse på sommaren eller hösten 1918, huru förhållandena skulle vara nu under vintern och huru de skola bli på våren. Ingen försändig människa kan därför klandra de olika kommissionerna, för att de i mycket god tid gjort stora inköp och avslutat betydande kontrakt å artiklar, som då voro mycket dyra, men som i dag till följd av omständigheter, som sedermera inträffat och vilka omständigheter då voro alldeles omöjliga att med säkerhet förutse, kunna fås till avsevärt billigare pris, så att dessa inköp nu ställa sig mycket, mycket ofördelaktiga.

Då är det naturligtvis en sak, som man mycket väl kan diskutera,

vilket är bäst, att kommissionerna framlägga sina kontrakt och papper tydligt och klart för allmänheten och motivera, varför dessa inköp till höga priser gjorts, och staten på en gång tager denna förlust, eller att staten genom en viss prispolitik beträffande andra artiklar tager igen den förlust, som uppstår, om icke staten träder reglerande emellan. Och det kan, minna herrar, utan tvivel framhållas mycket tungt vägande skäl för den ena såväl som för den andra ståndpunkten.

Eftersom det nu tycks råda ett stort intresse inom riksdagen just för det höga priset på gödningsämnen här i landet — och om herr Lindman härvidlag icke kritiserade folkhushållningskommissionen, så låg det dock någon liten udd av anmärkning i den del av hans anförande, som rörde den saken — så skall jag något relatera, huru härmed förhöll sig.

Säsongen 1917—1918 såg det mörkt ut att över huvud taget kunna få till stånd någon som helst import av chile-salpeter och norge-salpeter. Chile-salpeter kom ju icke heller in, men det lyckades regeringen att i något så när god tid på förvåren 1918 få in 10 miljoner kg. norgesalpeter. Ännu vid årsskiftet 1917—1918 såg det nästan fullständigt tröslöst ut att få in denna kvantitet, som icke minst för vår betodling var nästan oavvisligen nödvändig, om vi skulle få den kvantitet socker, som vi behövde för landets konsumtion. Förhållandet var nämligen det, att Norsk Hydro, som är den största tillverkaren av norge-salpeter, hade under världskriget kastat om sin produktion och ställt densamma till ententens förfogande. Det var således icke en sak endast mellan Norge, Danmark och Sverige, utan det var en sak, som i sista hand skulle avgöras av den franska regeringen, huruvida över huvud taget en förändrad produktion i Nordisk Hydro skulle få äga rum av norgesalpeter till norsk och dansk och svensk konsumtion. Det lyckades att få denna sak ordnad tack vare den utmärkte svenske underhandlare, direktören Marcus Wallenberg, som för tillfället uppehöll sig i Paris. Det drog emellertid ut på tiden med leveransen, så att partiet kom nu till landet i senaste laget före sådden. Men detta föranledde just folkhushållningskommissionen att se till — vad herr Lindman också anåg vara av vikt — att salpetern icke 1919 kom in för sent utan i mycket god tid. Därför upptogs genom oss svenska delegerade vid vår konferens i Kristiania i sistlidne oktober underhandlingar att skaffa fram en viss kvantitet av norge-salpeter i god tid för 1919 års konsumtion. Det såg även rätt länge mörkt ut att få ententens medgivande, emedan förhållandena då voro sådana, att ententen ytterligare behövde den råvara, som Norsk Hydro framställde för ententens krigsbehov. Men det lyckades oss även denna gång att lösa denna fråga, och detta gav folkhushållningskommissionen anledning att också i år som i följ — liksom danska staten handlat på samma sätt — i god tid köpa in norge-salpeter. Men det är hel naturligt, att den fick betala det pris, som då gällde. Man kunde ju icke förutse, att några veckor därefter förhållandena i världskriget förändrat sig så, att Norsk Hydro någon tid därefter erhöi telegram från Paris, att nu hade ententeu

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

icke längre intresse av att erhålla den produkt, som ententen förut erhållit under världskriget och som tillverkats i stor utsträckning vid Norsk Hydros fabriker. Därför blev tillverkningen av denna produkt nedlagd, och Norsk Hydro började att i full utsträckning tillverka norge-saltpeteter. Då konsumtionen härav i de skandinaviska länderna är mycket begränsad, så blev resultatet, att priset föll avsevärt.

Folkhushållningskommissionen är således icke det minsta att klandra för den affären. Partiet är, om jag icke är illa underlättad, redan importerat till Sverige. Frågan är, vilket som nu är klokast, att taga förlusten eller genom sta singrlande på ett eller annat sätt göra den så liten som möjligt. Och på samma sätt, mina herrar, hänger det ihop med den ena artikeln efter den andra.

Vi minnas alla, huru svårt lantbefolkningen hade det 1917—1918 års vinter. Då sutto de där ute på landet i mörkret och längtade efter karbid. Man sökte då under fjolåret att få till stånd en ökad produktion av karbid för att tillfredsställa den ökade efterfrågan. Man vågade icke sommaren 1918 hoppas på någon nämnvärt ökad import av fotogen och man lyckades intressera svensk industri, svenska före'ag för ökad produktion av karbid, men man fick också då göra upp kontrakt till mycket höga priser. Nu har importen av fotogen tack vare det stora avtal, som den nu sittande regeringen lyckats åstadkomma med ententen, börjat bli något så när tillfredssällande, och så är även fallet beträffande andra brännoljor. Släpper man nu priset på lysoljor och på fotogen fritt, vad blir då följden? Staten sitter där med sin karbid till höga priser. Men detta är, som sagt, en sak — det ger jag herr Lindman fullständigt rätt i — som är väl värd diskussion: vilket är då det bästa för staten, att taga denna förlust på karbiden eller försöka att sätta priset på den fotogen, som importeras, så att förtjänsten på denna fotogen kan täcka den förlust, som uppstått till följd av uppköp av karbid till högt pris?

Jag skall inte trötta herrarna med flera exempel, men herrarna förstå, hur komplicerad denna fråga är. Enligt herr Lindmans uppfattning, är det bättre att taga förlusten på en gång å de avslut i avseende å olika artiklar, som äro gjorda till höga priser, än att försöka genom prispolitik, genom sättande av högre pris på andra artiklar taga igen uppkommen förlust, så att staten slipper i större utsträckning bära densamma.

När emellertid herr Lindman liksom senare herr Fabian Månsson kom in på sockerfrågan, så ber jag, då jag finner i dagspressen och genom samtal med icke allenast kammardamöter utan ävenledes med bekanta, hur en felaktig uppfattning är rådande rörande landets faktiska sockerproduktion, att få belysa denna sak med några få ord. Vi vänstermän ha blivit angripna ej minst därför att vi inte godkände vid 1917 års riksdag det betpris, betodlarna då fordrade och som föranledde en något minskad betodling och sockerproduktion. Detta är i och för sig att beklaga, när man onekligen önskar köpa mera socker än som står till att köpa. Saken är dock icke så enkel, mina herrar. Hur skulle man kunnat få en ökad socker-

produktion 1917? Jo, naturligtvis endast på bekostnad av någon annan produktion, närmast brödsädesproduktionen. Jag vill då påstå, att det är en lycka i stället, mina herrar, att vi icke i Skåne eller Östergötland då hade en större sockerproduktion på bekostnad av brödsädesproduktionen, emedan det var just brödsäd vi framför allt saknade under våren 1918. Hade brödsädesproduktionen minskats, så hade vi varit i ändå olyckligare läge än vi voro. Ni komma alla ihåg, mina herrar, hur läget var i april 1918, när regeringen hade nödgats minska brödransonen med ytterligare en kupong om dagen, om icke våra danska vänner ställt en viss kvantitet spannmål till vårt förfogande, en åtgärd som jag hoppas att aldrig någon levande svensk man skall glömma. Så förtvivlad var vår brödsädesfråga våren 1918, och en lycka var det för oss, att vi icke då hade en ökad sockerproduktion i Skåne och Östergötland, som skulle ha minskat brödsädesproduktionen ändå mer. Jag vill framhålla, vilket kanhända icke många veta, att faktiskt har den konsumerande allmänheten till hushållsförbrukning under de sista åren fått lika mycket socker som före kriget. Det låter nästan otroligt, emedan det är så många som anse sig hava fått så mycket mindre. Men varför är det en del av nationen som fått mindre? Jo, det är därför att så många fler fått mer än förut. Det är själva ransoneringsprincipen, som verkar så som om vi fått minskade kvantiteter socker än förr. Den kvantitet socker, som försålts för hemmakonsumtion före världskriget, var icke större praktiskt taget än den som utdelats under världskriget. Men före världskriget konsumerade icke statare, torpare med talrika barnskaror socker i samma kvantitet, som de lärt sig göra nu under världskriget, då det saknats en massa annan föda. Det är den egentliga orsaken.

När herr Fabian Månsson gör anmärknig mot regeringen, därför att den nu höjt priset å socker så mycket, nämligen upp till 1 krona per kilogram, så vågar jag påstå, utan att vilja på något sätt säga en oartighet till min högt ärade vän herr Fabian Månsson, att jag tror, att herr Månsson icke varit i tillfälle att studera de kalkyler, på vilka regeringen byggt sitt förslag. Jag tror ej, mina herrar, att jag är känd här i kammaren, för att arbeta för att giva sockerindustrien ett för högt pris, möjliggörande för denna industri att få en vinst, som skall kunna ge en stor utdelning å det stora aktiekapitalet, 135 miljoner kronor. Jag tror, att jag har arbetat förr i motsatt riktning, och jag tror icke, att mina ärade vänner på Skåne- och Östgötabänkarna vilja påstå, att jag varit bland dem, som arbetat för att herrar beodlare i Skåne, Östergötland, Västergötland och på Öland skola få alltför höga betpriser. Jag har nog varit med bland dem, som motsatt sig höga betpris, men jag måste säga, att det sockerpris regeringen nu provisoriskt fastställt till en krona, är byggt på sådana kalkyler, att priset är fullständigt befogat. Det är byggt på den kalkylen, att industrien skall få ersättning för sina ökade produktionskostnader under konsumtionsåret 1918—1919. varjämte större delen av merkostnaderna för 1919 års betskörd är täckt. Varför, herr Fabian Månsson, ha dessa produktionskostna-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

der ökat? Jo, bland annat därför att industriens arbetare och jordbrukets arbetare ha fått enormt ökade löner. Det är den första faktorn. Den andra faktorn är de högst betydligt ökade kostnaderna för stenkol och en massa andra utensilier. Dessutom är, som sagt, i denna kalkyl ett avsevärt belopp reserverat för täckande av den eventuella merkostnad, som man måste betala för 1919 års betskörd, således en betskörd, som innehåller det socker, som skall konsumeras 1920. Jag tror ej, herr Månsson, att det finns någon anmärkning att göra mot det fastställda sockerpriset.

Ja, herr talman, mycket skulle vara att tillägga, men då, som jag framhöll i början av mitt anförande, en rad av talare nu begärt ordet efter mig, skall jag begränsa mig till vad jag sagt.

Herr Lovén: Herr talman! I statsverkspropositionen begäres till förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning ett förslagsanslag, högst 399,600 kronor.

Ser man sedan på hur denna summa fördelas på de olika tullstationerna, så finner man, att det är några och särskilt en tullplats, som få stora summor. Denna stora tullplats, Göteborg, får av de sydsvenska tullplatserna den största summan, därför att den har den största tullpersonalen och de flesta varorna att förtulla. Att så sker beror i sin tur på, att under de senaste åren så gott som hela importen gått på denna enda hamn, Göteborg. Det är en särskild importkommission, som har hand om importen till landet, och den bestämmer även till vilken hamn de olika lasterna skola gå och var de skola förtullas. Jag tror, att ingen kan bestrida riktigheten i den åsikt jag och många hysa, att Göteborg gynnats i allt för stor utsträckning på de övriga städernas bekostnad, som allt för väl behövt sina inkomster av tolagserättning för sina hamnar. En stad som fått sitta mycket hårt emellan i det fallet är Malmö, men även andra städer: Landskrona, Hälsingborg och Halmstad, ha fått vidkännas en avsevärd nedgång i sin inkomst av tolagserättningen. Så är även fallet med andra städer än på västkusten belägna, jag kan nämna Åhus. Minskningen i deras tolagsirkomst har i regeln kommit Göteborg till godo. Några särskilda skäl torde man näppeligen kunna påvisa för att ett sådant förhållande bort äga rum och ännu äger rum.

Vad beträffar hamnavgifterna, vill jag säga, att det är långt ifrån billigare att låta förtulla i Göteborg än å annan ort. Det blir istället billigare att transitera godset oförtullat än att låta det förtullas i Göteborg och därifrån skickas vidare. Enligt hamntaxan i Göteborg draga nämligen varor som förtullas på platsen högre hamnavgift än de som transiteras. Jag skall be att få med några få utdrag ur hamntaxan för Göteborg visa detta. Jag skall taga de för närvarande viktigaste importvarorna allt per 100 kilogram:

	Vid direkt förtullning	Vid transitförsändning
Kaffe	75 öre	18 öre,
socker, torkad frukt	37 $\frac{1}{2}$ »	18 » och
kakaoböner	37 $\frac{1}{2}$ »	18 »

Förtjänst uppstår även å läder och skinn (däremot icke å hudar, de äro tullfria) te. peppar, kanel och andra kolonialvaror. Jag har här räknat med den 50 procent's förhöjning, som för närvarande gäller såväl i Göteborg som Malmö. De enda varor, som ha lägre hamnavgift vid direkt förtullning än vid transitering äro: gryn, alla slag, garn och sirap, men det är då att märka, att importen av dessa varor är obetydlig, och att denna skilnad i omkostnader är minimal. På 2,000 säckar kaffe (120,000 kilogram) utgör besparingen i hamnavgift vid transitering 57 öre per 100 kilogram eller 684 kronor. Om man då betänker, att i många andra städer — så är förhållandet i Malmö — hamntaxan är lika hög för gods, som kommer från utrikes ort som för det, som kommer från inrikes ort, så måste man inse fördelen av att förtulla i sådan hamn. Vinsten ligger således däri, att för statens vidkommande det blir billigare att transitförsända varan från Göteborg än att förtulla den där. Dessutom få de olika samhällen, som slutligen skola ha varorna, sina intressen något så när tillgodosedda därigenom att de få den tolagsinkomst, som bör tillfalla dem. Det har nog under de senaste åren inträffat rätt ofta att till och med hela laster och i varie fall att en stor del av en inkommen last skolat till andra orter än Göteborg, dit de först inkommit. Varorna skola ned till södra Sverige men förtullas ändå i Göteborg i stället för å de platser, där de slutligen hamna. Om de transitförsändas vore det till förmån för de kommissioner, som importera varorna, d. v. s. staten, och i sista hand konsumenterna, ävensom en hel rad av producenter. Häremot kunde man kanske invända, att alla dessa batar, som komma till Göteborg, icke lämpligen kunna skickas till de andra hamnarna, de kunna t. ex. icke gå till hamn på östkusten. Det är nu icke heller min mening. Vad jag velat påpeka gäller de varor, som distribueras i södra Sverige, icke de som äro avsedda för mellersta eller norra Sverige. För övriga delar av landet torde det nu kunna vara så, att varorna böra förtullas på den plats, där de skola förbrukas.

Fast jag ej har siffror tillgängliga för flera städer än Malmö, tror jag nog att förhållandet i de andra västkuststäderna är likartat med det i Malmö.

År 1913 uppgick tolagen i Malmö till 366,000 kronor, medan den år 1917 hade sjunkit till 226,000 kronor. Detta belopp räckte icke på långt när till för de ändamål tolagen är avsedd att tillgodose. För år 1918 är tolagen ännu icke redovisad, men kommer den med all sannolikhet att icke överstiga det näst föregående årets.

År 1913 tillfördes hamnivrättningen av tolagemedel en inkomst av 163,000 kronor, och ännu år 1916 var denna inkomsttitel uppe i 77 000 kronor. Sedan har staden icke kunnat anvisa någon som helst tolagsandel till hamnivrättningen, och i 1918 och 1919 års stater har hamndirektionen icke heller vågat förutse någon dylik inkomst. I den mån importen till vårt land åter kommit i gång, borde givetvis någon ökning även av Malmö stads tolagsinkomst kunna påräknas, men så har icke varit fallet.

Av den stora import västerifrån, som pågått sedan slutet av föregående år, skulle helt naturligt under normala förhållanden en stor del ha dirigerats till södra Sverige och rätt mycket till Malmö och där

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

förtullats. Dessa varumängder ha icke endast omlastats i Göteborg utan i regel också förtullats där. Tulluppbörden i Göteborg har under senare år uppgått till 14 miljoner kronor, medan på Malmö kommit 7 1/2 miljoner kronor. I regel har det i Malmö varit 60 % mot i Göteborg. I december 1918 var uppbörden i Göteborg 1,287,000 kronor men i Malmö endast 259,000 kronor. Av de på senaste tiden till Sverige inkomna tullpliktiga livsmedlen ha icke några som helst partier transiterats till Malmö för att där förtullas med undantag av 5,010 säckar kaffe vägande 294 ton. Av kakaoimporten har exempelvis ingenting transiterats till Malmö, ehuru normalt 50 % borde ha tillfallit Malmö på grund av de fabriker, som förädla dessa varor där. Såväl i november som i december månader ha betydande partier ditkommit, men först efter det de förtullats och tolagsgottskrivits i Göteborg. Samma är förhållandet med flera andra artiklar, som nu äro föremål för import. Orsaken till denna kännbara inkomstminskning är naturligtvis, att de enskilda importörerna ej disponera över godset och kunna dirigera det till de vanliga stapelplatserna. Och det kan vara skäl att undersöka, varför Göteborg i detta fall skall riktas på andra städers bekostnad. Ingen missunnar Göteborg inkomsten, ingen är avundsjuk, men då andra städer nedlagt oerhörd stora kostnader på sina hamnar, böra de ha rätt att bli tillgodosedda genom att få de avgifter, som varit avsedda för dessa hamnar.

En koncentring av importen till Göteborg behöver emellertid ej medföra, att alla varor skola förtullas där. Det medför nämligen, som jag påvisat, ingen ökad kostnad att sända varorna transito utan tvärtom, antingen sjöledes eller på järnväg, och därför är det ej obilligt att ifrågasätta, att de övriga städerna i landet få den del av dessa medel, som tillkommer dem, och som spelar en stor roll i budgeten. Nu förlora de dessa avgifter under denna kristid, medan en enda stad, en enda hamn i landet får lov att rikta sig. Jag vet allt för väl, att vi alla, såväl regeringen som kammarens ledamöter vilja så snart som möjligt återkomma till ordnade förhållanden, men jag har ej velat underlåta att påpeka de saker, som jag vidrört, och på vilka jag vördsam ber att få fästa departementschefens uppmärksamhet.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få säga några ord med anledning av ett yttrande, som fölls för en stund sedan av herr Per Albin Hansson rörande det vänstersocialistiska partiet, ett yttrande, som jag finner ej bör stå oemotsagt.

Herr Per Albin Hansson sökte ur herr Fabian Månssons yttrande i *Ålandsfrågan* läsa ut, att vi vänstersocialdemokrater skulle se mera mörkt på och kanske t. o. m. vara mindre entusiastiska för avvärningstanken samt för tanken på folkens förbund och allt detta, som har sammanhang med vartannat, än t. ex. herr Per Albin Hansson — inom parentes sagt är ju för övrigt herr Per Albin Hansson nu för tiden så röd i avvärningsfrågan, att det ser ut som om han ansåge att han distanserat oss vänstersocialister i mycket hög grad. Med anledning av detta herr Hanssons yttrande skall jag be att få påminna om, vad herr Fabian Månsson verkligen yttrade.

Han sade, att ägandet av Åland alltid kommer att tagas till

intäkt för agitation för militärbördornas bibehållande i vårt land, och han lät ävenså förstå, att Ålands exponerade läge alltid medför större risker för utrikespolitiska förvecklingar för vårt land om vi äga Åland, än om vi icke ha Åland. Nu påstod herr Per Albin Hansson i det sammanhanget — att utställa sådana löften mycket djärvt, tycker jag för min del — att den saken skulle nog demokratien klara upp. Vi skola nog kunna, sade talaren bemästra dessa rörelser, som komma fram med krav på ökade militärbördor, och de strömmingar, som skulle kunna göra sig gällande i vårt land för, att vi skulle kasta oss in i några utrikespolitiska äventyr. Och han antydde i detta sammanhang, att saken skulle ligga så, att vad man har att vänta och tro är, att nu kommer att bildas ett folkens förbund, och att det då för varje land blir fråga om att hålla en liten internationell militärmakt. Och då skulle vi vara ifrån dessa risker, som ärendet av Åland annars skulle innebära med avseende på möjligheter till utrikespolitiska förvecklingar och ökade militärbördor. För min del vill jag säga, att det finnes ingen i vårt land och ute i världen, som så ivrigt som vi vänster-socialdemokrater önskar och hoppas, att utvecklingen måtte gå ungefärligen i den riktningen fram mot avväpning och världsfred. Men på samma gång tro vi ej, att herr Per Albin Hansson eller någon från hans parti eller någon i denna kammare, kan ge ett bestämt löfte, att utvecklingen kommer att gå i den riktningen. För övrigt har man efter författningsfrågans behandling rätt att taga löften från det liberala och det högersocialistiska partiet med en viss försiktighet. Jag vågar alltså bestämt säga, att varken herr Per Albin Hansson eller någon annan kan *lova*, att utvecklingen kommer att gå åtminstone under de närmaste decennierna fram till avväpningen och världsfreden. Och i och med det att det förhåller sig på det sättet, kvarstår möjligheten för utrikespolitiska förvecklingar och ökade militärbördor i och med ägandet av Ålandsöarna.

För min del vill jag dessutom säga, att man även kan framföra den synpunkten på Ålandsfrågan, att det ej innebär några national-ekonomiska fördelar för landet att få öarna. Men å andra sidan är det, som jag förut antytt, stora risker, som ägandet av öarna givetvis för med sig.

Samtidigt vill jag bemöta en annan invändning, som säkerligen kommer att göras med anledning av vår ståndpunkt i Ålandsfrågan. Man kommer nämligen att säga mot oss, att den, som håller på folkens självbestämmanderätt, även bör hålla på, att ålänningarna ha rätt att få höra till Sverige, om det blir en omröstning och det befinnes, att den ger majoritet för föreningen med Sverige. Mot den uppfattningen vill jag då påstå, att denna strävan efter självbestämmanderätt tillgodoses lika väl och mycket bättre, om Åland blir en egen stat. Ty man måste väl säga, att, om Åland blir en garanterat självständig stat, blir dess självbestämmanderätt i högre grad respekterad, än om det förenas med något annat land.

Vidare skulle jag vilja något litet gå in på regeringens *skattepolitik*. Jag har särskild anledning att göra detta på grund av en notis, som gått genom tidningspressen, och vilken innehåller ett meddelande från finansministern. Det hade synbarligen kommit ut ryk-

Vid remiss av
statsverks-
propositioner.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

ten om, att finansministern hade funderingar på att mycket starkt beskatta kapitalet och de stora förmögenheterna. När detta rykte spritt sig, fann, så vitt jag kan förstå, synbarligen finansministern nödigt att förklara, att dessa rykten saknade all grund. Han åstadkom en dementi, som gått genom pressen. Han sade, att det ej var fråga om att beskatta de stora förmögenheterna och de stora inkomsterna, som man gjort gällande från håll, där man vill framsälla regeringen i obehaglig dager. För min del får jag verkligen säga, att man måste känna sig särdeles oangenämt berörd av, att en socialdemokratisk finansminister söker värja sig för den misstanken, att han skulle vilja på mera kännbart sätt beskatta de stora inkomsterna och kapitalet. Jag får verkligen säga, att ett sådant uttalande från en socialdemokratisk minister verkar — jag kan ej underlåta att säga det — som om det vore mycket onödigt och mycket litet motiverat. Man kan ej tycka annat, än att det ser egendomligt ut, att en socialdemokratisk minister rent av säger till storkapitalet »var ej rädd för mig, jag är ej farlig för er, jag skall fara fram så oerhört hänsynsfullt mot er, så att ni ej behöva vara rädda för mig, jag är ingen farlig karl». Ett sådant uttalande, ställt till storkapitalet och de stora inkomsterna måste sannerligen vara ett underligt tal från en socialdemokratisk finansministers mun, isynnerhet därför, att det dock måste konstateras, att det är ett faktum, att här i landet storkapitalet och de stora inkomsterna ha blivit mycket lindrigare beskattade, än vad som skett i vissa krigförande länder. Och man kan även göra anmärkning på denna förklaring från den utgångspunkten, att det är helt naturligt, att om man tar avstånd från denna tanke på att hårdare beskatta kapitalet, så blir följden, att man för att få pengar i stället måste slå in på andra, o'ämpliga skattevägar, t. o. m. på den indirekta beskattningens väg. Det framgår för övrigt av den föreliggande statsverkspropositionen, att man har tvingats, när man avstått från kravet på hårdare beskattning av kapitalet, att i stället söka inkomster t. ex. på den indirekta beskattningens väg, denna beskattning, som lägges på konsumenterna och tas ut av folk icke efter vars och ens inkomst utan efter huru mycket var och en konsumerar. Jag vill särskilt då peka på den skatteväg, man i denna statsverksproposition slagit in på, och som jag för min del måste finna synnerligen osmaklig, nämligen att taga ut 20 miljoner kronor genom *spirituosaaaccis*. Man må verkligen säga, att det är ett sätt att finansiera en »genombrotts»-budget, vilket sannerligen står mycket litet i överensstämmelse med uppfattningarna hos de folklager, som fört fram denna regering till den maktställning, där den nu befinner sig. Jag vill i detta sammanhang också säga, att jag tror, att även detta sätt att ständigt och jämt öka den indirekta beskattningen genom ett ökande av *postavgifterna* — varom förslag lär framkomma till riksdagen, verkligen är en väg, som ej kan kallas demokratisk.

Nu har naturligtvis just denna rädsla för att hårdare beskatta storkapitalet också dragit med sig *andra* konsekvenser. Den har nämligen dragit med sig konsekvenser även på *utgiftssidan*. Den har där dragit med sig konsekvenser på det sättet, att man måste söka

åstadkomma minskningar på betydelsefulla anslag, som varit synnerligen väl motiverade. Här möter ju visserligen förut en sak, som, när det gäller minskning, kan anföras till fördel för regeringen, nämligen minskningen på de bägge försvarshuvudtitlarna. Men ifråga om *den* minskningen *måste* jag, i likhet med flera andra talare, säga, att den har blivit synnerligen obetydlig. Om man jämför fjärde och femte huvudtitlarna med exempelvis nionde huvudtiteln, så finner man, att på jordbruksministrernas mycket nyttiga och produktiva huvudtitel har besparingen blivit nästan lika hög, procentuellt sett, som på fjärde och femte huvudtitlarna. Om man ser på siffrorna, finner man nämligen, att på jordbruksministrernas huvudtitel skulle besparingen bli 14,9 % och på fjärde huvudtiteln 17 %, alltså endast en obetydlig skillnad. Dessutom förhåller det sig, såsom vi alla veta, på det sättet, att denna besparing är synnerligen fiktiv. Den har säkerligen till stor del uppkommit på grund därav, att man gjort beräkningarna på ett sätt, som, såsom här redan förut har demonstrerats, är oriktigt. Det är sålunda troligt, att denna besparing mera är en besparing på papperet än i verkligheten.

För övrigt vill jag säga, när jag nu är inne på försvarsfrågan, att man börjar tycka, att utvecklingen av denna fråga börjar åtminstone på vissa punkter, taga en väg, som man sannerligen icke kan gilla. Det är ju nämligen så, att visserligen talas det här om avrustning och om nedsättning av militärbördorna på vissa punkter, men så återigen, när man kommer till andra punkter, så finner man, att där håller man på att köpa materiel och att öka anslagen. Här har t. ex. genom pressen gått en notis om inköp av aeroplan, och jag föreställer mig, att det är en sann uppgift. Det måste dock förefalla ganska egendomligt att börja inköpa sådana redskap just vid en tidpunkt, då man håller på att utreda hela frågan om möjligheten att låta ned försvarsbördorna.

När jag är inne på hela denna fråga om nedsättning av militärbördorna, så måste jag också säga, att sammansättningen av denna kommitté, som skall handlägga denna fråga, är ganska egendomlig. Det är ju en sammansättning, som bra mycket påminner om det gamla uttrycket »nationell samling». Det finnes i denna kommitté även medlemmar från högern, vilka man kan förstå alldeles bestämt komma att motsätta sig åtminstone större nedsättningar och vilka ju för sin del en gång i världen varit med om att driva fram och bygga upp 1914 års försvarssystem. Dessutom finns det ytterligare en omständighet, som kan anföras mot kommittén, nämligen den, att kommittén till huvudsekreterare har antagit en person, som satt som något slags huvudsekreterare i 1914 års försvarsutskott, en person, som jag för min del — hur kapabel och duglig han i övrigt än månne vara — likväl icke kan finna vara särskilt lämplig för ett sådant uppdrag, som består i att riva ned detta beslut av år 1914, som han har varit med om att med hela sin intelligens och duglighet söka göra så bra och så väl avvägt som möjligt. Jag har svårt att tro, att en sådan person, som ägnat sig såsom åt en livsuppgift åt att göra denna försvarsreform av år 1914 till någonting dugande och i alla avseenden

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

väl genomtänkt, skall kunna ha någon större entusiasm för att nu riva sönder det som han en gång varit med om att bygga upp.

Går jag vidare in på frågan om försvarsbördorna, så finner jag t. ex., att här förekommer en sådan post som omorganisation av arméförvaltningen. Här förekommer en tillstyrkan från regeringens sida angående åstadkommande av en revisionsbyrå inom arméförvaltningen, en sak, som man tycker att det skulle vara synnerligen omotive- rat att just nu sätta i gång med.

Däremot är det, såsom alla kunna konstatera, så, att när man kommer in på frågor om produktiva anslag, så har det åstadkommits indragningar och minskningar i mycket stor utsträckning. En föregående talare har särskilt påpekat detta avstannande — ty så kan man nästan beteckna det — av inlandsbanans byggande, som är innebörden i det nekande av anslag, som regeringen i statsverkspropositionen föreslår. När man en gång har ställt i utsikt för denna kommunikationsfattiga befolkning däruppe att till viss tid få järnvägar, vilket är ett livsvillkor för denna befolkning, då måste man säga, att det är ganska förvånansvärt, att man nu helt plötsligt tar tillbaka, vad man en gång har lovat. Och om man nu skall nödgas göra minskningar på anslag av just denna art, så vill jag säga, att det finns dock kanske möjlighet att göra minskningar för järnvägsanläggningar i andra delar av landet i stället. Man kan nämligen konstatera, att när det gäller södra Sverige, så har man ansett sig kunna begära anslag till dubbelspårsanläggningar. Nu vet jag såsom järnvägsman mycket väl, att anläggandet av dessa dubbelspår är mycket väl motiverat. Man har synnerligen svårt att reda sig på vissa delar av statsbanorna på grund av den ökade trafiken och på grund av en hel del andra omständigheter. Men om man skall pröva nödvändigheten av två anslag, av vilka det ena gäller åstadkommande av en enspårig järnväg i en trakt av landet, som förut icke har någon järnväg alls, och det andra avser åstadkommande av dubbelspår i en trakt, som dock förut har enspårig järnväg så måste man ändå kunna göra det bestämda påståendet, att det väl är viktigare och nödvändigare att söka åstadkomma en järnväg, där det förut icke finns någon järnväg alls, än att åstadkomma dubbelspår i en trakt, där det dock redan förut finns järnvägs-kommunikationer.

Såsom vi veta, har man även nedsatt vägsanlaget. Också den saken drabbar ju i stor utsträckning det kommunikationsfattiga Norrland. Man har vidare minskat anslaget till avdikningar. Jag vill särskilt hålla på, att det hade varit riktigt att fortfarande föra fram oförminskade anslag för dessa två ändamål. Särskilt vill jag peka på, att jag tror, att om det skulle bli en minskning i militärovningarna, en minskning av inkallelserna till militärtjänst, så är det mycket sannolikt, att därigenom kommer att lösgras en hel del arbetskraft, som förut varit bunden på diverse håll med militära sysselsättningar. Och i och med detsamma att det blir större trängsel och konkurrens mellan de arbetssökande och risk för arbetslöshet, så föreställer jag mig, att det är troligt, att det — i samband med en sänkning av livsmedelspriserna — i någon mån kommer till stånd en sänkning

även av arbetslönerna. Jag föreställer mig alltså, att just den omständigheten, att genom inställande av militärövningarna arbetskraft lösgöres och att arbetspriserna väl i någon mån komma att gå ned, också utgör en anledning för att påyrka, att det skall finnas anslag för att arbetslösa skola kunna få sysselsättning både med avdikningsarbeten och med järnvägs- och väganläggningar.

Jag skulle vidare vilja peka på en omständighet som jag tilllåt mig peka på varje år, nämligen att anslaget för bostadsbyggande är alltför knappt tilltaget. Det anslaget har varit alltför knappt tilltaget redan föregående år. 1917 beviljades ett anslag av 4 miljoner kronor, men 1918 sänktes det till 3 miljoner kronor. Nu föreslås endast ett anslag av 2 miljoner kronor. På det sättet har man minskat anslaget undan för undan, och samtidigt kan man konstatera, att de bostäder, som finnas, äro oerhört otillräckliga. Bostadsbristen blir svårare och svårare för varje år som går, och det blir alldeles nödvändigt att verkligen söka åstadkomma ett effektivt ingripande från statens sida i fråga om byggande av bostäder. Ty om så icke sker, så tror jag, att vi till slut skola stå inför en fullständig katastrof här i landet. Den som bor i ett samhälle, där människor äro inhysta på det sätt som nu sker, där det i en lägenhet, som borde innehavas av en familj, för närvarande på sina håll bor sex å sju familjer, måste säga sig, att på detta område är det alldeles nödvändigt, att regeringen verkligen åstadkommer ökade anslag i stället för att på detta sätt låta anslaget gå tillbaka och bli mindre och mindre för varje år. Nu är det visserligen sant, att man har begärt anslag för byggande av bostäder åt statstjänarne. Men alla människor äro ju icke statstjänare. Visserligen åstadkommes någon lättnad genom byggande av bostäder åt statstjänarne. Men jag tror dock, att på den vägen åstadkommes alldeles för litet, för att det skall bli en verkligt effektiv hjälp. Dessutom är ju förhållandet det, att statstjänare finnas placerade endast i ett mycket ringa antal av Sveriges städer och orter i allmänhet. Jag för min del tycker, att vad man här hade kunnat vänta av regeringen särskilt inför den väntade arbetslösheten och inför bostadsbristen samt en hel del andra frågor, som pocka på anslag, det hade varit, att regeringen hade kommit med ett förslag till någon slags social värnsskatt. Den tanken var uppe i någon form för något år sedan, att man skulle söka åstadkomma en skatt, som lades endast på de allra största förmögenheterna, en skatt, som alldeles särskilt skulle användas för sociala ändamål, som skulle reserveras för sociala behov särskilt under de tider, som för närvarande råda. Jag tror, att det hade varit synnerligen nyttigt, om man hade kunnat bredvid den övriga beskattningen här från regeringen taga ett sådant initiativ till social värnsskatt för bemästrande av alla de anslagskrävande uppgifter, som man har att vänta sig.

Nu säges det visserligen i den kungl. propositionen, att man förbereder någon slags omläggning av beskattningen. Men efter allt vad man kan finna, ser det ut, som om denna omläggning av beskattningen icke kommer att på något skarpare sätt läggas på de större inkomsttagarna och de större kapitalen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Med dessa ord har jag relaterat något litet, huru man ser på den föreliggande budgeten och de frågor, som ha sammanhang med den från det parti, som jag representerar.

För min aldeles enskilda del skulle jag vilja utöver detta tillägga en liten sak. Jag skulle vilja rikta den maningen till regeringen att försöka åstadkomma något slags utredning om möjligheterna att förenkla byråkrationens arbetsformer. De herrar, som voro med i de politiska striderna för ett tiotal år sedan, komma kanske ihåg, att då var det mycket tal om mångskriveriet. Man gjorde anmärkning på att det existerade mångskriveri inom statsförvaltningen. För min del vågar jag aldeles bestämt påstå, att detta mångskriveri och denna opraktiska lägening av arbetet inom statsförvaltningen har snarare ökats än minskats. Jag vill alltså rikta den maningen till regeringen att söka göra några utredningar på det området. Jag vill bestämt påstå, att saker, som kunde handläggas med betydligt mindre arbetskraft för några år sedan, nu inom statsförvaltningen kräva ofantligt mycket mera arbetskraft. Det har icke blivit några praktiska anordningar. En oerhörd massa anordningar, avlöningsanordningar, bokföring, statistik, blanketter, kontroll och en hel del saker, som jag här icke vill gå in på, äro oerhört opraktiskt lagda och onödigt invecklade och tillkrånglade. Om man träffar en man med erfarenhet från det praktiska livet från enskild verksamhet, och visar honom på detta, så säger han: det här är ju rena galenskapen! Det ägnas oerhört liten uppmärksamhet åt att i statsförvaltningen och arbetet inom alla dess grenar både i departementen och så att säga ute på linjen verkligen söka åstadkomma några förenklade anordningar, som kunde inbespara arbete.

Som utvecklingen går nu, så drager detta sysslände med en hel del utredningar och anordningar, som äro fullständigt betydelselösa oerhört mycket improduktiv arbetskraft. Jag vågar påstå, att om man skickade ut en hel del folk, som nu syssla med en massa statistiskt arbete, till rent kroppsarbete, så skulle de kunna uträtta någonting som kunde öka nationalvälmågan, under det att nu, genom sysslandet med detta improduktiva plockande i en massa papper, deras arbetskraft förödes till ingen nytta för samhället.

Jag har själv pekat på åtminstone en sida av denna fråga genom en motion om förenkling av statistiken, som jag väckte för några år sedan. Motionen bifölls av bägge kamrarna, men såvitt jag kan förstå, har dock ingenting gjorts åt saken. Det finnes krafter ute i ämbetsverken, som slå ifrån sig med bägge händerna, när det blir tal om att minska denna statistik. Det var en byråchef eller någon annan högre tjänsteman uppe hos mig något år efter det jag väckt denna motion. Vi hade ett långt samtal om den där saken, och till slut förklarade han, att det hela var aldeles omöjligt. Det vore aldeles omöjligt att minska detta statistiska arbete. Men för min del vill jag bestämt påstå, att för närvarande göres statistik över en hel del saker, som det icke är av någon som helst betydelse att veta för samhället, *kuriositets*statistik, som rent ut sagt icke är värd att kasta ut arbete på.

När man nu säger, att det skall bli ett genombrott, vill jag alltså rikta en maning till regeringen, att man tager upp även det gamla vänstertalet från den tid, då vänstern var opposition om reformering av statsförvaltningen och försöker få bort en hel del mångskriveri och opraktiska anordningar och att man gör allvar av det och icke låter den gamla tanken, som var mycket stark för en del år sedan, försvinna bland de många andra större arbetsuppgifter, som föreligga. Jag vill alltså sluta med en maning till regeringen att även söka åstadkomma någonting på detta område, som kan bespara arbete och bli till fördel för utvecklingen i övrigt inom landet.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Bergström i Bäckland: Herr talman! Vi kunna ju med skäl säga, att det föregående året var för oss svenskar ett märkesår genom den författningsreform, som då genomfördes av den urtima riksdagen. Och det är ju att hoppas, att denna reform icke skall överflytta den kommunalpolitiska makten från den ena samhällsklassen till den andra, utan att den skall, och det på ett rättvist sätt, fördela denna makt mellan olika samhällsklasser. Många av oss jordbrukare kunna ändå icke vara nöjda. Jag förstår, att det finns nog en och annan, som tänker: aldrig kan man då få höra, att bönderna bliva nöjda; jämt och ständigt skall man få höra klagomål från det hållet. Jag menar, att vi bönder ha lika rätt att framställa våra anmärkningar och klagomål som andra, framställa dem lika sakligt och lika måttfullt som andra eller också lika huvudlöst.

Det är så inom ett hem, att det är icke nog med, att man har sitt dagliga bröd, och att man har ett ord att säga i det, som rör hemmets angelägenheter, utan man vill även ha en smula hemtrevnad. Och hemtrevnaden inom ett hem beror mycket på hemmets möblering. Det är, kan man säga, på samma sätt med det större hemmet, fosterlandet. Det är icke nog med det, att man har medbestämmanderätt i landets angelägenheter, utan man vill även ha en smula hemtrevnad inom det hemmet. Och för att vi bönder skola kunna känna oss hemma i vårt eget land, så behövs det, att kristidsmöblerna, om jag får begagna det uttrycket, skaffas undan.

Angående folkhushållningskommissionen ha vi jordbruksministerns löfte på att den skall avvecklas, och det var ett bra, ett gott löfte. De herrar, som möjligen kunna ha sympati för denna kommission, få icke alls undra på att vi bönder börjat tröttna just på denna inrättning. Det är många omständigheter, som bidraga därtill. Vi kunna ju aldrig få någon riktig klarhet i folkhushållningskommissionens bestämmelser. Ja, möjligtvis vid domstolarna, men det blir alltför dyrbart att på den vägen studera och lära sig känna kommissionernas lagbestämmelser. Det gör, att vi få leva i ett visst osäkerhetstillstånd. Det var en del grisar, som i min hemtrakt skulle få fira julen på sitt sätt. Bönderna, producenterna, undrade, om fläsket nu skulle få säljas fritt, eller om det skulle ske genom kommunens livsmedelsnämnd. Det var ingen, som visste

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

något bestämt. Angående maximipriset å smör på landsbygden har det också varit mycket svårt att komma till någon klarhet.

Det är en annan sak, som jag måste i korthet få påpeka i detta sammanhang. När kronoombuden blevo tillsatta, lät det så vackert, att det skulle vara oavlönade förtroendeuppdrag. Det har visat sig, att det var helt annat. Jag missunnar icke kronoombuden den ersättning de erhålla för sitt ofta rätt otacksamma arbete. Men varför icke då säga sanningen sådan den var? Det var väl därför att det möjligen skulle väcka ont blod hos oss jordbrukare, att våra inspektörer skulle vara avlönade. Men jag må säga, att det även väcker ont blod, när vi nu få veta sanningen.

Har man nu några planer på att omorganisera folkhushållningskommissionen och behålla den allt fort, så bör man övergiva de tankarna, ty vi bönder vilja icke ha någon stat i staten.

Bränslekommissionen är ju under avveckling, men vad skall det då bli va med dess ved? Den, som icke tillhör någon kommission, vet och erkänner, att särskilt bränslekommissionens lövved tager skada och förlorar i bränslevärde, då den skall ligga ute. I min hemtrakt har svamp börjat bildas på denna ved. Denna svamp vittnar om att icke blott kommissionen lyder under förgängelsens lag utan även kommissionens ved. Om vi bönder skulle i smått handla så, som det har handlats i stort här i Sverige, så vore vårt land på det högsta att beklaga. Ja, man må säga, att det var en lycka, att bränslekommission fick sin uppgift inom ett så litet land som Sverige. Skulle dess uppgift ha blivit i ett större land med riklig tillgång på skog, så skulle världen i detta ögonblick ha varit fylld med ved och, vad värre är, med svamp.

Jag har egentligen ingen anmärkning att rikta mot vår nuvarande regering; men jag vill ändå säga: lät bränna upp veden! Jag menar, lät de fattiga få köpa denna kommissionens ved till billigt pris, innan den förlorar alltför mycket i bränslevärde.

Så ha vi rusdryckseländet. Vi vänta, att regeringen skall göra något i denna fråga. Skulle så icke bli va fallet, då må jag säga, att många av oss bönder såsom nykterhetsvänner skulle känna oss mycket besvikna.

Många av oss bönder och småfolket för övrigt vänta också på en avveckling av militärväsendet, och vad vi framför allt vänta på är, som herr vice talmannen redan har erinrat om, en nedsättning av övningstiden för de värnpliktiga. Vi bönder äga jord, och den jorden skola vi äga, så länge våra förtroendemän fylla sin plikt och sitt ansvar gentemot oss. Denna jord vilja vi dock bruka med ansvar. Vi vilja bruka den så, att den icke bara skall giva bröd åt oss själva utan även åt andra, om icke bondens brödkaka då blir försmädd. Men för att vi så skola kunna bruka jorden, som vi vilja, behövs det unga krafter och villiga armar. Och de armarna skola vi taga just från kanonerna, från mausergevären, från de skarpslipade bajonetterna. Vi skola försöka att återerövra hemmansägarsönerna från lägerplatserna för hembygdens åkertegar. Och då ha

»karlarna» kommit på sin rätt plats. Herr Lübeck hade dock pan-
na att här säga, att detta var en vansinnig politik. Vad skall man
då säga om den politik och det system, som nu har varit rådande,
genom vilket miljoner och åter miljoner av unga män ha fått offra
sina liv på slagfälten. Jag är övertygad om, att om fredsvännerna
nu en tid framåt skulle få styra, så skulle förvisso icke förhållan-
dena bli värre, än de som vi nu fått bevittna.

Herr vice talman! Jag skall icke fortsätta längre för att icke
trötta. Jag vill blott säga det, att många av oss bönder — jag har
icke rätt att tala i allas namn — vänta på en storstädning inom
vårt land, och jag hoppas, att den nuvarande regeringen, som har
visat så mycken handlingskraft och så mycket intresse, när det
gällt småfolkets intressen, även nu skall taga itu, och det med
hårda händer, med denna uppgift. Skulle möjligtvis någon uppgift
icke intressera, så skall den uppgiften stå kvar, och, herr vice tal-
man, jag kan försäkra, att det skall även finnas män, som skola in-
tressera sig för den uppgiften och även vilja föra densamma till
en god lösning.

Herr vice talmannen, som under herr Bergströms i Bäckland an-
förande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar gav ordet
till

Herr Nilsson i Kristianstad, som yttrade: Herr talman,
mina herrar! Jag har begärt ordet för att framföra en sak, som
icke i debatten blivit särskilt betonad.

Det har från olika håll framförts klagomål, och det är klart,
att de klagomål, som framförts, kunna i mångt och mycket vara
berättigade. Men det finns vissa grupper, som jag för min del sär-
skilt ville lägga regeringen på hjärtat att i vissa avseenden försöka
underlätta svårigheterna för. Det är särskilt de kommunala be-
skattningsförhållandena, som under det sistförflutna året ha utveck-
lat sig till att bli synnerligen svåra och kännbara för alla dem, som
bygga och bo särskilt på landsbygden. Herr Olsson i Kullenbergs-
torp betonade i sitt anförande i dag, att kommunalskatterna stiga,
och han såg en fara i dessa stegringar, särskilt om tiderna nu ginge
tillbaka.

Jag har i de orter jag representerar försökt undersöka dessa
förhållanden, och det är rent upprörande att tänka sig, hurusom ute
på landsbygden i dessa dyrtider skatterna i en mängd kommuner
springa upp, när man lägger ihop krono-, landstings- och kommu-
nalskatterna, till 20 à 25 %. Vad det betyder för löntagare, förstår
ni alla. Detta i sin tur framkallar en oerhörd bitterhet med hänsyn
till, att särskilt den kommunala skattebördan är så orättvist förde-
lad. I en socken där nere, som är huvudsakligen en lantbrukarsoc-
ken, har jag genom en landsfiskals förmedling skaffat en del upp-
gifter om, huru mycket inkomster vid sidan om sitt lantbruk ett
flertal lantbrukare haft på skogsförsäljning, på fruktodling och på

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

torvtäkter, vilket allt räknas som binäring till jordbruket. Förhållandet är det, i en sådan landssocken skattar fastighetsägare, som är taxerad för jordbruksfastighet, endast för taxeringsvärdet. Fruktodling räknas som binäring till jordbruket och blir icke särskilt kommunalt beskattad. Torvtäkterna, i mån som de försäljas eller användas av ägaren själv, bli icke heller föremål för kommunal beskattning. På skogsförsäljningar tages visserligen ut en skogsaccis, men över huvud taget är den ringa i jämförelse med de värden, som skogsförsäljningarna särskilt under senare år inbringat åt ägarna. Nu var ju fruktodlingen förra året mycket givande. Jag har exempel på personer, vilkas jordbruk varit taxerat till 20,000 kronor, som haft försäljningar enbart av frukt uppgående till icke mindre än 25,000 kronor, d. v. s. 5,000 kronor mer än jordbrukets taxeringsvärde. Tjugo liknande fall ha uppsökts i dessa trakter för att få belyst, huru detta skattesystem verkar till förmån för en grupp medborgare och till nackdel för löntagare, hantverkare och andra i en sådan socken. Jag kan nämna, att en jordbrukare, som i denna socken har en fastighet taxerad till 20,000 kronor, är kommunalt upptaxerad till en inkomst av endast 1,200 kronor. Personen i fråga har alltså sin inkomst först och främst av jordbrukets skötsel i vanlig ordning. Så säljer han frukt för 25,000 kronor. Naturligtvis är han skyldig att deklarerera för denna inkomst och betala skatt till staten för densamma. Men till kommunen betalar han icke skatt för mer än 1,200 kronor, medan stationskarlen, folkskolläraren och hantverkaren, som ha en kontant inkomst på kanske 1,500, 1,600 eller 2,000 kronor, få betala långt större skattesumma till kommunen än denne jordbruksinnehavare.

Dessa exempel, som särskilt genom kristiden blivit så slående, ha framkallat i en mängd trakter i vårt land en oerhörd bitterhet mellan dessa tvenne grupper av medborgare. Bland löntagare resonerar man som så: det är icke bara det, att vi få betala jordbrukarens produkter synnerligen högt, utan därtill kommer, att denne i beskattningsväg kommer synnerligen lindrigt undan i jämförelse med oss löntagare.

Att råda bot för dessa förhållanden är naturligtvis en uppgift, som i första hand kommer, när kommunalskattereformen skall genomföras. Men redan nu borde en provisorisk ordning kunna genomföras, åtminstone så att de beräknade 6 % av taxeringsvärdet, som gäller då det är fråga om kommunal bevillning för jordbruksfastighet, ökades exempelvis till 8 %. Ingen skall kunna säga, att med penningvärdets fall en sådan ökning med 25 % — med utgångspunkt för tiden före kriget — är orättmätig. Löntagarna bli för varje dyrtidstillägg beskattade för hela beloppet. Då ligger det i sakens natur, att när de alster, som jordbruket avkastar, stigit i sådan proportion, som nu skett, och när vissa inkomster räknas som binäring och icke bli föremål för kommunal beskattning, så bör en ökning från 6 till 8 % av fastighetens taxeringsvärde vara fullt motiverad och bör icke kunna framkalla någon gensaga från det håll,

där man annars kommer med gensagor, då det gäller jordbrukets beskattning. *Vid remiss av statsverkspropositionen.*

Man kunde också vinna något bättre resultat i fråga om deklARATIONERNA, om man från högern ville gå med på att bereda taxeringsmyndigheterna möjlighet att i sparbanker och andra penninginrättningar få uppgift om de penningbelopp, vederbörande där ha placerat. Arbetsgivaren skall nu lämna uppgift till taxeringsmyndigheterna om varenda krona arbetaren har fått i inkomst föregående år. Ingenting kan därvidlag undanhållas. Taxeringsuppgifterna äro offentliga och kunna offentliggöras i tidningarna. Men beträffande fastighetsägaren finns det ingen möjlighet att på samma offentliga sätt kontrollera hans inkomster. Om ordföranden i taxeringsdistriktet tvivlar på deklARATIONEN med hänsyn till uppgifterna och begär upplysning, så åligger det honom att bevisa, att vederbörande haft större inkomst. Vänder han sig till sparbanken, där han på förhand vet, att personen kanske insatt flera tusen kronor, så svarar sparbanken endast, att enligt taxeringsförelagningen ha vi ingen rättighet att lämna en sådan uppgift. Men full offentlighet bör råda i dessa förhållanden, och den taxerade inkomsten bör vara kontrollerbar, ty det är den enda säkra vägen att få riktiga deklARATIONER. Men då bör det ju också vara möjligt för taxeringsmyndigheterna att inhämta vederbörliga upplysningar, naturligtvis under garanti, att det endast tjänar fullt lojala ändamål.

Jag vill därför uttala en livlig förhoppning, att redan vid årets riksdag sådana provisoriska förändringar i fråga om kommunalbeskattningen skola kunna vidtagas, som kunna åstadkomma större rättfärdighet i fråga om den kommunala skattebördan, då det gäller de olika innebyggarna i de skilda orterna.

Utöver detta vill jag särskilt uttala min tillfredsställelse över att i dagens debatt från det liberala partiets ledare här, vice talmannen, med sådan styrka betonats kravet på minskning av militärutgifterna och det så snart som möjligt. För min del är jag så mycket mera tillfredsställd däröver, som det av statsverkspropositionen icke framgår lika tydligt, att man inom regeringens alla kretsar är i det avseendet av fullt samma uppfattning, som det liberala partiets ledare här i dag har dekreterat. De besparingar, som äro gjorda, äro visserligen avsevärda, men å andra sidan får man komma ihåg, att tidsförhållandena äro helt omkastade i jämförelse med vad förhållandena voro, när den nuvarande härordningen genomfördes 1914. Och trots alla de försök till besparingar, som här gjorts, så är det uppenbart, att mycket mer kan inbesparas utan några som helst menliga följder. Landstormsövningarna ha redan berörts här. Jag har själv erfarenhet på denna punkt, och jag vill understryka, att dessa övningar under fem dagar äro ingenting annat än en ren parodi på övningar. Att offra pengar och draga in folk för fem dagars övningar för detta ändamål även i fortsättningen är ingenting annat än rena rama gycklet.

I övrigt vill jag betona, att även i det lilla kunna säkerligen många besparingar göras, exempelvis i fråga om skolor, som för

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

officersutbildningen ännu fortsätta. I min egen hemstad har jag under hela denna höst bevittnat, huru som i artilleriets där förlagda officersskola utbildningen alltjämt fortgår. Ett hundra tal studenter eller flera ligga där och skola utbildas till officerare. En demokratisk stat, som ju alltid varit önskemålet, kommer aldrig att fordra — om nu ett militärt försvar skall finnas kvar — avlagd studentexamen som villkor för att bli officer, löjtnant eller kapten. Enbart ur denna synpunkt borde man naturligtvis vara beredd att vidtaga en omorganisation av hela officersutbildningen. Att då fortsätta och draga in studentklass efter studentklass och utbilda dem till officerare, samtidigt som värnpliktsövningarna uppskjutas, är naturligtvis ett slöseri, som mycket väl kan upphöra utan någon fara eller men för framtiden.

En annan sak från min hemstad, som jag skulle vilja särskilt till krigsministerns begrundande draga fram, är det sätt, varpå man slösar med förläggningar och dylikt. I staden där finnas kaserner, och skolor förhyras för regementets räkning, som mer än väl nu, när värnpliktsövningarna äro inställda, räcka till att taga emot de kontingenter, som fortsätta med militärutbildningen. Men icke förty har man tagit sig för att förlägga en bataljon av Norra skånska infanteriregementet till Ronneby. Man skulle nu dit förlägga ett hundratal män, plocka ut de officerare, som äro ogifta, och komma dem till denna bataljon. Med denna förläggning utom regementets förläggningssort följer ökade dagtraktamenten, 8 kronor 50 öre för major, 7 kronor 50 öre för kapten, 6 kronor 50 öre för löjtnant. Vidare har man en 15—20 man, som gå på någon slags korpalskola. På detta sätt gå pengar till frakter och transporter till Ljungbyhed och Kristianstad. Samtidigt är skolan i de i Kristianstad förhyrda lokalerna icke ens till 25 procent befolkad. Man kan beträffande dessa saker anmärka, att man icke riktigt kände till förhållandena. Hade hela beväringstyrkan inkallats, hade den icke fått plats i de förhyrda lokalerna i Kristianstad. Jag har nu velat framföra detta för att rikta krigsministerns uppmärksamhet på saken. på det att i fortsättningen ett sådant slöseri icke må äga rum. Man bör ett kommande år icke fortsätta med ett sådant slöseri med anslagna medel.

Jag skall till sist be att få framföra en sak, som det icke skadar att den kommer in i riksdagens protokoll. I Kristianstad äro tvänne regementen förlagda, ett artilleriregemente och ett infanteriregemente. Det förra har ett synnerligen stort behov av foder för sin hästbesättning. Det andra disponerar över synnerligen praktiga och ändamålsneliga klöverfält, jord, som egentligen är avsedd till exercisfält men som för närvarande är besädd med gräs. Det naturliga hade väl varit, att när artilleriregementet gjorde de våldsammaste ansträngningar att anskaffa foder till sin hästbesättning, regementet fått lov att skörda vad som växte på det andra regementets fält, i stället för att köpa det långväga ifrån. Men en annan ordning har tillämpats. Man utbjöd regementets cirka 200 tunnland på entreprenadauktion. Ingen ville inkomma med anbud med priser, som

man ansåg rimliga. Till sist arrenderade en officer på regementet själv dessa 200 tunnland. Han betalade ett arrende av boråt 8.000 kronor. Auktionen, som han höll på höskörden, inbringade cirka 80,000 kronor. Det uppgavs, att detta sedermera fördelats mellan 3 officerare vid regementet. Det skördade höet transporterades sedan till uppköpare i Stockholm eller mellersta Sverige. Sedan köpte artilleriet hö från mellersta Sverige och transporterade det ned till sin hälsbesättning.

Frågan blev föremål för regeringens uppmärksamhet. Man undersökte fallet. Arméförvaltningen försäkrade emellertid, att det här gått fullt formellt och lagenligt till väga, och regeringen måste visst resolvera, att intet i saken kunde åtgöras.

Jag har velat taga dessa exempel för att visa hur det råder planlöshet, som man i närvarande stund måste med kraft försöka få slut på. Folket i trakten kan icke begripa, att sådana former tålas, att man icke kan få slut på dylikt tillstånd. Jag vill till herr krigsministern rikta en vördsam hemställan, att han ville söka åstadkomma, att det blir ett slut på en ordning, som föranleder dylik planlöshet, när det gäller att tillvarataga kronans ekonomiska intressen. Många sådana anmärkningar skulle kunna framdragas. Vad jag framfört är endast några få. Det är inga stora ting det gäller, men detta spelar dock en stor roll bland befolkningen då det gäller att bevisa, den planlöshet, det slöseri, som särskilt i militärt avseende på många områden är rådande.

Vidare anförde:

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: I anledning av vad den siste ärade talaren nu senast anförde ber jag att få angående denna även i tidningspressen omförmälda gräsauktion meddela följande.

Arrende på ifrågavarande område utbjöds genom offentlig kungörelse den 23 juni 1917. Två anbud inkommo då. Det högsta av de två anbuden lydde på 4,800 kronor och var avgivet, om jag ej mins orätt, av förutvarande arrendatorn. Det anbudet ansågs emellertid för lågt och förkastades därför. Arrendet utbjöds ånyo genom offentlig kungörelse den 24 juli 1917. Det kom då in tre anbud, av vilka det högsta lydde på 6,000 kronor. Även denna gång fann vederbörande de inkomna anbuden för låga och förkastade dem alla. Då nu arrendet två gånger utbjudits offentligt, syntes ingen annan utväg öppen, då det icke syntes möjligt att genom nytt offentligt utbudande få anbudet höjt, än att med stöd av § 3 i kungl. förordningen angående statens upphandlings- och entreprenadväsen övergå till att under hand infordra anbud. Så skedde också, och de anbuden infordrades till den 25 augusti samma år men befunnos alltjämt vara för låga. Det högsta anbudet uppgick då till 7,125 kronor. Anbudet förkastades. Ånyo infordrades anbud under hand, och det högsta anbud som vid detta fjärde utbudande inkom, lydde på 7,500 kronor och var avgivet av den omförmälde officeren. Nu skall jag ej

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

yttra mig om huruvida detta var lämpligt eller ej. Jag vill bara konstatera, att den lantbrukare, som förut arrenderat området, var den som hade bjudit 4,800 kronor, och att det var en officer, som om-sider inkom med ett anbud på 7,500 kronor. Det kan ju i och för sig icke anses vara förkastligt. Resultatet av det hela är ju, att kronan fick skillnaden mellan 7,500 och 4,800 kronor eller 2,700 kronor i ökad vinst. Varför arrendet år 1917 icke blev högre beror förvisso därpå, att ingen 1917 kunde förutse, vilka höpriser det skulle bli 1918. Hade man vetat, att det skulle ha blivit så höga höpriser 1918, så hade arrendet säkerligen blivit högre.

Jag ger emellertid den ärade talaren rätt uti, att systemet icke är lämpligt. Då den ärade talaren sade, att saken icke hade föranlett någon åtgärd från regeringens sida, så vill jag här till kammarens protokoll hava antecknad följande skrivelse, som rörande ärendet avgick från mig till kungl. arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement:

»Med anledning av vad i detta ärende förekommit får jag anmoda Eder att inkomma med förslag till bestämmelser i ändamål att grässkörden å truppförbands övningsplats i stället för att upplåtas till enskild må i största möjliga utsträckning användas till täckande av arméns behov av fodermedel. Stockholm den 19 oktober 1918.

E. A. Nilson.

K. H. Tottie.»

Det är sålunda den åtgärd, som från min sida vidtagits i detta ärende, och det är detta jag vill hava till kammarens protokoll antecknat i anledning av den ärade talarens påstående att ingenting åtgjorts.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr vice talman, mina herrar! Herr Johansson i Uppmälby har genom ett anförande här i kammaren uppmanat mig att svara på en fråga. Jag anser, att den frågan egentligen icke tillhör debatten här i dag, den hör en annan tid till, men eftersom herr Johansson vill hava svar, skall jag be att få giva ett sådant.

Frågan framfördes i anledning av en av bondeförbundets riksdagsgrupp väckt motion, avseende att genom statens ingripande få skydd för skörden 1920. Herr Johansson i Uppmälby menade att vi genom en sådan anhållan visade oss vara de enda, som fortfarande yrkade på att kommissionerna skulle fortfara, ehuruval vi i allt vårt arbete ha talat om att de böra avskaffas. Det är märkvärdigt, att det kan göras en sådan sammanblandning av saker och ting, som egentligen ej höra ihop.

Vi hava nu här i riksdagen arbetat med övriga grupper i landet för reformer, nyttiga för fosterlandet och Sveriges folk. Hit vill jag räkna dessa reformer, som avse förbättring av de mindre löntagarnas ställning under denna svåra kristid. Vi gingo allesammans villigt med därpå, emedan vi ansågo, att behovet ålade oss att giva dessa mindre löntagare förhöjning av deras lön. Av herr Johanssons fram-

ställning framgår, att någonting sådant icke skulle komma ifråga, när det gäller oss bönder, men jag får säga, att det är särdeles intressant att höra, hur läget egentligen är och vart man egentligen syftar. Det vill synas, som från det hållet meningens med oss bönder skulle vara: möhren har gjort sin plikt, möhren kan gå. — Av de anföranden, som mot oss riktats i riksdagen, framgår tydligt samma tanke: vänta blott tills vi komma i annan ställning och lägenhet, så skall ni få känna på andra tag och andra fasoner. Så ligger saken. Men liksom andra medborgare ha rätt att få rätt i samhället, ha vi bönder också rätt att fordra rätt i samhället. Det går icke an att gå fram med oriktiga och partiska tankar; den ena skall ha rätt, lika väl som den andre. Men så har det varit alltjämt. När vi framställa en sak, skall den på detta sätt orättvist och orättfärdigt behandlas och dragas åt sidan. Det är ju alldeles klart, att det är nödvändigt för statsmakterna att se till, att landets jordbrukare, med hänsyn till den skörd, som ej är tillförsäkrad minimipris, blir säkerställd. Det är icke annat än rättvisa, som ligger i den saken, och jag väntar att den, som tänker rättvist, måste erkänna att så är.

Vad i övrigt den motion beträffar, som har omtalats, vill jag säga, att herr Johansson i Uppmälby, när motionen föreligger till behandling i riksdagen, skall få höra vad den egentligen innehåller. Jag vill inte vidare tala om den, den hör icke till saken.

Jag tänkte säga något angående våra kommissioner. Herrarna ha naturligtvis väntat, att jag skulle komma med kommissionerna; jag skall naturligtvis göra det, jag som de andra. Jag anser och är fullkomligt övertygad, att den största fara, som för närvarande hotar Sverige och Sveriges folk, är kommissionerna. Ty dessa kommissioner arbeta efter lagar och principer, som icke på något sätt kunna försvaras, detta såväl med hänsyn till bönderna som till konsumenterna, ty jag tror att dessa senare lida fullt ut lika mycket av dessa oeffterrättliga lagar och bestämmelser som någonsin producenterna göra. Jag skall anföra ett exempel, som tydligt visar det. Då jag var hemma under julhelgen, sålde jag en egendom på auktion. Denna egendom hade ett litet överskott på potatis. Jag tänkte, att jag skulle sälja potatisen till arbetare, som frågade mig, om jag kunde sälja potatis. Jag svarade dem, att jag så kunde och uppmanade dem att gå till livsmedelsnämnden för att få kort. Jag ville icke ha mera än maximipris naturligtvis. Om de icke själva ville hjälpa mig att mäta in potatisen, skulle de få ersätta de personer, som verkställde detta arbete. De kommo fram till livsmedelsnämnden, fingo betala den ena 23 öre och den andre 25 öre kontant i förskott, innan de fingo potatisen. Jag fick vänta över ett år, innan jag fick betalt för veden till bränslekommissionen, men här skulle det vara betalning kontant och mer än jag ville ha. Har man rätt att i kommissionerna på detta sätt behandla Sveriges folk? Arbetarna voro fattiga och fingo sätta efter en hel dag för att få dessa kort, och så fingo de betala genast och mer än jag ville ha. Det är på samma sätt med kommissionerna i alla avseenden. Det finns icke möjlighet att kunna försvara ett sådant system; det håller icke

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

stånd inför det sunda förnuftet på något håll. Det är märkvärdigt, att man icke kan inse det. Nyligen har här i Stockholm — det har man talat om förut, och jag skall trycka på det ännu en gång — priset på potatis sprungit upp till 41 öre per kg. Hur kan det vara möjligt? Jag vet, att sakkunskapen har räknat ut, att det måste vara 41 öre per kg., men det kan icke försvaras från någon synpunkt. Det är samma förhållande med andra varor. Jag känner fall, då man köpt hö av kommissionen för 70 öre, när maximipriset var 25 öre. Kan sådant försvaras? Det är Sveriges folk, som får betala detta, under det att en tjänstemannabyråkrati uppväxer här i landet med krav och fordringar, som ingen människa kan fylla. Jag säger därför, att det största spektaklet i Sverige är kommissionerna och den största faran i Sverige är kommissionerna. Jag är icke egentligen någon finansman, men jag har läst vad finansmännen säga om dessa kommissioner. Om de icke snart och förståndigt avvecklas, stå vi inför en katastrof, anse de. Jag förstår vad meningen är därmed och inser, att katastrofen måste komma. Jag uppmanar därför alla dem det vederbör att snarast och förståndigast möjligt avveckla detta eländiga system.

Lantmännen, deras hustrur och barn få arbeta — det veta alla, som vilja veta det — ivrigt och ihärdigt från tidigt till sent. De få ligga i för att skaffa Sveriges folk bröd under denna tid, och dock finnes det icke någon grupp av Sveriges folk, som blivit så trakasserad, som bönderna blivit, det måste alla inse. De bliva icke blott utsatta för trakasserier, stämningar och oförnuftigt höga böter utan även för ovet i pressen för det gedigna fosterländska verk de utföra. Man kan verkligen tröttna, och vore icke Sveriges bönder så lojala och tålmodiga, som de äro, skulle det hela redan för länge sedan ha sparat ur. Men Sveriges bönder ha varit tåliga, och de äro fortfarande tåliga, och de fördraga detta till en tid, men en rättelse måste ske i detta avseende. Man måste lära sig förstå varandra, om det skall gå lyckligt här i samhället.

Under denna kristid har genom kommissionernas arbete växt upp ett jobbarvälde, som hotar de sunda affärsprinciperna här i landet, och den allmänna samhällsmoralen har genom dessa oförnuftiga lagar och bestämmelser sjunkit i oroväckande grad. Maximiprisen ha visat sig oförmögna att råda bot på detta onda. Bakom maximiprisen har jobberiet bedrivits i oerhörd omfattning, och prisen hava drivits upp i det oändliga. Det har icke funnits någon möjlighet att med detta system komma åt jobbarna. Med penningens makt ha dessa tryckt på lantbefolkningen; guldets har bland folket utövat en bedräglig makt. Man har tryckt med guldets på lantmännen och sagt: låt mig få köpa den och den ransonerade varan; här äro 10, 15 kronor för ett kilo smör, 25 öre för ett kilo potatis o. s. v. Naturligtvis ha många fallit för frestelsen. Så har man gått tillväga allt efter råd och lägenhet och givit vad man kunnat; den, som haft gott om pengar, har givit mera, andra mindre. Här är brottsligheten stor inför dessa lagar. Vem kan säga sig fri? Hela folket funderar, hur det är med kommissionsherrarna själva.

och man kunde gå högre upp och fråga, om man även där står klar för kristidslagarna. Jag tror det icke.

Nu har under dessa förhållanden den egentliga domen träffat Sveriges bönder. Man har kastat sig över bönderna och avklätt bonden all heder och ära. Han är en hatad individ i samhället; såsom en brottsling står han inför samhället. Det är dessa kristidslagarna, som bringat det därhän. Nu säger man från regeringens sida, att den svenske bonden är den hederligaste av alla inom samhället. Menar regeringen något med vad den säger? Regeringen kan väl icke ljuga i en sådan viktig sak, utan det måste vara sanning. Men kristidslagarna ha bringat det därhän, att samhället har för sig, att den svenske bonden är en brottsling. Bonden är föremål för ett intensivt hat här i samhället. Hur skall det gå? Aldrig har hatet till bonden varit så starkt, och aldrig har klyftan mellan producer och konsumenter varit så stor, som den är nu. Mellan människor i samma land, som äro på allehanda sätt beroende av varandra, borde det icke finnas ett sådant svalg. Det finns ingen möjlighet att genomföra de demokratiska principerna rätt och riktigt under sådana förhållanden. Det väldiga svalget måste fyllas, och vi måste lära oss att förstå varandra.

Med dessa ord har jag sagt vad jag egentligen tänkte säga. Jag skulle ha önskat giva ett litet nyp åt bränslekommissionen, men jag skall avstå därifrån för denna gång. Det blir ett tillfälle, som blir mera passande än detta, men då kommer det.

Herr Eli s s o n: Herr vice talman! Bland de spörsmål, som varit föremål för behandling i denna remissdebatt och även vid de föregående, märkes särskilt vår folkförsörjningsfråga, och det är kanske icke så underligt, ty det är ju så, att om icke folknäringen kan på betryggande sätt tillgodoses, uppstå svårigheter i hela vårt näringsliv. Även om icke vårt land såsom en del andra länder varit utsatt för direkt hungersnöd, har ändå bristen och umbärandena varit ganska kännbara inom stora lager av vårt folk. Nu var det ju glädjande att i dag få höra av herr jordbruksministern, att vad beträffar vår livsmedelsfråga har det ljusnat något, och det kan man också säga, särskilt vad angår brödfrågan. Men det är vissa andra förhållanden, som äro ganska invecklade. Det är vissa med folkförsörjningen sammanhängande förhållanden, som äro ganska illa ställda inom vårt land. Det är särskilt en punkt, jag vill vidröra här, som icke direkt varit föremål för debatt i dag, och det är frågan om import av kraftfoder.

Herr jordbruksministern omnämnde, att vi dels lyckats få in så och så mycket kraftfoder och dels ha att vänta sådant, men om vi taga i betraktande den klena foderskörd vi haft under förra året, så finna vi, att frågan är i ett mycket kritiskt läge, mera kritiskt än mången tänker sig. Det är just detta, som gör, att mången ställer den frågan för sig: har det verkligen från vederbörandes sida gjorts vad som göras kan i detta avseende? Jag sätter icke i minsta tveksmål, att ej både regeringen och folkhushållningskommissionen gjort vad de

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

kunnat, men jag har mig bekant, att visa importfirmor säkerligen skulle hava införskaffat dessa förnödenheter, om de haft rättighet därtill. Herr jordbruksministern yttrade visserligen, att han vidtalat dessa importfirmor, men att de dragit sig för denna import, emedan den varit förenad med viss risk. Ja, det veta vi litet var, men denna risk skulle många importörer ha iklätt sig, om de vid varans framkomst fått fritt disponera över densamma. Men när de lyckas att få in varorna, lägger kommissionen beslag på dem. Så har skett med det kraftfoder, som nyligen kommit in. Det är just detta förhållande, som gjort, att inga affärsmän vågat sig på att importera, därför att de veta, att de äro utsatta för den risken att icke få skörda vinsten, utan att kommissionen läger beslag på varan, när den kommer in. Jag vet mycket väl, att kommissionen behöver förfoga över vissa kvantiteter kraftfoder för att bli i tillfälle att lämna kompensation till dem, som leverera mjölk till städerna, och för att på så sätt kunna ordna städernas mjölkfråga, men det är ett mindretal av lantbrukarna, som leverera sin mjölk direkt till städerna; den stora mängden av dem levererar till mejerierna, och de få ingen kompensation.

Då, såsom man vet, leveransplikten varit ganska hård, befinner sig en stor mängd lantbrukare nu i ett verkligt nödläge vad beträffar foderfrågan. Jag vet, att många lantbrukare inom olika trakter av vårt land icke ha någon fodersäd för sina djur. Kunna de icke få denna fråga ordnad framåt våren, stå många inför en situation, som är kanske den mest kritiska, som varit under kristiden, ty det är icke mycket bättre, när djuren svälta, än när det är brist för oss själva, och det inverkar menligt på folknäringen på vissa andra områden. Därför anser jag det vara önskvärt, att man från regeringens sida handlar lika snabbt, när det gäller import och försäljning av kraftfoder, som man gjort i fläskfrågan. Fläsket har ju lämnats fritt nu, så att importörerna få införa och själva försälja denna vara. Om ett beslut av liknande art fattades i fråga om kraftfodret, skulle många importörer våga risken att skaffa in kraftfoder. Då detta är en så viktig förnödenhet, är det av stor betydelse, icke blott att från regeringens och folkhushållningskommissionens sida göres vad som kan göras, utan även att importörerna lämnas tillfälle att skaffa landet dessa förnödenheter i så stor utsträckning som möjligt.

Jag har särskilt velat understryka denna sak, därför att jag anser den lika viktig som någon annan importfråga, kanske viktigare, och därför skulle jag vilja rikta en vädjan till regeringen att i denna fråga handla lika snabbt som i fläskfrågan, så att handeln med kraftfoder kan bli fri, ty det skulle bliva till gagn för stora grupper av våra lantbrukare framåt vårsidan.

Herr Lindman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande som fälldes av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Han uttalade i sitt anförande, att det nu var så populärt att klandra kommissionerna. Jag får då säga, att jag icke av den anledningen yttrat mig härutinnan, även om han velat insinuera detta i sitt yttrande, bara därför att det skulle vara så

populärt. Redan vid remissdebatten för två år sedan 1917 yttrade jag mig här i kammaren i dessa saker och klandrade även då vissa åtgöranden från kommissionernas sida. Jag framhöll då t. ex., att brödsädskontingeringen borde hava införts tidigare än fallet blev. Jag framhöll ytterligare, att det var oberättigat att sänka maximipriserna på hösten 1916, och jag talade om nödvändigheten av att höja produktionen och även om nödvändigheten att införa minimipris, på det jordbrukaren skulle veta vad han hade att rätta sig efter. Det är sålunda icke något nytt att man nu framkommer med dessa anmärkningar.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Han sade vidare, att denna fråga behandlats av mig mycket ytligt. Det må stå för hans omdöme, att den behandlats ytligt av mig. Från min sida var icke meningen att vara ytlig utan de anmärkningar jag framställt hava huvudsakligen i dag gått på det förhållandet, att nu har man kommit så långt med detta, att, såsom förhållandena nu äro, bör man verkligen kunna komma till en avveckling. Och hela syftmålet med det anförande, som jag i denna del hållit, var att man skulle komma fram till denna avveckling. Statsrådet uttalade, att jag klandrade inköpsverksamheten. Han frågar: Var skulle vi ha stått, om icke spannmål inköpts av staten? Det är rätt egendomligt att säga något sådant, när jag vid tidigare tillfällen talat om och även i dag sagt, att brödsädsregleringen var en nödvändig sak och till och med bort komma tidigare och då därmed naturligtvis måste följa inköp av spannmål. Det är alldeles påtagligt, att mitt klander icke kunde rikta sig mot statens inköp av spannmål, utan det riktade sig emot en del andra affärer som kommissionerna gjort, och som jag ansett onödiga.

Sedan var det ett arv allt det här, som den nuvarande regeringen icke kunde rå för, ty det hade fått det av sin företrädare. Den har istället arbetat på inskränkningar. Jag undrar, om man kan säga att t. ex. det vi talat om i dag, eller verksamhetens utvidgning till att omfatta även inköp av potatis, att det också innebär att inskränka sin verksamhet. Jag tycker, att det tvärtom är en utvidgning på ett mycket stort och farligt område, som aldrig förekommit förr. Det var vid ett annat tillfälle. Det var då icke herr statsrådet Petersson utan herr Petersson, som i Jämtland på hösten 1917, när vi stodo inför valen, talade ord, som jag erinrar mig mycket väl. Det hette då, att tvångssystemet måste bort. Men om man fäster sig vid det uttalande, som han gjort i dag, finner man, att det går icke så lätt att taga bort det, utan tvärtom synes det mig, som om han vore ganska ljum i sin uppfattning om att denna avveckling skall ske fort, och han tycks vilja låta avvecklingen komma så småningom.

Beträffande sedan den här frågan om de förluster, som uppkommit, vill jag icke säga mer än att jag instämmer i vad herr Röing sagt, att man skall lägga fram för oss vad förlusterna blivit och låta oss sedan bedöma, om det icke är bättre att taga dessa förluster på en gång än låta dem smyga sig på en undan för undan utan att man vet av det. Kanhända det är mycket bättre att i samband med

Vid remiss av statsverkspropositionen. avvecklingen av kommissionsväsendet även avveckla dessa förluster och taga dem.

(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade sig även han vid remissdebatten 1917 på tal om import och tillgång på spannmål o. s. v. Det första, man frågade sig — hette det — inför detta så djupt ingripande tvångssystem — det gällde då brödsåden — är: har det varit nödvändigt att tillgripa en så ytterst våldsam åtgärd? Nu finner man, att han måste försvara det. Här behöves det väl icke vara någon tvekan om själva brödsådesfrågan. Det äro väl alla överens om att den var nödvändig, och den måste naturligtvis stå kvar så länge, tills man är på det klara med att man kan komma ifrån den och ändå ha trygghet för att kunna skaffa den brödsåd, som erfordras för svenska folket.

Angående superfosfaten finner man av anförandet, att jordbruksministern här icke ämnade göra något. Han erkände likväl, att det till en viss del var berättigat detta klander från rekvisiternas sida över att de icke fingo veta priset, när de förbundo sig att övertaga vissa kvantiteter av detta gödningsämne. Jag må säga, att det ligger väl ändå ett mycket stort berättigande i att säga det. Men ha de kommit ifrån det? Det sade herr jordbruksministern aldrig. Han ansåg, att det skulle vara önskvärt, om man kunde komma ifrån det, men kan det verkligen bli något av med den saken. När rekvisitionerna inskickades eller — rättare sagt — de blanketter utskickades, på vilka man skulle rekvirera detta gödningsämne, kunde man väl hava antytt för de personer, som skulle hava det, att det ovillkorligen måste bli fråga om väsentligt högre pris än förra året. Jag har sett en sådan där rekvisitionsblankett, men där stod ingenting om priset. Nu fingo vi höra såsom ett svar på den frågan, som jag gjorde, att av de miljoner, som voro anslagna till en lindring uti priserna på gödningsämnena, icke någon del kom detta till godo. Men ha då alla dessa miljoner gått åt på annat håll? Vi hörde, att 4 miljoner skulle gå till kalkväve och en del till apatiten. Men finns icke något kvar för att rätta det nu föreliggande mycket tråkiga förhållandet? Den frågan gör man sig. Beträffande andra gödningsämnena, särskilt de kvävehaltiga och norgesalpeter, vill jag säga, att jag aldrig klandrat det avtalet. Det nämnde också herr Röing, att jag icke gjort. Jag kan icke klandra ett avtal, som jag icke känner till, och sådana förhållanden, som jag icke har reda på. Men jag anförde detta såsom ett exempel på vart det tar vägen med statens stora inköpsverksamhet, och vilka förluster staten kan komma att råka ut för.

Sedan var det slutligen en sak, som jag icke kan förbigå, och det var potatisfrågan. Här försvaras åtgärden från herr statsrådets sida och detta därmed att han frågar: Var det överflöd i fjol? Nej, det var det naturligtvis inte. Det veta vi alla. Men man kan ställa den motfrågan: Vet man, om det blir överflöd i år? Kanhända blir det icke bättre i år, men det vet man icke. Dessutom förbiser han alldeles, att förhållandena i år icke äro analoga med dem i fjol. Ty i fjol hade man på potatisen ett pris av 7 kr., medan priset på kålrötterna var alldeles fritt, och vad blev då följden? Naturligtvis att

potatisen icke kom fram. Men om man tänker sig ett sådant pris, som man nu föreslår att betala här i Stockholm, 41 kr., är det väl icke någon av herrarna, som tvivlar på att det icke skulle komma fram hur mycket potatis som helst, även om jag kan instämma med herr Jönsson i Revinge därutinnan, att icke hela detta pris bör komma jordbrukarna tillgodo utan en del också konsumenterna till godo. Nu går en stor del av detta pris, som skall betalas av konsumenterna, förlorat på ett onödigt sätt, och det skulle komma bättre till godo, om konsumenterna och producenter finge dela den förlust, som uppkommit.

Beträffande leveransplikten måste jag återkomma till den frågan, då herr statsrådet säger, att något slutgiltigt svar icke är möjligt att lämna. Vad jag då vill erinra om är, att herr statsrådet går i sitt anförande fullkomligt på sidan om det som jag anmärkt på. Han talar icke alls om detta, utan han gjorde sina erinringar på en helt annan linje. Jag har aldrig sagt, att det gamla systemet var bättre. Jag tror tvärtom, att det nya är bättre, om det bliver lagt så att vid det nya systemets tillämpning den orättvisa, som jag klandrat, tages bort. Det erkändes också av herr statsrådet, att det kanske var på det sättet, att man satt för stora leveranskrav på hö, och att det borde varit lägre och kanske hade även uppskattningen blivit för hög. Men om det är på det sättet, kan jag icke underlåta att upprepa den frågan: Varför gör man icke någon reduktion och varför icke låta denna sak komma till ett avgörande? Jag har fått den övertygelsen, att här har det blivit oriktigt gjort och hela saken lagts felaktigt, så att man bör göra en rättelse och icke låta dessa lantmän, särskilt i Norrland, hava denna ovisshet hängande över sig dag efter dag och månad efter månad, utan att en undersökning göres i dessa förhållanden. De ha, som sagt, att vänta sig detta framdeles men veta nu ingenting; och icke förrän det blir konstaterat, säger herr statsrådet, kan man göra något vid det, och först då skola de behandlas alldeles såsom de som fullgjort sin leveransplikt. Det var väl i alla fall en felsägning, ty de skola väl icke behandlas på samma sätt som de, som anmält sig kunna leverera efter 1918 års system. Vad jag här framhållit har varit det orättvisa i det sätt, på vilket denna tillämpning gjorts särskilt beträffande lantmännen i Norrland och skogsbygderna i övrigt, och jag har uttalat önskvärldheten av att fatta ett beslut och meddela huru det blir med detta.

Nu fingo vi höra, huru mycket som redan kommit in och levererats till kronan och det var ganska goda siffror, och de jämfördes med fjolårets dåliga resultat. Men i fjol var skörden helt annan, och därför kan man icke räkna i år på samma sätt som i fjol.

Slutligen kommer jag till sista delen av herr statsrådets anförande, däri han säger, att det icke är möjligt att i ett slag avveckla kommissionerna. Det går icke med avseende på brödet. Ja, vem har begärt, att allt detta skall avvecklas i ett enda slag? Vem har begärt, att brödsbranseringen skulle avvecklas på en enda gång? Det har icke fallit någon in och naturligtvis icke heller mig att göra ett sådant yrkande. Det är helt enkelt omöjligt. Men vad man vill är,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

att avvecklingen skall försiggå i så hastigt tempo som möjligt och, såsom jag uttalade det, att man verkligen kommer till klar insikt om att här bör göras någonting för en snar utveckling och göras fort och göras snart, ty på det sättet skulle en hel mängd av de bestämmelser, som finnas kunna vara fullständigt borta, innan detta års slut — möjligtvis även brödädsregleringen, men det beror naturligtvis även på importen.

Jag säger, att jag icke kan få fram ur herr statsrådets anförande något annat än att han icke är så ofantligt angelägen om att komma till denna avveckling. Han sade slutligen, att man kan icke säga, att svårigheterna för folkförsörjningen äro större nu än de varit förut. Nej, naturligtvis kan man icke säga det, och det har icke heller någon sagt. Men vad jag sagt är att det är mycket större svårigheter nu på industriens område och beträffande en hel mängd frågor, där man bundits av bestämmelser, som följt med importen, sämre ställt än det varit vid något föregående tillfälle under kriget, och de svårigheterna hava ökat undan för undan denna höstens lopp.

Jag skall, herr talman, icke uppehålla kammaren längre utan sluta med detta. Jag vil dock särskilt hemställa till regeringen, att den ville göra allt vad göras kan för att söka påverka kommissionerna att få en avveckling till stånd av än den ena och än den andra varan och att söka få den till stånd så fort som möjligt, ty det tror jag verkligen skulle komma att lända svenska folket till nytta.

Under herr Lindmans anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Under den debatt, som här har förts i dag rörande kommissionsväsendet och dess brister, hava vi även haft förmånen att få lyssna till ett mycket långvarigt anförande från en socialdemokratisk ledamot på Uppsala-bänken. Såvitt jag fattat rätt, var det långa talets korta mening, att han sökte göra socialdemokratien urarva i kristidskommissionernas förestående bankruttmässiga konkursbo. Den omständigheten, herr talman och mina herrar, att socialdemokratien i närvarande stund bestrider sin frändskap med dessa kristidskommissioner, förringar naturligtvis på intet sätt socialdemokratiens ansvar för dessa kristidskommissioners skaplynne och sätt att fungera, ty, mina herrar, jag ber er komma ihåg, att denna socialdemokrati har ju icke i Sveriges offentliga liv varit någon maktlös faktor. Den har tvärtom sedan en mycket lång tid tillbaka varit den, kan man säga, huvudsakligen bestämmande faktorn i vårt inre politiska liv, men under den tiden har man väl icke haft tillfälle att förspörja en enda ansats att få en reform av kristidskommissionerna i den riktning, som man — om man får tro herr Engberg — egentligen skulle omhulda inom socialdemokratien. Det har icke gjorts ett enda försök, såvitt jag har mig bekant, ifrån socialdemokratiens sida att på dessa kristidskommissioner trycka den s'ämpel, som herr Engberg vill skönja och finna hos en kommission eller hos en förvaltning, som skall vara buren av den rätta socialdemo-

kratiska andan. Det synes mig, icke värt, att herr Engberg härpå svarar, att socialdemokratien icke skulle hava tillräcklig makt att driva sina synpunkter i den frågan igenom. Inledningsvis yttrade nämligen herr Engberg, att om det så skulle ske, att e't folkens förbund nu komme till stånd, och om därav någon heder verkl'gen skulle vara att påräkna för initiativtagare och startare, skulle en mycket stor anpart av hedern tillkomma socialdemokratien. Då man kan göra gällande att socialdemokratien alltså skulle kunna räkna på sitt kreditkonto en omorganisation av hela den internationella världen, vore det väl ändå ganska egendomligt, om denna socialdemokrati icke skulle kunnat sätta sin stämpel på den svenska kristidsorganisationen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
Forts.

Mina herrar! Jag har nämnt några ord om folkens förbund. Den tanken leder mig osökt över till ett spörsmål, som mycket ofta har satts i samband med frågan om folkens förbund, nämligen vår försvarsfråga. Här har en annan ärad socialdemokratisk ledamot, en ledamot på Stockholmsbänken, uppträtt och mycket skarpt polemiserat mot vad han behagade kalla högerens svartmålningar av det utrikespolitiska läget och våra utrikespolitiska framtidsutsikter. Han ville göra gällande, att man mycket väl kunde underlåta att vänta på den allmänna freden och på det där folkens förbund, som alla nu hoppas på. Han trodde i stället, att man med det allra snaraste kunde gå till den avveckling av försvarsväsendet, som så många, enligt hans sätt att se saken, länge velat. Han yttrade, att han väl visste, att »man» reste invändningar mot detta resonemang. Ja, mina herrar, det är alldeles sant: Man har rest invändningar. Vi behöva visst icke gå så långt för att få reda på, var invändningarna äro resta med den största skärpan och med den pregnantaste formulering, som kanske givits i Sveriges offentliga liv. I dag har i denna kammare utdelats protokoll från urtima riksdagen, från debatten den 14 december 1918, där man läser följande uttalande: »Det är omöjligt för regeringen att uppdraga de grundläggande riktlinjerna för denna revision, innan vi få någon kännedom om den nya ordningen i världen, innan vi få klarhet i den avgörande frågan om nationernas förbund och dess gestaltning åtminstone i stora drag. Vi hoppas och tro, att på fredskongressen kommer att beslutas en avveckling i någon form av *alla* nationers rustningsbördor, och att vi just därigenom skola få ytterligare en utgångspunkt för vår egen försvarsrevision. Men vi ha ännu icke fått denna utgångspunkt på något sätt klarlagd. Och det bör icke förbises, att om ett nationernas förbund kommer till stånd, så kan detta komma att medföra för alla stater som däri inträda icke blott rättigheter, utan också vissa skyldigheter: skyldighet att var för sig tillvarataga sitt oberoende, skyldighet att var och en i sin stad bidra till att upprätthålla den nya rättsordningen gent emot dem, som skulle kunna störa den, och skyldighet att för detta ändamål upprätthålla en viss, om också begränsad väpnad makt. Även i detta avseende behöva vi således avvakta, vad som kommer att ske vid den stora uppgörelsen i samband med fredsslutet, innan vi kunna definitivt gå till verket med den stora försvarsrevisionen.» Dessa

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

ord, som jag haft nöjet uppläsa, äro fällda av hans excellens herr statsministern. Herr Hansson på Stockholmsbänken behöver därför icke med sina förebräelser adressera sig till en höger, som jag tror är benägen att göra dessa hans excellens herr statsministerns ord helt och hållet till sina egna. Herr Hansson har närmast att vända sig till herr statsministern och jag kan försäkra, att den uppmärksamhet skall icke bliva liten, med vilken utvecklingen av motsatsen mellan herr Hanssons och herr statsministerns synpunkter kommer att följas. Herr Hansson yttrade dessutom, att den allmänna krigströttheten skulle göra alla dessa betänkligheter, som jag här nyss haft tillfälle att andraga, aldeles överflödiga. Det förefaller mig emellertid, om man verkligen följer med vad som händer runt omkring i världen, som om man borde inse, att den allmänna krigströttheten ändå icke vore större, än att det förekommer rätt blodiga fejder nära in på våra gränser. Jag vill för övrigt endast erinra herr Hansson om vad hans partikamrat herr Branting yttrade i denna riksdag lördagen den 2 november 1918, då herr Branting citerade en skrift, som hade tillställts honom, som löd sålunda: »Militäre skriftställaren general Aar har författat en karakteristik av sovjetarmén. Enligt generalens mening har armén hittills blivit underskattad. Den består utav en miljon övade soldater och står under kommando av erfarna officerare. Kommissariatet arbetar på ytterligare förstärkning av armén.» o. s. v. Alltså: herr Hansson behöver icke heller i den punkten gå så långt för att finna en grundlig vederläggning av de synpunkter, som han här trots sin högt vördade chefs yttrande i dag upptagit kammarens tid med.

Mina herrar! Jag skall be att få tillägga ännu några reflexioner. Försvarsfrågan är ju på det allra intimaste sätt förknippad med hela vårt lands utrikespolitiska läge. Det är en upprörd tid vi genomleva, och det är av allra största vikt att hela vårt folk kan samlas till de prövningar, nationen kan komma att genomgå. Det är därför också av vikt, att nationen har klart för sig, vad det är, som vederfares den, såväl utifrån som genom den egna ledningens åtgöranden. Åtminstone synes man kunna vänta, att i de aktstycken, där enligt gammal hävd för folkets öden betydelsefulla fakta skola inregistreras, sådana icke måtte förbigås med tystnad. En sådan tystnad om mycket viktiga tilldragelser kan alltför lätt tolkas såsom ett dåligt tecken. När man genomläser berättelsen över vad i rikets styrelse tilldragit sig sedan förra lagtima riksdagen, finner man där visserligen mycket intressanta saker, upplysningar i den ena punkten och i den andra punkten. Man finner meddelande om skiljedomsuppdrag, som givits åt Hans Maj:t Konungen, och man finner meddelanden om åtgärder av ännu större värde, men hur man än studerar det märkliga aktstycket, är det en punkt, som man med en viss förvåning icke återfinner. När man läser sådana aktstycken som det ifrågavarande, är det ju så, att man icke bara ser på vad som står där, utan det kan också vara ganska betydelsefullt, som icke står där. Man upptäcker då, att man omnämnt t. ex., att »Kungl. Maj:t har den 6 december 1918 beslutat godkänna samt bemyndiga Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn att underteckna ett av vederbörande svenska, danska och

norska representanter uppgjort förslag till deklaration mellan de tre rikena angående ömsesidighet i fråga om ersättning för olycksfall i arbetet». Den notsen meddelas för den 6 december, men vad som tilldragit sig den 7 december, nämligen den diplomatiska brytningen med Sovjetryssland, den episoden är icke i denna årsberättelse omnämnd på något sätt. Det är också att markera, att i trontalet finns icke denna viktiga händelse på något sätt antydd. Nu vill jag genast tillägga, att jag för min del tillåter mig icke något omdöme om realia i denna fråga. Jag har emellertid den känslan, att mellan gammal svensk lagkultur och bolschevistiskt barbari råder en motsats, som någon gång måste komma till en brytning. Det har icke förvånat mig, men jag har tyckt det vara en rätt egendomlig ödets lek, att det fallit just på denna regerings lott att verkställa brytningen. Jag vill dock påpeka, att då denna kulturella brytning sker, bör för folket fullständigt klargöras de politiska konsekvenser, som följa av en sådan kulturell brytning. Detta klargörande av de politiska konsekvenserna sker allra minst genom att själva faktum undandöljes och icke klart omnämnes i de rapporter, som den ansvariga ledningen är *skyldig* nationen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det är endast dessa korta anmärkningar, som jag velat göra i denna sena timme, och har jag icke något vidare att nu tillägga.

Hans excellens herr statsministern E d é m: Herr talman! Ehuru det senaste anförandet gick ut på en rätt förvånande utläggning över utevaron i den ärevördiga »berättelsen om vad sig i riket tilldragit» av något, som herr Forssell skulle önskat se i denna berättelse, skulle detta knappast hava i och för sig uppkallat mig att vid denna sena timme att taga till orda, om icke förhållandet varit det, att jag känner mig skyldig att också lämna några meddelanden i anslutning till åtskilligt som förut under diskussionen har förekommit. Jag syftar på de anmärkningar, som hava gjorts rörande våra utrikespolitiska förhållanden, och som det borde tillkomma mig att besvara, då utrikesministern är förhindrad att här närvara.

Däremot nödgas jag fullständigt lämna å sido det älsklingsämne, som i överbäggande grad har upptagit debatten, nämligen frågan om kommissionerna och deras avskaffande. Anledningen härtill är, att i detta stycke faktiskt intet tycks vara att tillägga till de förklaringar, som redan givits från regeringens sida. Visserligen följde jag i förmiddags med den största uppmärksamhet, herr Lindmans långa anförande, och med spänning avvaktade jag det resultat, vartill han skulle komma såsom sin politik för avveckling av kommissionerna. Men resultatet blev en betänklig besvikelse. Ty herr Lindman måste konstatera, att Kungl. Maj:t — Konungen själv i trontalet — hade förklarat som sin önskan, och sålunda naturligtvis också som regeringens, att så snart som möjligt avveckla kommissioner och statliga regleringar med iakttagande av erforderlig hänsyn till nödvändigheten av att tillvarataga och rättvist fördela de viktigaste förnödenheterna. Man kan utgå ifrån att herr Lindman själv efter sina mycket långa utläggningar gärna velat komma till en sammanfattande formel, som

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kunde göra anspråk på att vara bättre än denna. Men denna nya formel blev ingen annan än den, som vi hört nu i kväll; att man måste se till att verkställa avvecklingen i »så hastigt tempo som möjligt». Vad som är skillnaden mellan »så snart som möjligt» och »i så hastigt tempo som möjligt», det har herr Lindman icke klargjort för mig, och förmodligen ej heller för någon annan. Saken är naturligtvis den, att vi hava, även vi, precis samma önskan som herr Lindman. Även vi vilja taga det — låt oss säga — i så hastigt tempo som möjligt. Även vi vilja, såsom jag uttryckte det under urtima riksdagen, icke dröja en enda dag mera än vad som är nödvändigt. Men det finns härvidlag vissa betydelsefulla hänsyn, såsom herr Lindman också fullkomligt riktigt erkände på de olika punkterna, som man icke kan komma förbi, och detta är den *enda* orsaken till att det kan dröja något med den ena och den andra varans frigivande. Hur herr Lindman i jordbruksministerns anförande kunde finna någon »ljumhet» i dennes ställning till avvecklingen, det har verkligen varit mig fullständigt oförklarligt. Den »ljumheten» reducerar sig nog helt enkelt till en viss skillnad i temperament och uttryckssätt mellan jordbruksministern och herr Lindman.

Jag begränsar mig, som sagt, till frågorna om utrikespolitiken, och jag skall i största korthet beröra de punkter, som varit uppe på detta område.

I sitt anförande på förmiddagen vände sig herr Lindman enligt referat i tidningen Aftonbladet, som bestyrkes av anteckningar gjorda av mina kamrater i statsrådet, emot regeringens »hemlighetsmakeri» i allmänhet och speciellt i fråga om den del av vår utrikespolitik, som rör handelsavtalet med västmakterna. Jag bestrider på det bestämdaste, att det finns någon rimlig grund för beskyllningen för hemlighetsmakeri i allmänhet. Det är tvärtom så, att denna regering icke begär bättre än att kunna framlägga så mycket som någonsin låter sig framläggas inför offentligheten, och det har den vid många tillfällen visat. Vad handelsavtalet beträffar, känner herr Lindman faktiskt till, att när detta på sin tid icke kunde offentliggöras, berodde det icke ensamt på den svenska regeringen, och om ett offentliggörande icke har skett än i denna dag, är förklaringen fortfarande den, att det icke berott ensamt på den svenska regeringen. Ifall det låter sig göra att offentliggöra vare sig avtalet eller en utförlig redogörelse, så kan jag gärna här uttryckligt uttala, att regeringen har en livlig önskan, att så måtte kunna ske. Om det icke sker, så beror det sålunda icke på oss. Därmed borde väl, synes det mig, varje tal om avsiktligt hemlighetsmakeri i det sammanhanget en gång för alla bringas ur världen. Att regeringen i varje fall icke heller i detta ärende velat på något vis bryta sin princip om ett nära samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ting, det är i handling ådagalagt där genom, att ju regeringen har i den enda form, som varit möjlig, nämligen genom sammanträde inför slutna dörrar, berett riksdagen tillfälle att taga den mest utförliga kännedom om detta avtal. Att det har absolut fullständigt förelegat för hemliga utskottet lär herr Lindman själv kunna bestyrka.

I övrigt har jag att med mina svar på det utrikespolitiska området huvudsakligen vända mig till en annan talare, nämligen herr Månsson. *Vid remiss av statsverkspropositionen.*

(Forts.)

Herr Månsson berörde i sitt anförande tre utrikespolitiska frågor; frågan om Åland, frågan om den i Estland pågående försvarskampen mot bolsjevikarméns angrepp och åtgärder här hemma i Sverige för bis'änd åt Estland samt till sist frågan om det s. k. avbryttandet av de diplomatiska förbindelserna med Sovjet-Ryssland.

Vad den första frågan, den om Åland, beträffar gläder det mig att i herr Månssons anförande hava funnit ett oförbehållsamt uttryck av sympati för ålänningarnas strävande och den svenska allmänna meningens hållning till denna strävan. Herr Månsson framhöll emellertid, att om det skulle gå så, som ålänningarna önska och den svenska regeringen söker i samförstånd med Finland åstadkomma, nämligen att ögruppen återförenas med Sverige, komme detta också att draga med sig ett visst ökat ansvar för Sverige, för vilket ansvar han bävade tillbaka. Han uttalade en tvekan och t. o. m. en fruktan inför detta ökade ansvar. Jag tror emellertid, att herr Månsson överdriver innebörden av Ålands återförenande med Sverige i detta avseende. Han förbiser den betydelse, som denna ögrupp har för Sverige, även om den *icke* är förenad med Sverige. Det är icke så, att ifall Åland icke skulle återkomma till Sverige, vi därmed kunna bortse från vad som händer och sker på eller med Åland. Åland ligger där det ligger, det har samma strategiskt politiska vikt för Sverige även i annan makts hand, man kan t. o. m. säga en för Sverige s'örre och farligare. Om Åland återförenas med Sverige, så behöver, såvitt jag förstår, därför icke Sveriges försvarsbörda rent militärpolitiskt sett på något väsentligt sätt ökas, men väl får Sverige därmed en kontroll över ögruppen, som just ur denna synpunkt kan vara mycket betydelsefull. För övrigt bör man väl icke, såsom herr Månsson tycks hava gjort, fränse värdet och den både praktiskt-politiska och ideella vinsten av att kunna med oss återföre en befolkning, som så trofast genom det gångna århundradet har bevarat sin svenskhet i språk och sed och tänkesätt, och som nu med sådan värme vill till oss återkomma. Att det svenska folket i sitt alldeles överväldigande flertal står med regeringen ense om det önskemålet, att denna återförening måtte i fullt samförstånd med Finland genomföras, därom känner jag mig övertygad trots de farhågor, som från denne talare uttalats i dag.

Den andra punkten var frågan om Estland och vad herr Månsson kallade »värvingen» till Estland. Han hade ironiska vändningar om en »operettarmé», som man stode i begrepp att skaffa för Estland, och han såg i detta företag också en fara för konflikt med Ryssland. Jag ber i det avseendet att helt kort få återgiva vad utrikesministern på förekommen anledning redan yttrat i förs'a kamraren, nämligen att Sverige naturligtvis kommer att till den estniska, och jag bör tillägga, även till den lettiska frågan, intaga samma hållning som Sverige förut har iakttagit i motsvarande fall, nämligen att icke ge sig in på några äventyrligheter, som leda oss in i krigiska komplikationer, att sålunda någon officiell hjälp från Sverige icke

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

från regeringens sida på minsta sätt påtänkes, men att, å andra sidan, det icke kan vara tal om, att regeringen skulle lägga hinder i vägen emot en sådan *enskild* hjälp till dessa länder, som står i full överensstämmelse med en neutral stats förpliktelser enligt folkrättsliga regler, en hjälp genom frivilliga, genom frivilligt manskap och frivilliga bidrag av olika slag. Regeringen känner för sin del icke till någon »värning», och tror icke heller, att det existerar någon sådan »värning», som herr Månsson klandrade. En helt annan sak är, om enskilda frivilliga vilja ge sig till Estland. Det kommer man icke att hindra, så mycket mindre som väl ingen av oss kan förneka, att Sverige icke kan stå annat än sympatiskt till den strid, som de förut undertryckta nationaliteterna i Estland och Livland föra för sitt ännu knappast födda och redan hotade oberoende. Läget därute skall icke kunna med sanning framställas så, som om det gällde en inbördes strid i de länderna emellan arbetareklass och borgareklass. Såsom utrikesministern framhöll i första kammaren, är, såvitt man känner, i varje fall den estniska regeringen stödd på alla samhällsklasser — för övrigt närmast en socialdemokratisk regering — och att de som hota Estland och Livland äro trupper, om man så får kalla dem, komma från det bolsjevikiska Ryssland, är också allt för väl bekant. Om vissa riktningar här i Sverige verkligen vilja ställa sig på den ståndpunkten, att ett framträngande av bolsjevismen i de östra randländerna till Östersjön skulle vara en vinst för frihet och kultur, då må det bli deras sak. Regeringens uppfattning är det sannerligen icke.

Herr Fabian Månsson hade till sist några starkt klandrande ord om avbrytandet av våra förbindelser med Ryssland. Det är en händelse, som nära på ser ut som en tanke, att i denna punkt nästan möttes herr Fabian Månsson med den senaste talaren, herr Forssell på Stockholmsbänken. Båda sågo i detta något utomordentligt betydelsefullt, herr Fabian Månsson med beklagande och farhågor, herr Forssell med, såsom det föreföll, förhoppningar, men förhoppningar, grundade på en mycket ensidig och mycket överdriven färgläggning av själva faktum.

Mina herrar, låt oss se en smula realistiskt på vad som verkligen har passerat! För det första: Här kan icke egentligen talas om »avbrytande av diplomatiska förbindelser» med Sovjet-Ryssland av det enkla skälet att några sådana strängt taget icke hava existerat. Det bolsjevikiska Ryssland, har aldrig önskat diplomatiska förbindelser, aldrig velat öppna dem i vedertagen och officiell form. Det ingick från början och har alltjämt ingått i principerna för dess egendomliga politik, att man skulle frigöra sig från allt sådant. Det enda, som har skett, är att till en tid en representant för den bolsjevikiska regeringen, herr Vorovski, har i Sverige tillåtits att rent faktiskt — utan något officiellt erkännande — utöva vissa funktioner, som man annars brukat medgiva endast åt ackrediterade sändebud. När en tid hade gått, befunnt det emellertid, att hela denna ställning blev ur svensk synpunkt ohållbar. Detta var enligt herr Fabian Månsson ett »meningslöst» och »obegripligt» avbrytande av förbindelserna med Ryss-

land, med risk att reta de ryska makthavarna. Ånej, det var varken meningslöst eller obegripligt. När den svenska regeringen vidtog sina åtgärder, så funnos direkta och fullgiltiga anledningar såväl i förhållandena i Ryssland som också i det sätt, varpå den ryska regeringens faktiska företrädare här hade missbrukat den ställning, som han hade fått.

I senare avseendet skall jag i korthet hänvisa till vad utrikesministern upplyst i första kammaren, att det är konstaterat, att han tjänstgjort i strid mot all vedertagen diplomatisk hänsyn och även mot uttryckligt åtagen förbindelse, såsom ett mellanled för bolsjevickisk propaganda. Det hade varit en uttrycklig betingelse för hans funktioner i Sverige, att något sådant icke skulle få ske. När den icke uppfylldes, var det ej rimligt, att de diplomatiska privilegierna bibehöllas.

Men härtill kom något annat, som i den offentliga diskussionen blivit mera förbisett, ehuru det är av icke mindre vikt, nämligen att även förhållandena i Ryssland utvecklats så, att det blivit »meningslöst», för att använda herr Fabian Månssons ord, att från svensk sida fortsätta förbindelserna i de gamla formerna med detta land. När därvarande svenska beskickning och enskilda svenskar icke kunde bli i tillfälle att på något sätt förvärva sig det allra nödortftigaste för livets uppehälle på grund av de egendomliga regler, som gälla i detta nya rike ifråga om fördelningen av livsmedel, när vidare den ryska sovjetregeringen skred till beslagläggande av svensk egendom — fast egendom, penningar och varor — i strid mot all internationell rätt, när alla protester mot ett sådant förfarande icke lände till något resultat, när i följd härav de svenska affärsförbindelser, som regeringen i det längsta velat upprätthålla i Ryssland, icke längre kunde upprätthållas, då var det icke rimligt, att Sverige där skulle bibehålla sin legation och icke heller att svenska affärsmän skulle fortsätta ett arbete, som var så ytterligt otacksamt och riskabelt. Konsekvensen blev, att man upphörde med dessa faktiska förbindelser och att legationen med undantag för en underordnad tjänsteman, som tillsvidare kvarstannade för att sköta de enklaste ärendena, fick återvända hem. Samtidigt blev herr Vorovski underrättad om, att hans privilegier här upphört. och att hans närvaro i Sverige icke längre var önskvärd.

Så ligger denna sak. Det betyder nu, sade den siste talaren på Stockholmsbänken, någonting utomordentligt viktigt, och de politiska »konsekvenserna» böra icke »undandöljas». Den ärade talaren må ursäktas mig, om jag fäster hans uppmärksamhet på att ingen brukar söka »politiska konsekvenser» i berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit. Den är en gammal relik, som var gång jag haft att därur föredraga valda bitar, alltid berett mig samma missräkning ifråga om möjligheten att få fram några »politiska konsekvenser». Men dessutom är det alldeles icke i elak mening eller på grund av förbiseende, som åtgärderna ifråga om herr Vorovski icke där intagits, utan av det enkla skälet, att några officiella förbindelser aldrig existerat mellan Sverige och sovjet-Ryssland. Det var då helt enkelt icke lämpligt att tala om något avbrott härav i en officiell publikation. Vad beträffar innebörden av vad som skett skall jag visst icke underskatta

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

den. Saken kan naturligtvis ha sina kvonsekvenser. Jag tror emellertid, att vi göra klokt i att icke överdriva dem, även om man möjligen från den siste ärade talarens sida skulle livligt önska, att de måtte bli så stora som möjligt. För vår del ha vi sett saken, som jag nyss sagt, såsom en naturlig åtgärd på grund av den alldeles abnorma utvecklingen i Ryssland och det ryska faktiska sändebudets missvårdande av den faktiska, privilegierade ställning han åtnjutit, men vi ha alldeles icke haft för avsikt, att vad som skett skulle betyda en politisk brytning med Ryssland och vi ha ej heller kunnat finna, att man på andra sidan vill se det så. Det finns icke något skäl att betrakta saken på det sättet. Om i Ryssland åter uppstår en lagbunden ordning av sådan beskaffenhet, att internationellt vanligt handelsutbyte och handelsomgångar kan upprättas, finns icke minsta hinder för att lugnt och naturligt återknyta sådan förbindelse. Alltså: låt oss icke överdriva innebörden av vad som skett, och låt oss också vara på det klara med, att när svenska regeringen tog ifrågakarande steg, den hade fullgiltiga skäl härtill i vad som passerat såväl i Sverige som i Ryssland.

Innan jag slutar kan jag icke underlåta att uttala min förvåning över, att man från representanter, som i eminent grad vilja föra den politiska frihetens talan, hör gång på gång sådana framställningar av vårt förhållande till Ryssland och över huvud av den nuvarande ryska politiken, som tyckas ge vid handen, att de vilja betrakta den regim, som där nu råder, såsom ett mönster av politisk frihet. Sådant är icke förhållandet, mina herrar. Om det, som nu skett, kan bidra till att från Sveriges gränser avvärja smittan från den fullständiga urartning av frihetens begrepp, som tyvärr tycks vara rådande i det stora landet i öster, tror jag, att vi skola vara glada över att kunna draga *den* »konsekvensen» av de tills vidare upphörda förbindelserna med detta land.

Herr H a m m a r s k j ö l d: Vid föredragningen i statsrådet av årets statsverksproposition fällde chefen för lantförvarsdepartementet ett par yttranden om värnpliktsövningarna under den närmaste tiden. Han nämnde sålunda, att övningstiden för 1918 års klass måste komma att högst avsevärt förkortas, samt att han utgått från den uppfattningen, att 1919 års värnpliktiga, tilldelade infanteriet, i varje fall icke borde inkallas till övning förrän på våren 1920, och att övningstiden för ifrågakarande årsklass i sådant fall komme att betydligt förkortas.

Värnplikt och medborgarrätt hava vid skilda tillfällen ställts i samband med varandra. Sålunda yttrade denna kammars talman vid den urtima riksdag, som 1892 sammankallats för behandling av försvarsfrågan, att han hyste förhoppning, att en snar enighet inom andra kammaren skulle vinnas i fråga om känslan av nödvändigheten därav, att allt mer och mer låta dem, som skulle stiga in i den stora medborgarhären, också få ledas av den verkliga medborgarkänslan, som endast åtnjutandet av full medborgarrätt kan skänka. Då 1901 års härordningsförslag förekom till behandling i

denna kammare den 15 maj samma år, åberopade herr Karl Staaff detta anförande av kammarens förutvarande talman samt yttrade, att det synes oss, att vi även i detta fall d. v. s. i fråga om rösträtten skulle kunna påfordra respekt och aktning för våra åsikter, även om man icke gillar och godkänner dem, då vi anse, att denna fråga är så långt ifrån främmande för försvarsfrågan, att vi tvärtom hysa den övertygelsen, att försvarsfrågan icke kan föras till ett för landet gott och verklig välsignelsebringande resultat utan en samtidig lösning av rösträttsfrågan.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Dessa talare utgingo tydligen från, att när det stora flertalet av Sveriges manliga befolkning skulle ikläda sig väsentligt ökade skyldigheter gentemot samhället, så kunde de även kräva ökade rättigheter, framför allt ökad rätt att deltaga i bestämmandet av landets styrelse. Det är min övertygelse, att när vid senaste urtima riksdag det stora flertalet av den svenska befolkningen erhållit säker förhoppning om medborgerliga rättigheter i större utsträckning än som förutsattes både 1892 och 1901, man även kan förvänta, att dessa folkgrupper icke komme att undandraga sig de skyldigheter, som samhället anser sig böra ålägga dem vare sig i ena eller andra avseendet och allra minst i fråga om värnplikten.

Under förmiddagen fälde en talare här ett yttrande om den för oss alla så förhatliga värnplikten. Jag har under årens lopp haft livlig beröring med värnpliktige och vill med anledning av detta yttrande icke underlåta att betona, att jag vid snart sagt alla dessa tillfällen funnit, att de värnpliktiga med plikttrohet för att icke säga med tillmötesgående och beredvillighet fullgjort alla sina skyldigheter enligt värnpliktslagen icke endast under de ordinarie värnpliktsövningarna utan även vid de ofta ganska betungande inkallelserna till krigstjänstgöring. Ett och annat undantag har funnits, men dessa hava varit så sparsamma, att de endast bekräftat regeln. Jag är därför av den övertygelsen, att när nu alla fått säker utsikt att vinna medborgerliga rättigheter i största utsträckning, komma de också att med än större beredvillighet underkasta sig sina skyldigheter i fråga om landets försvar. Den enda omständighet, som skulle kunna föranleda till ett motsatt förfarande vore, om ett militärt försvar i Sverige skulle visa sig obehövt eller om detta kunde ordnas på annat sätt än med hjälp av den allmänna värnplikten.

Vad det slutliga ordnandet av Sveriges försvar beträffar, har hans excellens herr statsministern på ett övertygande sätt såväl i denna kammare som i sitt anförande till statsrådsprotokollet vid tillsättande av den särskilda försvarskommissionen ådagalagt, att det icke är möjligt att nu träffa avgörande i denna fråga. Visserligen hava i stort sett de militära operationerna i världskriget avstannat, men ännu är icke fred vunnen, ännu är icke folkens förbund eller folkens samfund bildat, och ännu har icke någon internationell rättsordning blivit införd. Vad som för närvarande kan avgöras är därför endast de provisoriska åtgärder som kunna vidtagas under den närmaste framtiden. I fråga om dem har en talare

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på eftermiddagen yttrat, att han ansåg, att om man någon gång skulle kunna inställa värnpliktsövningarna vore det just nu: dels behövdes arbetskraft till det produktiva arbetet, dels kunde staten besparas utgifter och dels vore på grund av krigströtheten icke några avgörande militära företag att emotas under de närmaste åren. Jag kan icke dela denna uppfattning. Jag tror nämligen, att de flesta, om icke alla, äro villiga erkänna, att vi under världskriget haft nytta av vårt militära försvar icke blott med hänsyn till de maktmedel regeringen härigenom haft i sin hand utan även därför, att de åtgärder, som i detta avseende vidtagits såväl före som under kriget, ådagalagt, att det är svenska riksdagens och det svenska folkets sådana beslut att upprätthålla landets neutralitet och skydda dess självständighet. Den överenskommelse som på sin tid träffades mellan de stora riksdagspartierna att upprätthålla 1914 års härordning, så länge världskriget pågick, synes utgöra ett ojävigt bevis härför.

Nu är visserligen det egentliga världskriget praktiskt taget slut och förhållandena hava härmed ändrat sig, men de hava dock icke ändrats i sådan grad, att de synpunkter, som gällt under kriget, numera alldeles kunna åsidosättas.

Hans excellens herr statsministern har nyss på ett mycket målande sätt skildrat förhållandena i vårt grannland i öster, förhållanden som äro långt ifrån fredliga utan som tvärtemot äro av den art, att så länge de äro rådande de härskande stormakterna säkerligen icke komma att inbjuda det nuvarande Ryssland att ingå i ett folkets förbund eller att bliva delaktigt av den internationella rättsordningen. Vid den uppgörelse, som skall träffas under fredsunderhandlingarna eller omedelbart därefter, förekomma också flera frågor, vilka äro av vital betydelse för Sverige. Jag behöver därvid endast nämna frågan om Sveriges ställning ibland de nordiska länderna, frågan om Östersjöns frihet och om Åland. Ur dessa synpunkter måste det fortfarande vara av nästan lika stor vikt för Sverige som under det egentliga världskriget att åtminstone i hudsak upprätthålla sitt militära försvar.

I statsverkspropositionen talas såsom nämnt om att de militära övningarna skulle väsentligt inskränkas för hela 1918 års klass och beträffande 1919 års klass för infanteriet. Infanteriet är emellertid icke blott härens störsä utan även dess viktigaste vapen. Det är på infanteriets marschduglighet och manöverförmåga som framgången i första hand beror under det rörliga fältkriget. Och övergår man till det nu så moderna ställningskriget, är det infanteriet, som har att bära den tyngsta bördan. Det är infanteriet, som skall hålla skyttegravarna, och det är även infanteriet, som utgör kärnan i stormtrupperna, om det gäller att gå fram till anfall.

Det är därför av största vikt och betydelse, att icke något försvagande eller någon desorganisation av infanteriet äger rum. Nu är det emellertid så, att det vid infanteriet måste råda ett visst förhållande mellan det fast anställda manskapets antal och värnplikts-

tjänstgöringens längd. År 1892, då försvarsfrågan, som nyss nämndes, ordnades vid en urtima riksdag, bestämdes övningstiden för infanteriets värnpliktiga till endast 90 dagar, men vid flertalet infanteriregementen bibehölls eller nyorganiserades också en stamtrupp av 1,000 man, beställningsmän och musikmanskap häri inberäknade. Vid 1901 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t en värnplikts'tjänstgöring av 365 dagar, och i sammanhang därmed att stamtruppen, om man bortser från beställningsmän och musikmanskap skulle minskas, till 152 underbefäl och endast 48 menige. Riksdagen nedsatte emellertid som bekant värnplikts'tjänstgöringen för infanteriet från 12 månader till 8 månader eller till 240 dagar. Men i sammanhang därmed medgav riksdagen Kungl. Maj:t att vid flertalet infanteriregementen öka antalet menige med 72 eller från 48 till 120. I propositionen till 1914 års senare riksdag angående försvarsväsendets stärkande upptogs värnplikts'tjänstgöringen för infanteriet på 10 dagar när till samma längd som i förslaget vid 1901 års riksdag. Samtidigt togs naturligtvis i övervägande, om icke de 72 så kallade kompromissvolontärerna skulle kunna strykas. Det visade sig emellertid att antalet meniga icke kunde minskas med 72 eller från 120 till 48 utan endast med 60 d. v. s. från 120 till 60, emedan sedan år 1901 vid varje infanteriregemente tillkommit ett kulsprutekompani och en signalavdelning.

Riksdagen har sålunda vid de föregående tillfällen, då försvarsfrågan förelegat till avgörande, erkänt, att det måste vara en viss relation mellan stamtruppens antal vid infanteriet och värnplikts'tjänstgöringens längd. Om det nu bara är fråga om att förkorta övningstiden för en eller eventuellt två årsklasser, så kan man på grund av sådana tillfälliga åtgärder icke göra någon väsentlig ändring i kadreerna. Men om i den särskilda försvarskommissionen det skulle anses rådligt att göra en väsentlig inskränkning i infanteriets utbildningstid för framtiden, så synes det mig, att det på grund av konsekvenserna av riksdagens beslut åren 1892, 1901 och 1914 måste tagas under allvarligt övervägande, om det icke i samband därmed är oundgängligen nödvändigt att öka infanteriets kadrer och samtidigt vidtaga sådana åtgärder, att det icke endast blir en styrka på papperet utan en fullt effektiv manskapsstyrka.

Herr Engberg: Herr talman! Herr Forssell på Stockholmsbänken riktade sig i inledningen av sitt yttrande mot mitt anförande, och hans anmärkning gick korteligen ut därpå, att det icke skulle lyckas för socialdemokratien att, såsom han uttryckte sig, göra sig urarva i dessa kristidskommissioner. Ja, det förvånar mig, att herr Forssell här ändå brukar sitt förstånd som brukade han det icke. Jag hade uttryckligen framhävt i mitt anförande, att socialdemokratien beredvilligt gått med på att skapa dessa kommissioner. Ty, såsom jag uttryckte det, det var ett slags konstgjord andning, som här måste åstadkommas därför att det privatkapitalistiska samhället kommit i en situation under krisens påfrestning, som gjorde detta

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

nödvändigt. Vad jag däremot bestämt framhöll var det, att vi gjort oss och vilja göra oss och komma att göra oss urarva i dessa kommissioner i *den* meningen, att de icke på något sätt kunna betraktas såsom uttryck för en socialistisk politik utan endast för en statskapitalistisk politik och därigenom såsom ett slags nödfallsplåster för tillfället för att söka bota det svåraste. Förhållandet har varit, att hela denna ransonering på grund av påfrestningen blivit en nödvändighet. Herr Forssell tycks också därvid ha ansett, att han kunde nämna ett vapen för sin ståndpunkt genom en hänvisning till vad jag yttrade om socialdemokratiens inflytande på utvecklandet av tanken på ett folkens förbund. Han gör då gällande, att efter- som jag tillmäter socialdemokratien ett så betydande inflytande, att den till och med där skulle kunna utöva en viss påverkan, då vore det väl naturligt, att jag kunde tilltro den så mycket inflytan- de, att den kunde göra dessa kommissioner till socialistiska kommis- sioner. Jag undrar, om icke herr Forssell vid närmare eftertanke skall finna, att han med denna bevisföring kräver ett intellektuellt offer av denna kammare, som är något för stort. Ty det är dock uppenbart, när man uttryckligen, som jag gjorde, betonar, att det finnes ingen möjlighet, att så länge som det privatkapitalistiska samhället består tänka sig en *socialistisk* ordning, det är uppenbart — säger jag — att det är en orimlighet att då komma och säga, att det skulle väl varit möjligt för oss, som kunna öva inflytande på idén om folkens förbund, att likvisst göra dessa kommissioner till socialistiska. Ja, lika gärna kan herr Forssell upprepa experimen- tet att som Münchhausen lyfta sig själv i håret. Detta om herr Forssell.

Det yttrades av herr Lübeck, att jag skulle ha jämnställt privat- kapitalismen med gulascheriet över huvud taget. Jag förstår icke, huru herr Lübeck kunnat avlyssna mitt anförande detta. Jag sade, att just inom det privatkapitalistiska samhället hade vi under den senaste tiden haft den företeelse, som jag benämnde gulascheri. Att då påstå, att jag skulle ha jämnställt det privatkapitalistiska sam- hället med gulascheri över huvud taget är en slutledningskonst av ungefär samma natur som den föregående av herr Forssell. Det är för resten att anmärka, att när herr Lübeck förebrädde mig, att jag sysslade med en teckning av den socialistiska framtidsstaten, så vederlägges ju detta av hans partivän, herr Räf, som förebrädde mig för att jag *icke* sysslade med den sidan av saken och ivrigt vädjade till mig att beskriva socialismens framtidsamhälle i allt, till och med de kök, som skulle finnas i detsamma.

Herr Magnusson i Skövde uttalade, att han ville icke vara med om riksdagens upplösning. Jag ber då att med anledning därav få fas'slå, att herr Magnusson i Skövde vill alltså icke, att de nya bestämmelserna för andra kammarens vidkommande skola praktise- ras förr än år 1924. Ja, jag förstår den stilla hjärteönskan, som ligger under det hela. Jag förstår mycket väl, att herr Magnusson vill söka denna sista räddningsplanka för den sjunkande högern,

men jag är lika övertygad att om den meningen torde herr Magnusson i Skövde bliva fullständigt ensam.

Men det finnes en annan sak, som jag icke kan underlåta att antyda i detta sammanhang. När herr Lindman var inne på sin kritik av kommissionsväsendet, så ställde han detta i samband med den allmänna oreda och trasslighet, som rådde i livsmedelsfrågan. Jag menar då, att det är kanske skäl att erinra, att herr Lindman var med om att omintetgöra ett handelsavtal år 1917 enligt vilket, efter vad jag erfarit från håll, som torde kunna betraktas som initierat, vi skulle tillförsäkrats 270,000 ton majs och foderkakor efter fritt val och 11,160 ton margarinråvara; detta skulle komma oss tillhanda 1917. Jag undrar, om det icke mot bakgrunden av ett sådant faktum också kan vara skäl att rikta en stilla erinran åt det håll, varifrån man nu för sin kritik hårdhäntast och våldsammast över de försök, som gjorts för att trots den brist, som skapats, dock hålla regleringen så mycket uppe, att den värsta nöden hållits fjärran.

Till sist en sak, och den gäller den vänstersocialistiska flygeln här i kammaren. Det har av herr Hage framhållits, att vänstersocialismen ger sin varmaste anslutning till tanken på ett folkens förbund. Jag skulle då vilja erinra, att det vänstersocialistiska partiets egen tidskrift »Zimmerwald» innehåller i sitt första nummer en artikel: »Nationernas samfund eller det socialistiska samhället», som inledes med följande anmärkning av tidskriftens redaktion:

»I Demain skriver vår bekante bulgariske partivän St. Mineff en utmärkt artikel över ovanstående ämne, vari han går skarpt tillrätta med den borgerligt pacifistiska illusionen 'nationernas förbund' och sätter emot denna illusion den enda lösningen: det socialistiska samhället.»

Ja, vi kunna ställa dessa uttalanden mot varandra och konstatera, att här går man på två motsatta linjer i den frågan. Men icke nog med denna, utan även i andra ha vi att inregistrera två linjer. Här hemma driver vänstersocialismen en direkt avväpningspolitik och riktar sig framför allt mot vårt parti, som icke vill vara med i alla vändningarna på en sådan politik. Men huru är det med bolsjevismens ställning till denna fråga? Ja, jag lånar ett uttalande ur samma tidskrift av en svensk bolsjevik, intagande en ganska framskjuten plats i vår egen vänstersocialistiska rörelse. Vad säger denne då? Jo, det heter här:

»Då bolschevikerna nu rustar sitt socialistiska Ryssland mot denna värld av fiender *men också i syfte att bispringa kämpande klassbröder i andra kartriken*, utför de alltså en klart socialistisk gärning.»

Jag undrar, om icke därmed är så klart som tänkas kan uttalat, att man bör blanda sig in i andra folks inre angelägenheter och att man naturligtvis icke skall avväpna. Det finns för resten en artikel av Lenin, som publicerats i ett av den vänstersocialistiska led-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen. ningens organ, däri det sagts, att avvärpningsstanken är, som han uttrycker det, den *småborgerliga* linjen i den internationella socialdemokratiens politik.

(Forts.)

Ja, inför sådana utslag måste man säga sig, att det är dock en ganska betänklig dubbelhet i den politik, som bedrivs i denna fråga, när man å ena sidan, i den mån man solilarite'tsförklarar sig med den ryska bolsjevismen, är *motståndare* till avvärpningsstanken men å andra sidan dock *propagerar* denna tanke.

Vi ha en annan parallell. Man är, när det gäller politiken här hemma, anhängare av den fulla demokrati och man har även krävt inkallande av en konstituant. Men där borta i münsterlandet skickar man hem med bajonetterna konstituanten och förklarar, att demokrati är en »föräldrad inrättning», som yttrandet av Trotski föll.

Jag har anfört detta endast för att för min del fastslå, att det är önskligt, att man från vänstersocialistiskt håll snart finge höra ett avgörande för eller mot bolsjevismens åskådning. Skall det vara en solidaritetsförklaring eller skall det icke vara det? Därpå hänger enligt min mening mycket, när det gäller att bedöma den politik, som här bedrivs. Så mycket vill jag för min del säga, att nu vore det i alla fall en ödets ironi, om man just inom münsterpartiet för den svenska vänstersocialismen i miliärfrågan bedriver en politik, som kommer att utmynna i den konsekvensen, att just detta parti, det bolsjevistiska, skall bliva den siste riddaren på skansen för det militaristiska system, som vi andra vilja gravlägga så snart som möjligt.

Herr Sävström: Herr talman, mina herrar! I det tal, varmed herr talmannen öppnade denna kammars förhandlingar värdjade han till samtliga ledamöter att söka i någon mån begränsa debatterna. Men dagens långvariga debatt inger icke några större förhoppningar i det avseendet. Det är så mycket egendomligare, att man kunnat hålla på så länge, när man för kort tid tillbaka vid urtima riksdagen hade tillfälle att på ett ingående sätt behandla åtskilliga av de spörsmål, som vi nu haft före här i dag. Nu skulle det ju kunna riktas den anmärkningen även till mig, att jag onödigtvis upptager tiden med ett anförande vid denna sena timma. Jag vill emellertid försvara mig så till vida, att mitt anförande kommer att bli mycket kort och kommer att ansluta sig till en punkt i den föreliggande statsverkspropositionen.

Den sak, som jag skulle vilja föra på tal är herr finansministerns förslag att genom frivillig beskattning få en inkomst till statsverket av omkring 20 milj. kr., som skulle uttagas genom spritaccis. Jag förstår mycket väl, att finansministern under dessa tider har mycket svårt att kunna få inkomster och utgifter att gå ihop, och att han sålunda får söka att se sig om på alla möjliga håll för att få de inkomster, som äro erforderliga. Men med den uppfattning, som vi nyk erhetsvänner ha, kunna vi dock icke vara med om att på detta sätt tillföra statsverket inkomster. Vi kunna icke göra det.

så mycket mindre som riksdagen förut har fattat ett beslut att frigöra sig från det ekonomiska beroendet av rusdryckshanteringen.

Om man nu inte vill vara med om denna beskattning, så uppställer sig naturligtvis den frågan: varifrån skola då dessa 20 miljoner kronor tagas? Det är naturligtvis icke gott att svara på den frågan. Herr Hansson i Stockholm har tidigare i afton sagt, att man på 4 och 5 huvudtitlarna har tänkt sig kunna göra vissa besparingar, och det är jag den förste att instämma uti. Det skulle ju kunna tänkas, att det även på andra områden vore möjligt att göra vissa besparingar. Men alldeles fränsett detta, så vill jag för min del säga, att när det nu är beräknat att från de mera förmögna här i landet taga denna beskattning genom att ge dem rätt att köpa lyxbrännvin, så förstå vi, att man utgått ifrån, att dessa människor skola ha råd att betala denna frivilliga beskattning. Men när penningarna finnas på det hållet, tycker jag, att man i varje fall skall kunna få uttaga en direkt skatt av dessa mera förmögna i samhället, när det är på det sättet, att staten behöver dessa 20 milj. kronor.

Riksdagens nykterhetsgrupp har varit samlad och dryftat den här frågan och enhälligt fattat beslut att icke vara med om, att denna skatt uttages. Nu har det förut i dag i första kammaren vädjats till herr finansministern och till regeringen i sin helhet att söka finna andra utvägar, varigenom man skulle kunna tänka sig att få in dessa miljoner. Och jag vill i denna kammare till herr finansministern och till regeringen framföra samma vädjan.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Den synpunkt, som den siste ärade talaren har framfört, hör naturligtvis till dem, om vilka det kan diskuteras åtskilligt. Om jag hade sett någon utväg att få 1919 års tilläggsstat att gå ihop utan att tillgripa den av herr Sävström kritiserade åtgärden, så skulle jag varit lika glad som den siste ärade talaren. Men saken ligger så, att jag har att täcka på 1919 års tilläggsstat ett belopp av omkring 286 milj. kr., och tillgängliga medel för dessa 286 milj. kr. har jag dels av 1918 års riksdag avsatta 57 milj. kronor, dels av 1918 års urtima riksdag beslutade ökad stämpelskattning som beräknas lämna 8 milj. kronor, dels statsverkets kassafond, som innehåller efter beräkning 228 milj. kronor. Av dessa 228 milj. kr. är nu uti 1919 års tilläggsstat disponerade 210 milj. kr., och då återstår icke mer än 18 milj. kr. i kassafonden. Under normala förhållanden anser man, att kassafonden behöver vara minst 60 milj. kronor, för att den skall kunna täcka de krav, som ställas på densamma. Nu är det så, att kostnaderna för tilläggsstaten äro egentligen icke sådana, som man kan pruta så mycket på, om jag frånräknar anslaget till krigstidstillägg och krigstidshjälp, så äro de flesta anslagsbeloppen redan förbrukade, när de anmälas i denna tilläggsstat. Det är felberäkningar på redan uppgjorda anslag, som måste anmälas till ersättning och nödiga medel måste anskaffas. såsom herrarna torde finna har så gott som hela kassafonden dispone-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rats, endast 18 miljoner beräknas vara kvar efter det grepp, som redan gjorts. Jag känner icke någon annan skattekälla, som kunde giva de beräknade 20 miljonerna redan under 1919 och därför nödgades jag tillgripa spritaccisen. Med hela vårt sätt att ordna ska teväsendet inflyta ju avsevärda belopp långt efter den tid de beräknas i budgeten. Jag har tillåtit mig att anföra några siffror uti den finansplan, som jag hoppas, att herrarna läst, och om ni icke hunnit läsa den ännu, så vill jag rekommendera den till synnerligen grundlig genomläsning. Där har jag gjort vissa försök att föra in statsregleringen på rätta banor. Det blev nämligen gjort ett betänkligt avseväg från vad man kallar en riktig regleringsprincip, när riksdagen beslöt upplaga krigskonjunkturskatten, och samtidigt inräknade densamma i budgeten ett år tidigare, än den verkligen inflöt i statsregleringen. Då räknade man blott med ett belopp av 9 miljoner kronor. Sedan har krigskonjunkturskatten blivit en avsevärd del av inkomsterna, så att den 1918 uppgick till omkring 300 milj. kronor. Det är påtagligt, att om man nödgas räkna in ett så avsevärt belopp i budgeten året innan det i verkligheten inflyter, kan det bliva synnerligen missvisande resultat.

Jag har låtit göra en uträkning, huru det verkligen skulle se ut, om till exempel i 1918 års stat icke inräknats den krigskonjunkturskatt, som man där räknat med men som först inflyter under 1919, och således icke kunnat disponeras för något statsändamål under 1918. Det visar sig då, att kassafonden i närvarande stund har en brist på 72 miljoner kronor i stället för ett beräknat överskott. Det är klart, att man under vikande konjunkturer måste räkna med och beakta denna företeelse.

Jag måste alltså räkna med dessa 20 miljoners *verklig* inkomst i statskassan för år 1919, såvida icke någon av herrarna kan söka reda på någon annan inkomstkälla. Vi måste ju också räkna med den svårighet, som ligger i att under löpande året få en skatt tillrättalagd så, att den kan beräknas inflyta. En av anledningarna till att denna skatt blivit vald, har varit att den kan tagas in under detta år, och just av den anledningen har jag sökt beflita mig om att i finansplanen framhålla, att jag räknar den som en rent tillfällig inkomst och är angelägen om att den skall ingå i rusdrycksmedelsfonden och sedan därifrån utgå till täckande av vissa sociala poster, som förekomma i 1919 års tilläggsstat.

Jag skall villigt erkänna, att här är en skattepost, som icke är vidare angenäm att rekommendera för riksdagen, men som en förklaring skall jag peka på en företeelse, som framträtt med synnerlig skärpa under de två senaste åren och särskilt under det allra sista året, och som jag icke kan fördölja.

Jag syftar på att människorna köpa varandras motböcker, och genom denna trafik införa en värdesättning på spriten, som ju är rentav häpnadsväckande. Här finnas personer, som kunna ge 50. 60 upp till 100 kronor för att få köpa en liter på en annans motbok, och det är klart som dagen, att när vi befinna oss i en sådan situation och å andra sidan se hur den s. k. husbehovsbränningen tager

allt mera oroväckande former, då får man lov att räkna med tingen sådana de äro och icke sticka huvudet i busken och säga att vad som måända rör sig i samhället, men som jag icke ser med mina egna ögon, det bryr jag mig icke om. Jag måste räkna med, att spritkonsumtionen tilltager på ett oroväckande sätt, och under sådana förhållanden kan jag icke finna det oegentligt, att man söker inleverera något av detta till statskassan och detta så mycket mera, då man ju avser att använda medlen för sociala ändamål. Detta är emellertid en sak, som vi kunna diskutera, och diskutera riktigt grundligt. Jag har icke trots mig kunna finna någon annan skatte-källa, varom sådant riksdagsbeslut skulle kunna fattas, a t man inom detta årets slut skulle få in en annan skatt, uppgående till detta belopp. Detta såsom några förklarande ord till att denna post kommit upp på tilläggsstaten.

Jag har hört, att herr Hage gjort en anmärkning mot den dementi, som jag släppte ut i pressen för några dagar sedan, och som innehöll, att regeringen till innevarande riksdag icke hade för avsikt att framlägga förslag om någon särskild förmögenhetsskatt. Detta tog herr Hage till utgångspunkt för att jag vore rädd om de personers förmögenhet, som en dylik skatt skulle komma att drabba. Jag vill då säga, att det är icke någon hjärtnupenhet om förmögenheten, som hindrat mig från att vid innevarande års riksdag lägga fram vare sig förmögenhetsskatt eller någon annan skatt, som träffar de bärkraftiga, men jag vill öppet erkänna, att saken ligger så till, att vi just i detta hänseende icke äro riktigt på det klara med var den verkliga förmögenheten är till finnandes, och jag har en gång förut här tillåtit mig säga, att vi trots herr Hages försäkringar om de lindriga skatterna här i landet jämfört med andra länder, dock äro inne på en beskattning, som har sträckt sig ganska långt. Förutom de stegrade statsskatterna råder en avgjord stegring av de kommunala skatterna, och det är uppenbart, att man under sådana förhållanden måste vid'aga vissa förberedande utredningar och undersökningar, innan man pålägger nya eller skärper redan utgående skatter på ett sådant sätt, att man därigenom helt enkelt förkväver näringslivet. Det är därför, som jag vill ha någorlunda klart för mig, hur en skatt skall verka, innan jag kastar fram skatteprojektet i riksdagen.

Anledningen till att jag skickade ut detta meddelande till pressen var, att det hade kommit till min kännedom, att folk av rädsla för den kommande förmögenhetsskatten realiserade sina tillgångar och placerade dem så, att de icke skulle träffas av en eventuell dylik skatt. Sådana åtgärder kunna ju icke anses vara gagneliga för samhället, och när en dylik skatt icke var avsedd att läggas fram, ansåg jag det vara min plikt och skyldighet att tala om, att jag icke hade för avsikt att komma med flera skatter än som blivit angivna i finansplanen. Om riksdagen anser det lämpligt att fatta något beslut, varigenom finansplanen ändras, så uppkommer ju ett annat förhållande, men det blir en sak, som varken jag eller någon annan ledamot av regeringen kan rå för.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Löfgren har under debatten här gjort en anmärkning mot regeringen för dess sätt att finansiera de olika kommissionerna. Jag vill erinra om, att detta ärende var föremål för 1918 års riksdagsprövning. Det förslag till ordnande av kristidskommissionernas kredit, som då förelåg, blev ju underställt riksdagens prövning, och regeringen har icke i detta fall fattat något som helst beslut, ty regeringen äger ju strängt taget icke rätt att företaga någon upplåning, det är riksgäldskontoret, som efter av riksdagen givet direktiv skall upptaga ett dylikt lån.

Om herrarna vilja läsa jordbruksutskottets utlåtande nr 136 för 1918 års riksdag, så skola herrarna finna, att detta ärende då var föremål för riksdagens omprövning, utan att varken herr Löfgren eller någon annan här i kammaren hade ringaste anmärkning att göra mot det sätt, varpå dessa kredittransaktioner ordnades. Anledningen till beslutet torde vara herrarna bekant. Det hade förts en synnerligen kraftig agitation från vissa herrar nationalekonomer, vilka erhöillo understöd av en rad bankmän, denna agitation gick ut på, att bevisa att kommissionernas finansiering direkt från riksbanken på sätt riksdagen tidigare beslutat, vore ägnad att obehövt sänka penningvärdet och sätta en större sedelmassa i omlopp än som verkligen var erforderlig. Vidare betonades, att om finansieringen av kommissionerna utbreddes på samtliga landets bankinrättningar, så skulle dessas skyldighet att anskaffa rörelsekapital till kommissionerna ha en viss inverkan på deras kreditgivning till övriga företag, varigenom man skulle åstadkomma en viss besparing av tillgängliga medel.

Jag vågar tro att åtminstone i början av denna finansiering brukades omkring 75 miljoner av i bankerna uppsamlade medel utan att de återbelånades i riksbanken. Huruvida detta sedermera kunnat hållas, därom kan jag icke yttra mig, men någon betydelse för minskning i sedelstocken kan det möjligtvis ha haft även under den senaste tiden. För min del trodde jag icke mycket på den ifrågasatta minskningen av sedelstocken, men ansåg det vara min skyldighet att föreslå riksdagen den nu tillämpade anordningen, när både riksgäldskontorets och riksbankens ledningar förklarade, att det yppade sig svårigheter för riksgäldskontoret att i nödig utsträckning belåna skattkammарväxlar.

Herr Nylander anförde klagomål mot finansdepartementet för det sätt varpå Stockholms frihamnsfråga rent expeditionellt hade handlagts inom departementet. Han undantog visserligen mig personligen från att ha något ansvar i skötseln av detta, men jag vill icke undandraga mig det ansvar som kan falla på mig för skötseln av denna fråga. Jag anser att den blivit skött korrekt från departementets sida, och är något fel härutinnan begånget, så är det större anledning att söka hos Stockholms frihamnsstyrelse än hos departementet. Det kansliråd, som har skött detta ärende, har för några dagar sedan i pressen lämnat en redogörelse för gången av ärendets behandling, vilken föranletts av att man från Stockholms frihamnsnämnd eller annat intresserat håll velat använda pressen för att få säga, att

här hade vitala intressen förfarits genom försummelse. Kanslirådet Köhlers berättelse är helt kort. Jag vill därur anföra följande:

»Av tillgängliga diarieutdrag framgår det, att koncessionsbegäran inkom till departementet i oktober 1917 och samma månad remitterades till kommerskollegium och generaltullstyrelsen för gemensamt yttrande. Därifrån återkom det i mars året därpå och blev då omedelbart för utredning rörande någon oklar äganderättsfråga remitterat till järnvägs- samt väg- och vattenbyggnadsstyrelserna med anmodan om gemensamt, skyndsamt yttrande. Därifrån återkom det emellertid ej förrän i augusti och blev då under den påföljande månaden återsänt till frihamnsnämnden för påminnelser. Sedan dessa inkommit, befanns det dock att handlingarna ännu i mycket viktiga avseenden voro ofullständiga; sålunda saknades, vad som författningsenligt måste finnas, bevis angående rätt att förfoga över det avsedda området, plan beträffande vattenområdets avspärrning samt förslag till hamntaxa för frihamnen.»

Det är uppenbart, att även om man är aldrig så intresserad av att ärendet skall bli expedierat, så måste dock myndigheterna hålla på, att vare sig det är Stockholms stad eller annan samfällighet som påkallar en åtgärd, så måste de handlingar varpå beslutet skall grundas vara klara. Jag vill erinra om — det är en sak som man söker göra till en bagatell — att området för en frihamn måste vara inhägnat. Men i det område, som Stockholms frihamnsstyrelse anhöll att få inhägna, ingick en avsevärd jordbit, som tillhörde statens järnvägar, och detta kan man naturligtvis icke utan vidare inhägna till frihamn, så länge järnvägen har disposition till detsamma för sina ändamål.

Vidare hade man tänkt sig att ordna frihamnen på det sättet, att man till en början skulle bygga en kaj och sedan skulle sjön vara fullständigt öppen vid kajen. Det är dock klart, att för att en frihamn skall kunna fylla sitt ändamål måste den vara avstängd även från sjön åtminstone så, att nödig bevakning kan anordnas över den öppna delen av sjön. Jag är livligt intresserad av att detta ärende fortast möjligt skall kunna klaras, och lika litet som vi förut i departementet vidtagit någon åtgärd för att förhindra detta ärendes snara behandling, lika litet skola vi göra det i fortsättningen. Jag är fullt ense med herr Nylander om, att denna anordning är en viktig länk i våra strävanden att uppehålla konkurrensen med andra nationer, och att densamma utförande därför bör påskyndas. Om jag i det fallet skulle säga ett par ord, så skulle det vara, att det är något sent, då nu Stockholms frihamnsstyrelse börjar få bråttom, då den först år 1918 är färdig med att tycka att det går för långsamt, när faktiskt det grannland, som de anföra som exempel på att vi blivit handikapade, för många, många år sen uppbyggt sin frihamn.

Herr Winkler: Herr talman, mina herrar! Då jag för ungefär 10 timmar sedan begärde ordet, hade även jag tänkt ägna någon tid och några ord åt kommissionerna, och vid detta tillfälle hade jag särskilt ämnat uppehålla mig vid handels- och industrikommissionerna.

*Vid remiss av
statsverke-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Nu har det talats så mycket om kommissionerna, att jag icke vill upptaga kammarens tid vid denna sena timme med att yttra mig vidare om dem utan ber endast få instämma i vad som här redan blivit sagt i fråga om avveckling snarast möjligt av samtliga kommissioner.

En annan fråga som jag velat litet beröra och som icke förut varit på tal, gäller krigskonjunkturskatteförordningen.

Av den till riksdagen avlämnade 1919 års statsverksproposition finner man, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet föreslår bibehållande av samma inkomst- och förmögenhetsskatt som för år 1918, vilken jämväl skulle inkludera 1918 års tilläggsskatt. Härtill skulle liksom under fjolåret utgå en extra inkomst- och förmögenhetsskatt. Men icke nog härmed, herr statsrådet förutsätter även bibehållandet av krigskonjunkturskatten för år 1920, d. v. s. för den merinkomst utöver förtjänsten år 1913—1914, som varje skattebetalare har, och som han icke kan styrka ej härleder sig av någon anledning förorsakad av krigskonjunkturförhållanden. Ingen skatt har enligt min förmening vid dess tillkomst varit mer berättigad än krigskonjunkturskatten, men lika berättigad som skatten var vid det tillfälle, då den år 1915 beslöts, lika oberättigad är denna skatt för närvarande. Skatteförordningens § 1 innehåller, att en extra skatt skall utgå för den ökade inkomst, som uppkommer genom det av nuvarande krigstillstånd framkallade läget, och det har följaktligen aldrig varit avsikten med denna skatt, att den skulle drabba all merinkomst, vilket emellertid, i stort sett, har blivit förhållandet.

Som var och en vet, erhåller den beskattade ett meddelande från Konungens befallningshavande om det krigskonjunkturskattebelopp, för vilket han kommer att debiteras, och är detta uppgjort med ledning av avlämnad självdeklaration och innefattar all merinkomst. Om den skattskyldige förmenar, att den tor honom uträknade merinkomsten i sin helhet eller del därav icke har sin grund i det genom krigstillståndet framkallade läget, har han att till Konungens befallningshavande inlämna en till krigskonjunkturskattenämnden ställd erinran mot taxeringsförslaget. Säkerligen har det varit Kungl. Maj:ts såväl som riksdagens ursprungliga mening, att krigskonjunkturskatt icke skulle betalas för annat än uppenbara krigskonjunkturvinst och med denna skattlagstiftning aldrig avsetts, att varje person, firma och bolag, som genom bedrivande av sin tidigare verksamhet genom ökad försäljning, gjorda besparingar i omkostnader, fördelaktiga, å gynnsam tid gjorda inköp eller försäljningar m. fl. anledningar kunde skaffa sig en större inkomst, härå skulle hava att erlägga krigskonjunkturskatt, utan den ämna var enligt min förmening mera avsedd att drabba förtjänst å en genom krigsläget åstadkommen möjlighet till export, genom till högre priser verkställda försäljningar av sedan krigsläget inkomna varor, och framförallt var skatten avsedd att drabba de många jobbare inom olika branscher, vilka tillkommo i början av det stora världskriget och som i icke ringa grad befattade sig med inköp och försäljning

av varor, med vilka de ej tidigare handlat; många av dem hade dittills icke ens befattat sig med någon handelsverksamhet

*Vid remiss
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Krigskonjunkturvinsterna hava emellertid sedan lång tid tillbaka upphört och de affärgrenar torde vara få om ens några, som haft några egentliga krigskonjunkturvinster under senare delen av år 1917 och under år 1918.

Ifrågavarande krigskonjunkturskatt, som tillkom av anledning, som jag här ovan relaterat, avsåg endast att räkka under jämförelsevis kort tid, — den fastställdes nämligen på en gång för 1915 och 1916, — men i stället för att avveckla krigskonjunkturskatteförordningen och så småningom överflytta de genom denna förordning till statskassan inflytande stora penningssummorna på de vanliga statskatterna eller ock genom någon annan särskild tilläggs-skatt, som mera rättvist på alla bärkraftiga skuldror lade de extra penningtillskott, som voro oundgängligen nödvändiga för att vi skulle klara oss över kristiden, har man fortsatt med att begagna krigskonjunkturskatten såsom vår förnämsta inkomstkälla och icke nog därmed, man har år från år höjt skatteprocenten. Från att år 1915 hava fastställts till maximum 18 % höjdes den vid 1916 års riksdag till 25 %, vid 1917 års riksdag till 32 % för att vid 1918 års riksdag höjas till 40 %. för att nu icke tala om finansministerns förslag till 1919 års riksdag att höja skatteprocenten till 50 %. Jag undrar överhuvudtaget, om det stora flertalet av riksdagens ledamöter satt sig riktigt in i, hur denna krigskonjunkturskatt verkar. Det är en tilläggsskatt, som förutom alla andra för närvarande högt uppdrivna kronoskatter tillkommer å överhuvudtaget all merinkomst utöver Kr. 8,000: — av medeltalet av 1913 och 1914 års vinster och gäller även för alla sedan år 1914 startade nya affärer och industriella anläggningar.

Enligt min mening är det den mest orimliga beskattning, som någonsin i vårt land förekommit, ty givetvis måste en så anseelig extra beskattning på ett mycket ödesdigert sätt tillbakahålla all företagsamhet. Det kan icke ligga i någons intresse att med de exceptionellt stora risker som äro förenade med all affärsverksamhet och industriell drift, spänna varje nerv och använda varje möjlighet för en affärs eller industris upparbetande och framdrivande, då företagaren vet, att i händelse förlust uppstår, får han vara beredd ensam bära denna, under det att om vinst uppstår, han får betala största delen därav i skatt till staten. I ännu högre grad gäller detta med avseende på nya affärsföretag och industrier, ty som bekant måste dessa betala krigskonjunkturskatt på hela förtjänsten med undantag av en obetydlig del av den uppkomna vinsten, vilken av krigskonjunktur kattenämnderna medgives såsom ränta å det inbetalda aktiekapitalet.

Jag har intresserat mig för att låta verkställa undersökningar över skatternas förhållande till inkomsterna i en del affärsföretag och industriella anläggningar, vari jag är intresserad, och kommit till det häpnadsväckande resultatet, att i ett av de industriella företagen den sammanlagda kommunal-, krono- och krigskonjunkturskatten för

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

1917 års vinst uppgår till 73,91 % under det att motsvarande skatter år 1916 uppgingo till 44,71 och 1915 till 31,95 %. I ett annat industriellt bolag uppgår den sammanlagda skatten till 57,62 % för år 1917 mot 31,1 % år 1916 och i ett tredje industribolag till 60,27 % mot 31,48 år 1916. I ett av affärsföretagen, vari jag är intresserad, uppgå skatterna för år 1917 till 74,7 % mot 43,2 % år 1916 och 28,3 % år 1915 och i en liknande handelsfirma uppgå de sammanlagda skatterna för år 1917 till 75,11 % mot 41,15 % år 1916 och 30,75 % år 1915. I samtliga av mig angivna exempel utgör krigskonjunkturskatten ensamt ungefär hälften av hela skattebeloppet.

För undvikande av varje missförstånd vill jag anmärka, att skatterna procentuellt äro uträknade å den vinst, som enligt boksluten ställts till respektive bolagsstämmors förfogande, och att däri även inräknats den beräknade kronoskatten å den utdelning, som från respektive bolag till aktieägarna utdelats.

Om skatteprocenten uträknas i enlighet med till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerad inkomst, d. v. s. med tillägg av de under året erlagda kronoskatterna, blir skatteprocenten givetvis något mindre d. v. s. för att hålla mig till sist angivna affärsföretag 65 % i stället för 75,11 % och om i skattebeloppet endast medtages bolagets egen skatt och icke den beräknade kronoskatten å den till aktieägarna gjorda utdelningen 52,31 %.

Ur bokföringssynpunkt kan man tvista om, vilket uträkningssätt, som är riktigast, men för min del anser jag, att skatteprocenten bör uträknas å den verkliga vinsten och icke å ett vinstbelopp, vartill lagts under det gångna året utbetalda kronoskatter, ty någon större vinst finnes icke till bolagets förfogande. Om något i beskattningshänseende är oriktigt, torde det framför allt vara, att icke kronoskatterna få under det år, varunder desamma utbetalas, bokföras såsom en omkostnad i enlighet med vad förhållandet är med kommunal-skatterna.

Många äro de industrier och handelsföretag, som på grund av de jämförelsevis goda vinster, som uppnåddes under år 1915 och 1916, även sedan de krigskonjunkturskatter jämte övriga stats- och kommunalskatter, som då förekommo, frändragits, glädde sig åt den konsolidering, som respektive företag då syntes hava uppnått, och som med förhoppning om en rimlig skattepolitik även för framtiden utnyttjade intjänat kapital för utvidgningar och modernisering av sina företag. Men föga anade de då, att skatterna för år 1918 skulle komma att mer än fördubblas mot år 1916, för att nu icke tala om skatteprocenten före kristiden, vilken sammanlagt icke översteg 12 till 15 %.

Många äro de företag, som redan nu, då skatterna för 1917 års vinst skola betalas, stå inför ekonomiska svårigheter, ty få om ens några företag hava reserverat största delen av sitt år 1916 och 1917 intjänade kapital för skatteändamål, då man, jag upprepar det, omöjligt kunde tänka sig, att skatterna skulle komma att uppdrivas till så abnormt förhållande till vinsten, som de faktiskt hava blivit. Härtill kommer den allmänna nedgången i konjunkturerna, minskade beställningar och minskad försäljning både för konsumtion inom landet och

för export framförallt av halv- och helfabrikat. Detta gör, att mycket få affärsföretag och industriella anläggningar under år 1918 kunna uppnå nämnvärt vinstresultat, och med all sannolikhet kommer det att bli ännu sämre under år 1919. Den ytterligare stegrade dyrtiden, som betydligt inverkar på varje affärsföretags driftkostnader, och de högt uppdrivna arbetslönerna försämra ställningen ytterligare, och på företagsamheten och tron på framtiden inverkar säkerligen icke mindre menligt de väntade lagförslagen om arbetstidens inskränkning samt övriga lagstiftningsåtgärder, utmynnande i ytterligare åtgöranden för att komma åt kapitalbildningen och de större inkomsttagarnas förtjänster samt från tidigare år sparade kapital. Det ena med det andra gör, att företagsamheten inom landet håller sig tillbaka, förtroendet för framtiden, framför allt den närmast liggande, är borta, och ingen vill längre vara med om bildandet av nya affärsföretag eller industrier.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Säkerligen komma många affärer och industrier att under innevarande år på grund av ekonomiska svårigheter inställa sin verksamhet och i mycket hög grad kommer det att ske på grund av bristande förmåga att inbetala å företagen debiterad krigskonjunkturskatt. Icke heller kommer det att föreligga något intresse för industriidkare och köpmän att övertaga sammanstörtande affärer och fabriker i och för eventuell rekonstruktion, ty var och en vet, att om företaget misslyckas, får han vara beredd själv taga förlusten. Om däremot företaget skulle lyckas kämpa sig igenom och medföra vinst, kommer största delen därav att åtgå till skatter.

Om vår regering och landets lagstiftande församling icke börja en annan, för våra näringar mera förstående politik än den, som för närvarande föres, så kommer detta att på ett fruktansvärt sätt hämma sig.

Då riksdagens ledamöter om ett år åter samlas, skola de få sanna min i dag uttalade åsikt, att en mycket stor del av de för år 1918 debiterade krigskonjunkturskatterna aldrig komma att inflyta och att ett mycket stort antal affärer och fabriker komma att av ekonomiska svårigheter inställa sin drift i saknad av tillräckliga ekonomiska resurser för betalande av krigskonjunkturskatten samt för affärens och verksamhetens fortsättande.

Det bör även tagas i betraktande, att penningvärdets fall nödvändiggör ett större kapitalbehov icke allenast för av staten drivna verk, vilket nogsam t framgår av de kungl. propositionerna, utan alldeles detsamma är förhållandet med de privata företagen. För drift av affärer och industrier endast i samma omfattning som före kriget fordras i våra dagar för inköp av nya lager, kreditgivning och andra utlägg två å tre gånger det kapital, som var behövt före kristidens inträde, och då staten genom skattepålager avtvingar företagen största delen av deras under krisåren intjänta penningar, är det självklart, att brist på kapital uppstår. Detta är så mycket mera betänkligt, som alla möjligheter för erhållande av behövt ökning av driftkapital äro stängda dels på grund av verklig brist på kapital och dels på grund av bristande förtroende för den tid vi gå till mötes.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Söderhielm: Herr talman, mina herrar! Jag skall vid denna sena timme icke länge taga kammarens tid i anspråk, men jag anser det vara av en viss betydelse att komplettera en del av anförandena under dagens debatt genom att med några ord skissera bakgrunden till den scen, i vars förgrund våra avrustningssträvare befinna sig.

Herr Branting yttrade vid urtiman, att vi stå inför en ny tid, och det torde vara i ljuset eller snarare i skuggan av den tiden, som man kräver, att det omedelbart bör vidtagas åtgärder för att rasera vårt försvar. Det kan då icke sakna sitt intresse att kasta en hastig rundblick i världen för att se, om det finns stöd för denna optimism och i vad mån de militärpolitiska åtgärderna där ute kunna ge ett berättigande åt densamma. Jag vill först förutskicka den anmärkningen, att de uppgifter man har utifrån naturligtvis äro ganska ovissa och ofullständiga, så att det endast kan bli ett framplockande av en eller annan detalj och icke någon fullständig bild jag kan prestera.

Gå vi först till den anglo-saxiska världen, finner man, att såväl England som Amerika äro i färd med att utbygga och organisera ett omfattande flottprogram på lång sikt för en avlägsen framtid. Vad arméerna beträffar vet man icke, hur det kan komma att ställa sig i Amerika, men däremot vet man, att det i England nedlägges ett energiskt arbete på att genom värvning förmå de värnpliktiga, som annars skulle vända hem, att taga anställning i den stående engelska armén för att bringa upp denna till tillräcklig styrka att möta fredsinbrottet. För att få en uppfattning om vad Amerika kan föra i skölden bör man icke glömma den gamla antagonismen mellan Amerika och Japan, ej heller det sakförhållandet, att Japan just i dessa dagar håller på att skaffa sig en ny härordning, avsedd att tillföra landet en högst väsentlig utökning av dess armé, naturligtvis i det mycket klara syftet att trygga dess stormaktsställning i yttersta Asien. Komma vi så till romanerna, har redan herr Lindman framhållit den osäkerhet, som gör sig gällande vid bedömandet av läget i Frankrike. Men den, som känner franskt känsloliv, har bra svårt att tro, att någon i det landet skulle våga tala om att avskaffa den ärorika armé, som givit landet revanche för nederlaget sådant, att detta land just nu synes bereda ett nytt krig med sin motvikten till bundsförvanternas starka stridskrafter till sjöss. Gå vi till Spanien, finna vi, att man där under det gångna året beslutat införa en ny härordning, som syftar till ingenting mindre än att fördubbla antalet större enheter inom armén. Ifråga om Italien är läget sådant, att detta land just nu synes bereda ett mytt krig med sin juco-slaviske granne. Vad slaverna angår ha vi hört, hurudana förhållandena äro i Ryssland. Där pågår ett energiskt organisationsarbete med utrikespolitiska mål, som sannerligen icke lämna något övrigt att önska vare sig i utsträckning eller aggressivitet. Vad de forna ryska provinserna, randstaterna, beträffar är det svårt att säga något om dem, men så mycket kunna vi vara ense om, som att fredsängeln synes få svårt att trivas där under de närmaste åren. Kom-

ma vi till Finland, vars militärpolitik på grund av landets läge aldrig — jag betonar det — kan undgå att utöva inflytande på vår egen, så är det allmänt känt, att man där håller på med ett omfattande militärt organisationsarbete, som går ut på 1 1/2 års värnpliktstjänst och en kader, som helt säkert kommer att bli fullt effektiv. Det återstår så germanerna. Ja, mina herrar, det är nog icke en tillfällighet, att germanerna tyckas vara de enda, som egentligen tagit talet om rättsfreden och de fullständigt ändrade förhållandena på det militära området på fullt allvar. Det är skada, att den hos germanerna inneboende idealiteten så eftertryckligt visat sina risker. Det stora grannlandet i söder har fått böta för sin idealistiska tro på, att en rättsordning skulle kunna åstadkommas, så snart de militära vapnen kastades. Insikten om huru djupt man misstagit sig synes redan arbeta sig fram hos den tyska nationen och det vore förvånande, om vad därav följde skulle kunna befördra den eviga fredens ingång.

Så te sig de verkliga utsiktterna på den militärpolitiska himmeln. Det är under sådana förhållanden icke underligt, att man i detta nu slutat med att peka på utlandet som mönster för våra åtgärder. Det är vanskligt att profetera, men för min del står jag på samma sida som herr Lübeck. Jag tror förr på en mansålder av krig, visserligen icke världskrig — man torde akta sig härför — men isolerade, än här än där, än jag tror på någon fredsaera. Det rosenröda skimmer, vari en stor del av kammarens ledamöter motsett den tid, som kommer efter fredslutet, det skimret kommer mycket snart att förblekna inför trycket av de oemotståndliga händelsernas gång och realiteternas tvång. Det synes då, herr talman, som om de vilka ge lösenord åt de massor, som i framtiden komma att bära ansvaret för Sveriges trygghet, gjorde bättre i att i tid förbereda dem på de vanskligheter, som möta, och de besvikelser, som måhända komma, än att framhärda uti att underhålla illusioner, som med största sannolikhet komma att svikas.

Herr Lithander: Herr talman! Studerar man statsverkspropositionen, finner man det anmärkningsvärt, att de beräknade siffrorna över inkomsterna icke närmare än som skett ansluta sig till de verkliga. Man måste räkna med, att differenser skola finnas, men när de äro så stora, att de, såsom framgår av sid. 5 för det senaste bokslutet rent av uppgå till större belopp än hela den fastställda riksstaten, måste man säga, att detta är någonting, som icke är så, som det bör vara.

Söker man efter anledningen till dessa stora skillnader, så finner man på sid. 3 i tabellerna bland annat det, att krigskonjunkturskatten, som för 1916 beräknades till 9 miljoner, gav 85 miljoner, och att den för 1917 beräknades till 20 miljoner, medan den gav 251 milj. kronor. Herr Winkler har redan berört denna fråga, och jag vill endast tillägga, att jag satt i bevillningsutskottet, när den behandlades där, och att man då utgick från att denna skatt skulle träffa rena krigsvinster, men man har i tillämpningen enligt mitt förmenande gått vida utöver den ram, som utstakades i regeringens för-

Vid remiss av
statensverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

slag och även riksdagens beslut, och det måste givetvis också föreligga icke så obetydliga avvikelser från de fastställda bestämmelserna, när man kunnat komma till sådana differenser som från 9 till 85 och från 20 till 251 milj. kronor. Även om näringslivet under dessa tider på olika områden visat uppsving, vill jag uttala den meningen, att det enbart vore en åtgärd av rättvisa, ifall finansministern återförde denna skatt till vad den ursprungligen avsetts vara, och om man följde de bestämmelser, vilka på sin tid voro normerande för skattesatserna. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att man, vid bedömandet av vad som skall beskattas, icke i ringaste mån tagit hänsyn till det fullt naturliga och normala förhållandet att i varje företag utvecklingskurvan bör gå uppåt, utan allt har tagits som krigsvinst, och skatten har på detta sätt kunnat, som vi nyss hörde, gå upp ända till 75 %. För min del hade jag trott, att den stannat vid 65 %, och redan det är ju anmärkningsvärt mycket. Detta är sålunda en sak, som borde redan under innevarande år rättas och bringas till bättre överensstämmelse med det verkliga beslutet.

På sid. 7 står, att man bör räkna med vikande konjunkturer för 1920. Så mycket viktigare är det då, att näringslivet får rörelsefrihet, ty inför en sådan beskattning, som det här är fråga om, och med de restriktioner, som nu binda handlingsfriheten, torde ett blivande års budget få det svårt att uttaga de skattebelopp, som riksdagen kräver.

På samma sida står en annan sak, som jag också fäst mig vid, nämligen att statsregleringen för 1917 medfört ett överskott av 261 milj. kronor utöver vad man beräknat. Då anser regeringen det vara en lämplig tidpunkt för att göra indragningar på fjärde och femte huvudtitlarna. Det står i skarp kontrast mot de strävanden, som i forna tider här i landet gjorde sig gällande, när man under nöd och penningknapphet ansträngde sig för att värna om rikets självständighet. Här sitta vi ett år med ett makalöst överskott, och det året väljes för att göra inskränkningar i försvaret i den tid, som vi nu genomleva! Det måste uttalas ett skarpt och bestämt ogillande av en sådan åtgärd.

På samma sida står det beträffande de inkomster, som ökats, att tobaksskatten givit mera än man beräknat. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att införandet av monopolet motiverades bland annat därmed, att allmänheten icke skulle uppskörtas, utan att den skulle få billiga varor. Men i stället har det gått såsom det alltid går, när konkurrens saknas: allmänheten har fått dyra och dåliga varor.

Vidare står det, att sockerskatten givit hälften av vad som beräknats. Det beror, som vi alla veta, på en oklok politik.

Vad som är rätt anmärkningsvärt är, att det under nuvarande förhållanden skall behöva tillkännagivas, att statens domäner gå med mindre gott resultat — i en tid då det råder rekordpris på virke och skogsprodukter över huvud ha sådant värde, som de ha.

Man finner också, att statens järnvägar trots oerhört ökade poster på inkomstsidan ha att uppvisa en direkt förlust på 30 milj. kronor. Det är i alla fall anmärkningsvärt att detta ägt rum, när enskilda ba-

nor med samtidigt bestämda taxor gå med goda resultat. Och ändå framställes krav på att statens järnvägar skulle i sig absorbera även enskilda. Jag tror icke, att det vore lyckligt och riktigt att taga ett sådant steg. Över huvud bör staten icke befatta sig med affärer, ty med avseende på det ekonomiska resultatet ha statens affärsdrivande verk alltid svårare att klara sig än enskilda. Man bör därför vara ytterligt betänksam mot att gå vidare på den vägen. Låt oss se till, att man sköter på bästa vis det, som staten redan äger, men icke bör man avkoppla enskild drift, som lönar sig, för att överföra den till någonting, som redan nu icke bär sig. Man har haft svårigheter, det erkännes villigt, och det är svårt att avgöra med absolut säkerhet var felet ligger men något fel i systemet torde det i alla fall vara.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

En sak som jag också funnit rätt anmärkningsvärd, är att en fråga, som förut varit så dominerande inom riksdagen och alldeles särskilt inom denna kammare, nämligen nykerhetsfrågan, i ett avseende borde hava berörts, men blivit alldeles utesluten. Förhållandet är nämligen det, att det under sistförflutna år ägt rum en monopolisering, varom vi icke hört ett enda ord från regeringshåll. Hela den fria partihandeln har på detta sätt blivit försatt ur funktion, utan att riksdagen tillfrågats, och utan att den vetat om det. Enligt mitt förmenande är detta i uppenbar strid mot förordningen nr 340 av den 14 juni 1917, där fri näringsutövning förbehålles partihandeln enligt §§ 10, 13, 14 och 98. Det riksdagsbeslut, som låg till grund för denna förordning, föregicks av nykerhetskommitténs utredning, och häri säga de sakkunniga rörande partihandelns utövare, att de äro väl skickade att efter minuthandelns avveckling ägna sig åt denna gren av en under decenniens mognade erarenhet omhändertävd verksamhet.

Monopoliseringen har emellertid skett genom den press, som pris- och inköpsnämnden jämte kontrollstyrelsen med stöd av spritcentralen kunnat utöva på näringsidkarna, och varigenom skapats ett tvångsläge, dess bättre enastående i vårt land och okänt för övrigt, sedan näringsfrihetsförordningen infördes. Vederbörande ha med utnyttjande av varje möjlighet kunnat bringa sina planer till fullbordan, och de firmor, som varit utsatta för deras påtryckning, ha inför den ovissa framtiden, och när myndigheterna tagit saken om hand på detta sätt, av omsorg om sin personal till slut fallit till föga. Men för mig har detta stått som ett bestämt bevis för, att det på detta område har rätt en rättslöshet som på intet annat inom svenskt näringsliv. Ock jag kan icke neka till, att den saken måst uppröra var och en, som hyser den uppfattningen, att lagar och förordningar äro till för att efter sin ordalydelse och anda följas, och att myndigheterna skola stå som stöd för dessa lagar och förordningar, och att icke ett motsatt förhållande skall vara rådande. Det har icke saknats varnande röster i detta fall. Jag vill erinra om, att det var just för att få ersättning för de indragna detaljhandelsrättigheterna, som partihandeln skulle få utövas. Nu har detta kringgåts, och man har tvingat till försäljning. För närvarande existerar i detta land faktiskt ett rus-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

drycksmonopol icke blott utan stöd av riksdagens beslut utan i strid mot vad riksdagen föreskrivit skola gälla. Hur går det i detta fall, mina herrar, med riksdagens värdighet, hur har man här vakat över och sett till, att riksdagens beslut skall följas till punkt och pricka? All makt ligger i några få personers händer, stödda av den tillämpning, som man givit lagen i strid mot vad som varit riksdagens mening med det hela. Jag skulle vilja fråga, om det är med herr finansministerns vetskap och vilja, som det skett. Om så icke är förhållandet, vill jag vädja till herr statsrådet att skrida in och ändra förhållandena, så att de komma i överensstämmelse med de beslut, som riksdagen tillföre fattat. Jag vill mana till att man giver partihandelsrättigheter åt enskilda svenska medborgare, såsom lagen föreskriver, och att man ser till att icke agenter berövas sina utkomst-möjligheter, att man vidare ser till att den svenska allmänheten icke exploateras av ett monopol. Jag vill erinra om att början till godtyckliga åtgärder redan är gjord såtillvida att detta monopol har föreskrivit, att de inköp, som enskilda svenska medborgare hava gjort i utlandet av viner, påläggas av detta monopol ett godtyckligt tillägg av 20 procent. Jag vill fråga: var finns ett stöd för den åtgärden? Vem har föreskrivit denna extra beskattning? På vilken lagparagraf grundar sig en sådan åtgärd, som svenska medborgare nu måste finna sig i utan att kunna med lagens hjälp komma därifrån, försä-vitt icke herr statsrådet hjälper oss till att få riksdagens vilja respekterad? Jag skulle vilja fråga, vem som beslutat den beskattning, vilket bevillningsutskott och vilken andra kammare som bestämt där-över. Vem förfogar över denna påtvungna tribut, som utkräves? Man kan verkligen fråga sig, om rätten redan är på avskrivning i vårt land. Man kan verkligen fråga sig, hur detta överensstämmer med våra utländska traktater. Det vore efter min mening icke något önskvärt läge att komma uti, att skyldigheten att efterleva dessa trak-tater skall tvinga oss till att följa de vägar, som våra egna lagar fö-reskriva. Det är väl snarare så, att man bör av egen fri vilja göra det och icke tvingas därtill av den press eller de förhållanden, som i detta avseende komma från utlandet. Jag vill fästa uppmärksamhe-ten på, att lagens ordalydelse är »*partihandlare*»; det står aldrig talat om monopol, vilket ju för närvarande tillämpas.

Det enda som i längden står sig är givetvis den enskilda konkurrensen. där tävlan i viss mån gör sig gällande, varigenom man gi-vetvis för fram det som är riktigt och bra. Jag skall nu icke trötta med att läsa upp § 50, men de som äro intresserade av frågan kunna studera den och finna att enligt nuvarande förhållanden det icke fin-nes någon möjlighet för en svensk medborgare att få sina i § 50 tryggade rättigheter gällande.

Vidare kan man fråga, om det är regeringens mening att inlösa monopolbolaget, eller om den enskilda trusten, tillkommen i strid mot förordningen, skall få fortsätta eller om den skall i någon mån neu-traliseras därigenom att partihandlarna återbördas sitt lagenliga nä-ringsfång medelst regeringens bistånd. Härpå skall jag vördsamt be att få herr statsrådets svar.

Kan herr statsrådet vidare upplysa, hur de i samband med denna fråga tillsatta 1917 års ersättnings-sakkunniga skilt sig från sin uppgift; huruvida de inom detta yrke arbetslösa blivit gottgjorda, ty det bör väl finnas en viss likhet inför lagen; vidare hur de sakkunniga och herr statsrådet tänkt sig ersättning till minuthandlare som härigenom vållats förfång, ävenså om socialstyrelsens och kommerskollegii framställningar i ärendet blivit beaktade. Allt detta är frågor av intresse vida utöver den krets, som alldeles direkt beröres av dessa ekonomiska spörsmål.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall nu be att få övergå till en annan fråga och helt kort yttra några ord rörande försvaret. Herr vice talmannen yttrade, att han hoppades på en *mycket liten*, värvad armé; det skulle stå som framtidsmålet för Sverige och svenska förhållanden. Jag kan för min del icke instämma i det yttrandet, som ju i alla fall vittnade om en icke ringa försvarsolust. Det är ett under alla förhållanden fullt tillräckligt försvar, som är den ena linje, vi anse oss kunna gå på, vi som hava en mot det anförda yttrandet motsatt uppfattning. Herr Nilsson i Kristianstad yttrade, att han ansåg det för en ren parodi att öva landstormsmännen i blott fem dagar. Det är kanske en djärv förhoppning, att man då skulle kunna få räkna på herr Nilssons bistånd att utöka dessa dagar, så att den övningstiden icke bleve en parodi utan vad den skall vara: en fullt tillräcklig övningstid för landstormsmännen.

Jag skall icke gå in i någon längre debatt, men det är en liten detalj, som jag skall be att få fästa herr sjöministerns uppmärksamhet på. Den minsvepning som har ägt rum under det föregående året torde i huvudsak vara avslutad. Ett anmärkningsvärt faktum i fråga om detta arbete har dock varit, att intet av dessa minsvepningsfar yg varit försett med gnist. Från denna anmärkning är icke undantagen det fartyg »Gunhild», som på sin tid tyvärr med befälhavare och större delen av besättningen förolyckades. När det gäller sådana poster, får man givetvis icke göra några besparingar. Gnisten tillhör helt enkelt säkerhetsanordningarna, det är en skyldighet, det är en ofrånkomlig plikt att förse våra fartyg och framför allt sådana som äro ute på så farliga värv, som »Gunhild» och dess systerbåtar ha varit, med sådan säkerhetsanordning.

Det är en sak, som jag skall be att få i dessa försvarsolustens tider erinra om. Jag vänder mig här till var och en i denna kammar, som i försvarsfrågor hyser en mot mig motsatt uppfattning. Jag vill säga, att när man i Estland har känt behov av en väpnad kraft att värna sig med då hava Estlands socialdemokrater värdjat till sina partivänner i Sverige att hjälpa dem, då intet annat återstår än att med vapenmakt skydda landets självständighet och möjlighet att föra den demokratiska utvecklingen vidare. Då hela landets öde beror fullständigt därpå, så vill jag göra en erinran även till den norrländske jordbrukare, som nyss gjorde sig till talesman för avväpning, att det kan komma en dag, då även i de norrländska hemmen samma vädjan ställes till bröder på andra orter att komma dem till hjälp. Vi leva ännu icke i sådana förhållanden i

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

världen, att man kan avskaffa den väpnade makten. Givetvis skall den rättas efter landets möjligheter och dess behov, men att föra det tal, som nu i dessa dagar i pressen och i riksdagen föres i mångt och mycket, synes mig vara mycket ansvarslöst och föga i överensstämmelse med de krav, som i alla fall tiden ännu ställer på oss i den vägen. Jag vill erinra om att just det parti — detta har talats om förut här i dag — som främst yrkar på att vi skola göra oss utav med vårt försvar, står i intimt samarbete med det Sovjet-Ryssland, beträffande vilket vi här i dag ytterligare fått bekräftelse på att det för sin del har ordnat sig med den väpnade makt man här vill råda oss att avskaffa.

Det glädde mig höra, att herr statsministern uttalade, att vi med sympati skola följa händelserna i Estland. Jag vill härtill föga, att vi skola följa det även med stor uppmärksamhet. Icke bör man lämna en nödställd nation utan den hjälp, som det är möjligt för en att kunna ge. Jag skulle bara vilja vädja till var och en att, när de ögonblick komma, när man måste fatta ställning till saker och ting, sätta sig in i ett motsatt läge, tänka på, om vårt land skulle få samma erfarenheter som Finland och Estland, med vilken ängslan man då skulle bida svaret från de länder och de folk, till vilka man vädjat och, som man hoppas, icke vädjat förgäves.

Jag läste här om dagen i Stockholms Dagblad för den 13 januari en skildring av en person, som nyligen hade kommit hem från Lettland, en gripande skildring, som bör bevaras i minnet. Mannen, som först själv varit bolsjevik, men genom de rödas övertvång kommit till insikt om rörelsens fruktansvärda fara, hade strax före avresan tvingats att vara passiv åskådare till en ohygglig orgie i en liten lettisk by vid namn Tamischur. De lettiska bolsjevikerna hade i denna enda lilla by avrättat icke mindre än 510 borgare på en befolkning av c:a 3,000 invånare. Byns kvinnliga element förklarades av vilddjuren vara statsegendom och placerades under bevakning i stora offentliga bordeller, där de fingo utstå en moralisk och även kroppslig tortyr, som trotsar all beskrivning. Alla myndighetspersoner i byn släpades utan förskoning bort för att mördas utan att få tillfälle att yttra något till sitt försvar. Excesserna hade gjort ett sådant intryck på vår lettiske flykting, att hans nerver blivit spolerade och han var nära att duka under, att taga sitt eget liv vid åsynen av dessa grymheter. Vid ett tillfälle då han protesterade inför en rysk folkkommissarie — de lettiska bolsjevikerna ledas av Lenins och Trotskis utsända — blev han kastad i fängelse, där han fick tillbringa några ohyggliga dygn, innan han lössläpptes. Till sist lyckades han rymma undan och brinner nu av åtrå att få komma hem igen för att få deltaga i striderna mot våldsmännen.

Ja, det är ju en skildring från ett grannland, vilken icke kan lämna någon oberörd. Jag vill i det sammanhanget erinra om ytterlighetsmännens framfart i Tyskland. När de skildringarna nådde vår press, lästes i våra tidningar, i de borgerliga organen, att

socialisterna sökte anslutning med de borgerliga. De anropade nämligen de borgerliga om hjälp för att kunna motstå de angrepp, som ifrån ytterligt vänsterhåll där riktats mot liv och egendom. I Folkets Dagblad Politiken lästes då samtidigt: »Ett förräderi utan like: Tysklands högersocialister beväpna borgarklassen mot arbetarna.» Det är så man där skildrar förhållandena, när inom ett inför branten av sin undergång stående rike de besinningsfulla elementen, de, som ännu ha någon känsla kvar för hem och liv, sluta sig samman för att gemensamt söka bevara ordningen inom samhället. De ha ju nu också lyckats. Det är emellertid rätt betecknande för uppfattningen om saker och ting, när sådana rubriker passera i yttersta vänsterpressen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Engberg uttalade en önskan om att folket skulle lyckas nedbryta muren mellan folket och staten, nedbryta den mur som omger äganderätten. Jag vill erinra honom om, att här i vårt land har i århundraden bott en fribornen allmogeklass, som väl också får räknas till folket. Jag skall icke gå in i ett bemötande av alla de saker, om vilka denne talare yttrade sig. Jag vill bara konstatera, att herr Engberg i sitt sista anförande, såvitt jag kunde finna, icke lyckades att giva det svar på den till honom direkt ställda frågan, hur socialisterna nu tänka sig förhållandena i framtidsstaten.

Hans excellens herr statsministern nämnde, att han fullständigt lämnade åsido älsklingsämnet för dagens debatt, nämligen kommissionerna. Jag finner det anmärkningsvärt, att han icke närmare upptagit den frågan. Det är möjligt, att han nu icke vill gå in vidare i den frågan, men säkert är, att det svenska folket nöjer sig icke med det svaret, att herr statsministern lämnar det helt åsido, utan det kommer nog inte att ge hans excellens statsministern någon ro, förrän han utagerat spörsmålet om kommissionernas avskaffande.

Jag skall nu icke vid denna sena timme gå in i någon debatt om den saken; det får jag väl spara till ett annat tillfälle. Jag skall på annat sätt bringa denna fråga mera formenligt under hans excellens herr statsministerns ögon, och jag hoppas då få gå in i detalj, något som denna sena timme nu förbjuder mig att göra.

Herr Forssell: Herr talman! Det är några vändningar i hans excellens statsministerns yttrande, som uppkallat mig till en replik. Jag måste säga, att endast en vid denna sena timme på dygnet mycket förklarlig trötthet kan ursäktas den sammanställning, som hans excellens statsministern tillät sig att göra av två i grunden så motsatta ståndpunkter som herr Fabian Månssons och min. Det vore mycket beklagligt, om hans excellens statsministern, på vars omdömesförmåga dock så mycket vilar, under normala förhållanden skulle visa prov på så ringa urskillningskraft. Den riktning, som jag företräder, borde ha mycket mindre risk att sammanställas med bolsjevismen och bolsjevismens tillskyndare och vänner än t. ex. själva regeringen, vilken ju som bekant för knappt ett

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

år sedan intimt samarbetade med herr Vorovski, när det gällde lösandet av Ålandsproblemet, sådant det förelåg i februari förra året, just den herr Vorovski, som det nu är fråga om. Exempelen på denna samverkan mellan regeringen och bolsjevismen kunde mångfaldigas. Jag skall icke komma med dem nu. Jag vill blott erinra om, att namnet Edén alltid kommer att i det allmänna medvetandet befinna sig i en farlig närhet av namnet Oljelund.

Mina herrar! Vilket namn man giver åt den händelse, som inträffat i början av december, om den skall kallas diplomatisk eller faktisk brytning, tycker jag i själva verket är en oväsentlig formsak att tvista om. Vi skola icke här giva oss in på något ordryteri. Så mycket kan man säga, att i den kommuniké, som regeringen offentliggjorde, heter det, att sovjetregeringens härvarande representant icke vidare skall få begagna sig av vissa hittills åtnjutna »*diplomatiska privilegier*». Om vid sådant förhållande den tanken uppstått ute bland allmänheten, att det var den diplomatiska förbindelsen, som bröts, så är ju detta ganska begripligt och förklarligt. Och jag vill säga det, att det förhållande, att ett sådant missförstånd förelegat å allmänhetens sida, som det, att den trodde att det var en diplomatisk brytning, när det icke var det, visar ytterligare, att denna fråga icke från regeringens sida behandlats med den öppenhet och meddelsamhet i fråga om brytningens innebörd, som man haft rätt att fordra, och som jag tillåtit mig att efterlysa.

Vad slutligen angår frågan om upptagande av denna sak i berättelsen över vad i rike's styrelse sig tilldragit, så vill jag påpeka, att i samma kommuniké, som jag nyss återopade, heter det även: »Svenska beskickningen i Petrograd och generalkonsulatet i Moskva ha nu lämnat Ryssland. Kvar äro endast två tjänstemän.» När man läser igenom denna berättelse, finner man ju ofta omnämnande av huru kommittéer upplösts och huru kommittéer upphört att fungera. Det vore väl då ganska märkvärdigt, om icke den svenska riksdagen skulle ha formell rätt att fordra upplysning om, huruvida den beskickning eller det generalkonsulat, till vilket denna riksdag anslagit medel, fortfarande är i funktion eller icke. Om icke hans excellens statsministern vill se saken ur så att säga internationell utrikespolitisk synpunkt, så kunde man fordra ur rent förvaltnings-teknisk synpunkt ett meddelande i denna berättelse till riksdagen om det upphörande av verksamheten, som ägt rum hos beskickningen och generalkonsulatet. Än vidare kan det påpekas, att statsministern icke kunnat göra ens ett fortligt försök till försvar för, att frågan icke heller omnämnts i trontalet. På det a sistnämnda aktstycke vill väl icke hans excellens anlägga några byråkratiska mandarinsynpunkter? Då hans excellens också yttrar, att man ju icke kan vän'a att få se »politiska konsekvenser» utvecklade i styrelseberättelsen, så har man rätt att fråga, *var* några sådana konsekvenser av denna sak över huvud taget från regeringens sida utvecklats för allmänheten? Ätminstone hava de icke före-

bragts inför denna kammare. Jag skyndar att tillägga, att jag icke begärt annat än att *faktum* åtminstone skulle i *berättelsen* omnämnas och även i trontalet. De politiska konsekvenserna höra hemma på annan plats, men det föreligger ännu all anledning att efterlysa dem, sådana de av regeringen uppfattas.

Till slut gjorde hans excellens den triviala anmärkningen, att man icke skall överskatta betydelsen av vad som skett. Det är naturligt vis fullkomligt riktigt. Man skall över huvud taget aldrig överskatta någonting, liksom man icke heller bör underskatta någonting. Men det vill sig icke bättre, än att man har faktiskt en norm, efter vilken man kan bedöma, huru pass högt regeringen själv taxerar en brytning med sovjetregeringen. Det förhåller sig nämligen så, som herrarna kanske torde minnas, att när det förra vintern var fråga om en svensk officiell hjälpsändning i en eller annan form till general Mannerheims trupper, då invändes det från regeringshåll mot en sådan hjälpsändning, att det skulle kunna medföra den stora äventyrligheten av Sveriges utträdande ur neutraliteten, d. v. s. en brytning med det bolsjevikiska Ryssland. Alltså, mina herrar, risken av en sådan brytning gjorde, att man äventyrade de största politiska värden i Finland. När denna brytning nu skett, så veta vi ju med ledning av detta, huru högt regeringen själv måste taxera denna brytning. Och vi behöva därför icke göra oss skyldiga till någon överskattning utan endast erinra oss den argumentering, som ministären själv använde, för att förstå, huru högt vi skola taxera denna brytnings betydelse.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman! Debatterna i denna kammare ha en märkvärdig förmåga att alltid leda till bolsjevism. Diskuterar man spanska sjukan, så som vi gjorde under urtiman, så hamnar man i bolsjevism. I dag när det är fråga om statsverkspropositionen, så hamnar man också i bolsjevism. Och herr Engberg uppträder då regelrätt och avlivar bolsjevismen. Men denna måtte ha någon egenskap i likhet med galten Särimmer, som gör, att den lever upp ånyo igen.

Herr Engberg vill då veta vår ståndpunkt till bolsjevismen eller rättare sagt till avvapningen. Ja, den ha vi framfört så många gånger, att det borde vara herr Engberg bekant, att vi vilja gå t. o. m. ett steg längre än herr Engberg. Ty han går icke med på den isolerade avvapningen i Sverige, som vi göra, utan han står på den internationella avvapningens ståndpunkt. Vi komma väl endera dagen att framföra en motion i denna sak, och herr Engberg blir då, om han är avrustningsvän, i tillfälle att understödja den motionen.

Men vis å vis händelserna i Ryssland, så ha vi tagit bolsjeviker i försvar mot alla de lögner och förvrängningar av fakta, som den borgerliga och den hög-socialistiska pressen överflödat av i detta land. Det är mycket att anmärka, om man jämför skildringarna av t. ex. en sådan man som löjtnant Brusewitz, som har tjänstgjort vid svenska legationen i Ryssland under krigsåren, och de skildringar från Ryssland, som överflöda i vår press. Och likaså kan man

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
stutsverks-
propositionen.
(Forts.)

få erfara en hel del, om man läser den debatt, som pågått i Times mellan amiral Kemp och en mr Young, som vistats i Arkangelsk under sommarens lopp, då den engelska expeditjonskåren var där, och som har givit ett bättre betyg åt bolsjevikerna än åt de engelska diplomatiska representanterna där.

Det är ju på det sättet, att bolsjevikerna icke alls voro några rustningsvänner från början, men tack vare den politik, som förts av de stater, som ligga närmast till, nämligen Tyskland och sedan även England, så tvingades de till att försvara sig. Och jag vill också säga, att om vi hade ett socialistiskt samhälle, och det läge en kapitaliststat bredvid, som anföle oss, och vi hade personal och materiel i tillräcklig mängd för att försvara oss, då skulle också jag vara med om att försvara den socialistiska staten gentemot en kapitalistisk sådan. Men jag vägrar alldeles bestämt att försvara det kapitalistiska Sverige, när jag i alla fall för det första vet, att landet såsom varande en småstat absolut saknar möjlighet att försvara sig mot en stormakt, och när jag för det andra vet, att det endast skulle lända de maktägande inom samhället till gagn, om de finge oss ut i ett krig. Ty något krig gagnar aldrig arbetarklassen i något land. Men när man nu beskärmar sig så förskräckligt över de blodsoffer, som gjorts i Ryssland, så bör man ändå betänka, att det är en ren produkt av det världskrig, som de borgerliga klasserna startade för 4 1/2 år sedan. Man behöver icke gilla bolsjevismen, därför att man tar parti för bolsjevikerna mot alla de lögner och förvrängningar och handlingar, som man försöker pådyvla dem i den borgerliga pressen. Dessutom är det icke sagt, att den taktik, som är lämplig att användas av arbetarklassen i ett land, också är lämplig att användas i ett annat land. Det skulle vara mycket märkvärdigt, om ett land som Sverige, som i urgamla tider var en demokratisk republik, icke skulle kunna tack vare sina kulturella och historiska traditioner ha en helt annan möjlighet att ta ställning till världshändelserna och världsrörelsen än en stat som Ryssland, där 80 % av befolkningen äro analfabeter.

Jag tycker, att åtminstone de, som haft äran att komma in i riksdagen, borde ha förmåga att se sakerna sådana de äro och icke blint följa den hets, som föres i pressen av mer eller mindre vridna tidningsmän.

Herr finansministern vände sig mot mitt anförande, där jag påtalade den höga ränta, som det hos privatbankerna upplånade kapitalet löper med. Jag menade naturligtvis icke på något sätt att kritisera regeringen för den upplåningen. Men jag menar, att det är fullständigt abnormt, att staten skall ha en sådan massa pengar lånade mot en så förskräckligt hög ränta. Det måste naturligtvis leda till svåra ekonomiska förhållanden för laud och folk, och vi ha ju också nu bilden av en stat i ockrarehänder.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Även om åtskilligt har yttrats, som kunde föranleda mig till replik, skulle jag dock icke i denna sena timme ha begärt ordet, därest icke herr Söderhielm hade

försökt att här skissera upp ett världsläge, där det föreföll mig, att han huvudsakligen byggde sina omdömen på telegram, som publicerats i tidningarna. När det här t. ex. av honom i den allmänna världsbild han målar upp, talas om ett förstående krig mellan Italien och jugoslaverna, så vet jag icke, huruvida något om den saken har framkommit annat än i telegram från propagandacentralen i Wien, som hela tiden sedan krigets avslutning försökt framställa förhållandet mellan Italien och de slaviska staterna där nere såsom mycket spönt och snart ledande till krig. Det förefaller mig, att när man skall göra upp en världsteckning, som herr Söderhielm gjorde så bör man grunda sina omdömen på ett något tillförlitligare material.

*Vid remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Men en väsentlig brist i hans försök att måla upp en världsbild ligger tydligen däri, att han icke på något sätt räknade med, att den fredskongress, som sammanträder i morgon, skall kunna skapa något nytt förhållande i världen. Det är ju icke märkvärdigt, att efter de kolossala skakningar, som detta världskrig vållat, världen för tillfället befinner sig i vissa konvulsioner. Men det är lika tydligt, att den enda möjligheten och säkerligen den möjlighet man har att räkna med för en återgång till bättre ordning mellan staterna är den, som kommer att grundläggas vid fredskongressen. Huru staterna efter denna komma att ställa sig i rustningsavseende, är givetvis för närvarande omöjligt att ha ett positivt omdöme om.

Men det var en annan sak, som gjorde, att man ifråga om herr Söderhielms anförande, som för övrigt uppbars av en mycket varm känsla och övertygelse, ändå kände till sist, att man icke var skyldig att taga honom riktigt på allvar. Det var, när han talade om, att den egentliga idealiteten för ett folkens förbund och för en internationell rättsordning hade burits upp av »germanerna», vilket, i den mening som ordet användes av herr Söderhielm, tydligen betydde av tyskarna. Man får ju dock säga sig, att inte har man från tyskarna under dessa fyra krigsår märkt någon fredsidealitet. Och man kunde tillägga, att det var bristen på fredsidealitet hos de germaner, som styrde Tyskland, som förde oss ut i världskriget. När man kan komma här i Sveriges riksdag och fälla ett sådant tydligen mycket omtöcknat omdöme, så har man icke rätt att på detta bygga ett angrepp på dem, som söka se bilden på ett något annat sätt och som därför tro, att det skall vara möjligt för vårt land att utan någon »ansvarslöshet», varom herr Lithander talade, komma fram till en väsentlig nedsättning av våra rustningsbördor och till ett arbete, som måste rikta blicken framåt mot målet: den fullständiga avvapningen.

Huruvida våra vänstersocialister skola bli föregångare eller ej i det arbetet, det vet jag icke. Men jag skulle vilja säga, att man gör icke avvapning och man skapar framför allt icke den känsla och moral, som skall bära upp avvapningen genom en motion, som upprepas riksdag efter riksdag. Om man verkligen vill komma fram till ett sådant tillstånd, som förutsätter hänsyn mellan folken, då måste man också göra klart för sig, om man vill motarbeta alla de krafter, som ännu äventyra ett sådant tillstånd. Det går sålunda icke att som vänstersocialisterna ifråga om bolsjevismen säga, att de kun-

Vid remiss av
statsverke-
propositionen.
(Forts.)

na visserligen försvara den i Ryssland utan att önska den här. Detta är dock inte blott en taktikfråga, som det gäller att taga ståndpunkt till. Det är en moralisk fråga, om man skall, såsom bolsjevismen gör, sätta våldet, låt vara klassvåldet, såsom rättsutövare, eller om man skall säga, att människorna måste dock komma fram till ett tillstånd, där rätten verkligen tillämpas i förhållandet mellan individerna inom en nation och emellan folken. Bolsjevismen tillämpar icke rätten. Bolsjevismen är ingenting annat än det gamla våldet i en ny form. Och herr Lövgren i Nyborg kan mycket väl av känsla och övertygelse önska, att vi måtte förskonas från den. Jag tror icke, att Sverige är mottagligt för bolsjevismens smitta. Jag tror, att det finns så mycket moralisk sundhet här, att vi kunna hålla oss fria från den. Men jag måste också säga mig, att man kan icke stå här i Sveriges riksdag och förklara, att visserligen duger den icke här, men den kan vara god nog åt Ryssland — där äro förhållandena sådana, att den mycket väl kan försvaras. Detta är dock en sak av allmänt moralisk betydelse, och man kan icke dela in den efter nationsgränser.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren att hänvisa ifrågavarande proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, samt, såvitt den rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

§ 2.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1919; och hänvisades ifrågavarande proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, samt, såvitt den rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet.

§ 3.

Vidare föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och överlämnades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 6 av herr *Bäckström*; och

nr 7 av herr *Sjölander*;

till statsutskottet motionerna:

nr 8 av herr *Vennerström m. fl.*; och

nr 9 av herr *Anderson* i Knapasjö;

till bevillningsutskottet motion nr 10 av herr *Viklund* i Oviken;
till tillfälligt utskott motionen nr 11 av herr *Bengtsson* i Norup
m. fl.; samt
till bankoutskottet motionen nr 12 av herr *Flognfält*.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr *Lithander*, som yttrade: Herr talman! Den 14 september 1918 hemställde jag i skrivelse till Konungen att vid öppnandet av 1919 års riksdag måtte finnas tillgång till vissa uppgifter rörande kristidskommissionernas förvaltning m. m.

I trontalet angavs det vara Konungens »önskan att så snart som möjligt avveckla de statliga regleringarna på detta område, därvid likväl hänsyn måste tagas till nödvändigheten att, så länge den rådande varuknappheten fortfar, väl tillvarata och rättvist fördela de för folknäring och industri mest viktiga förnödenheterna».

I annan form har riksdagens ledamöter ej erhållit meddelande rörande nedannämnda på sin tid gjorda frågor.

Under sådana förhållanden anhålles om kammarens tillstånd att genom interpellation få bringa nedanstående för vårt land synnerligen viktiga frågor på tal, närmast avseende önskvärdheten att få i ett tidigt skede bringat under denna riksdags prövning kristidskommissionernas förvaltning.

Snabbt växlande förhållanden hava påfordrat extra åtgärder från regeringens sida, men då de kristidsinstitutioner, som skapats, blivit av mer eller mindre permanent natur och i varje fall inkomsterna skapas genom extra pålagor och utgifterna avgöras, utan att dessa i likhet med andra utgifter för statsändamål granskas och godkännas av riksdagen, och utan att dessa åtgöranden av i många fall ytterst vittgående ekonomiska konsekvenser träffas under ämbetsmannansvar, synes det vara högst nödvändigt att hi hörande frågor av regeringen bringas under denna riksdags prövning redan vid dess början.

Såten har genom sina kristidsinstitutioner i prisförbilligandesyfte allt mera övertagit ekonomisk verksamhet och därigenom övertyttat resultatet av mindre god omvårdnad eller ekonomiska felkalkyler ifrån den enskilde, som själv får bära följderna av olämpliga åtgärder, till kristidskommissioner, där avlöningar och arvode utgå oberoende av resultatet och där kostnader och förluster, vilka belopp det än må röra sig om, slutligen måste täckas av allmänna medel. Det kan därför ej vara annat än riktigt att regeringen framlägger en överskådlig redogörelse för kristidsinstitutionernas inkomster och utgifter enligt förda räkenskaper jämte förklaringar, som möjliggöra ett bedömande.

Då i stor utsträckning omvårdnaden av förnödenheter, såsom

Interpellation. livsmedel, ved m. m. överflyttas från enskilda till kristidskommis-
(Forts.) sioner, som icke i samma mån äga förutsättningar eller möjligheter som bland intresserade ständigt diskuteras, men om vilka man svävar i okunnighet, nämligen:

Vad visa kristidskommissionernas räkenskaper såsom direkt förlust av varor, som förfarits eller försämrats, exempelvis livsmedel och ved? I vad mån hava dessa förluster medverkat till att i stället för ett förbilligande ett förknappande och fördyrande av folkets förnödenheter ägt rum? Hava de fattade besluten i vederbörlig ordning protokollförts, så att man med ledning härav kan avgöra motiven för de olika besluten, och bedöma om de varit gagneliga eller motsatsen?

Liksom bränslekommissionen genom sina åtgöranden verkat för-ryckande på arbetsmarknaden för särskilt jordbruket och säkerligen ej oväsentligt bidragit till den rådande dyrtiden, så hava kristidskommissionerna i allmänhet vållat en övergång av arbetskraft genom höga avlöningar och ofta relativt lätt arbete. Det torde vara önskvärdt, att regeringen lämnar någon utredning härom och bringar hithörande frågor under riksdagens prövning och kontroll.

En i samband med ovan berörda ämne stående fråga är den om en successiv och tidig demobilisering av kristidskommissionerna, så att det allmänna ej en dag längre än avvecklingen kräver betungas av dessa kommissioner och därmed samhörande förordningar, tillkomna att trygga, men ofta motverkande god tillgång på förnödenheter.

Över huvud taget bör det av de siffror och i samband därmed stående redogörelse för kommissionernas verksamhet, som man hoppas regeringen förelägger riksdagen, tydligt framgå i vad mån det resultat, som av de olika kommissionerna ernåtts, stått i rätt förhållande till de kostnader, anordningar och i många fall alldeles orimligt betungande föreskrifter, som drabbat jordbruket, handel och industri.

Det bör då också visa sig, huruvida kommissionerna och hela staben av befattningshavare varit ägnade att trygga och befrämja den på olika områden för landet så viktiga självförsörjningen och framåtskridandet av jordbruk och övriga näringar.

En av svenska folkets viktigaste förmåner är den i grundlagen tryggade rätten att *sig själv beskatta*. Sålunda skall minsta tullfråga, minsta skatt eller accis passera riksdagen och dess bevillningsutskott. Det kan då ej vara riktigt att under namn av kristidsförordningar pålägga svenska folket avgifter i den omfattning som sker, utan att riksdagen får pröva vare sig beloppen eller medlens användning. Det är hög tid att kommissionernas räkenskaper komma på riksdagens bord i en för dess ledamöter överskådlig form.

Under hänvisning till ovanstående anhålles om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande spörsmål:

Har regeringen för avsikt att i ett tidigt skede under innevarande riksdag lämna dess ledamöter tillgång till

1. En överskådlig redogörelse för kommissionernas förvaltning

och verksamhet, utöver vad den s. k. »Grå boken» lämnat, i den mån detta låter sig göra. Interpellation.
(Forts.)

2. Uppgift över varje kristidskommissions hittillsvarande årliga inkomster och utgifter enligt vederbörliga räkenskaper från tillkomsten till, om möjligt, 1918 års slut.

3. Uppgift över förluster och försämring av varor, som förvaltats av kommissionerna och därunder lydande organ.

4. Utredning rörande kommissionernas inverkan på arbetsmarknaden, och såvitt möjligt även på prisbildningen.

I samband med förestående redogörelse vore av intresse få besvarad följande fråga. Har regeringen ännu haft under övervägande någon definitiv plan för kommissionernas avveckling?

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 5.

Avgåvos följande motioner nämligen av

herr *Edberg m. fl.*, nr 31, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till stävjande av kortspel;

herr *Jönsson* i Fridhill, nr 32, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av ett moderniserat indelningsverk;

herr *Johansson* i Uppmälby:

nr 33, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ordensväsendets avskaffande; och

nr 34, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understödande av soldathemsverksamheten vid arméns truppförband;

herr *Jungnell*, nr 35, angående statsbidraget till undervisning i slöjd i folkskola, mindre folkskola och särskild slöjdskola; och

herr *Berglund*, nr 36, om indragning av Ytterlännäs extra provinsialläkardistrikt och inrättande av ett nytt provinsialläkardistrikt med läkarstation i Nyland; samt

herr *Jensen*, nr 37, om tilläggspension åt förre stationskarlen Nils Månsson.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 11, till Konungen angående val av deputerade att jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 6.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>vice talmannen</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 18 jan., och
» <i>Larsson</i> i Ångebäck	» 8 » » 17 »
» <i>Bergman</i>	» 7 » » 19 »
» <i>Olsson</i> i Golvvasta	» 6 » » 17 »
» <i>Andersson</i> i Milsmaden	» 2 » » 17 »
» <i>Månsson</i> i Hogaström	» 6 » » 18 »
» <i>Gylfe</i>	» 6 » » 17 »
» <i>Strid</i>	» 10 » » 28 »
» <i>Zander</i>	» 2 » » 17 »
» <i>Hallén</i>	» 8 » » 18 »
» <i>Branting</i> för företagande av utländsk resa under tre veckor fr. o. m. den 18 januari.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,21 på natten.

In fidem
Per Cronvall.